

ÜGYÉSZSÉGI SZEMLE

2017/02. ■ II. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

ÜGYÉSZSÉGI SZEMLE

2017/02. ■ II. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

Alapító: Legfőbb Ügyészség

Kiadó: Országos Kriminológiai Intézet

Főszerkesztő: Prof. Dr. Vókó György DSc OKRI igazgató, professor emeritus (PPKE)

Felelős szerkesztő: Dr. Kiss Anna PhD tudományos főmunkatárs, OKRI, egyetemi oktató (PPKE)

Olvasószerkesztő: Dr. Kőhegyes Anikó

A szerkesztőbizottság elnöke: Prof. Dr. Belovics Ervin PhD legfőbb ügyész helyettes, tanszékvezető egyetemi tanár (PPKE), egyetemi magántanár (ELTE)

A szerkesztőbizottság tagjai:

Dr. habil. Polt Péter PhD legfőbb ügyész, tanszékvezető egyetemi docens (NKE), c. egyetemi tanár (PPKE)

Dr. Lajtár István PhD legfőbb ügyész helyettes, c. egyetemi tanár (KRE)

Dr. Fejes Péter PhD győri fellebbviteli főügyészségi ügyész, egyetemi adjunktus, Eötvös Loránd Tudományegyetem (Savaria Egyetemi Központ)

Dr. Nánási László PhD c. fellebbviteli főügyészségi ügyész, Bács-Kiskun megyei főügyész

Dr. Békés Ádám PhD ügyvéd, egyetemi adjunktus (PPKE)

Prof. Dr. Domokos Andrea PhD egyetemi tanár (KRE)

Prof. Dr. Gellér Balázs József PhD ügyvéd, tanszékvezető egyetemi tanár (ELTE)

Prof. Dr. Görgényi Ilona PhD egyetemi tanár (Miskolci Egyetem)

Szerkesztőbizottsági titkár: Dr. Sárik Eszter tudományos munkatárs, OKRI

Tördelő, grafikus: Dr. Kőhegyes Anikó

Weboldal tervező: Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztály

TARTALOM

2017/02

TANULMÁNYOK

- 06** Neparáczki Anna Viktória
A terrorizmus finanszírozása büntettének szabályozása a nemzetközi elvárásokra figyelemmel
- 26** Izdigné Novák Csilla
Egy szakértő, több szakértő – a múlt, a jelen és a jövő szabályozási dilemmái
- 44** Bolyky Orsolya
Az emberölések alakulása a hazai és nemzetközi statisztikai adatok tükrében
- 72** Kulcsár Gabriella
Az iskolai zaklatás és más serdülőkori devianciák összefüggései

KEREKASZTAL-BESZÉLGETÉS

- 90** A Magyarországról az EU más országaiba irányuló munkaerő-migráció okai, tendenciái és hatásai a társadalmi biztonságra

HÍREK

- 96** Balkan Criminology
Konferencia Budapesten 2017 szeptemberében

NEMZETKÖZI FIGYELŐ

- 100** Szilveszter Póczik – Eszter Sárkány
Preliminary Findings of the Hungarian Research in the Framework of the PoMigra Project

KÖNYVAJÁNLÓ

- 120** Könyvismertető
A Bonis Bona Discere
Ünnepi kötet Belovics Ervin 60. születésnapja alkalmából
- 124** Válogatás a szakirodalomból

NEPARÁCZKI ANNA VIKTÓRIA¹

A TERRORIZMUS FINANSZÍROZÁSA BÜNTETTÉNEK SZABÁLYOZÁSA A NEMZETKÖZI ELVÁRÁSOKRA FIGYELEMMEL

1. Bevezetés

A terrorizmus elleni küzdelem eredményességében fontos szerepe van a finanszírozása elleni fellépésnek. A terrorista csoport cselekvési lehetőségeire és így az általa jelentett fenyegetésre ugyanis közvetlen hatással van a pénzügyi bázisának nagysága; a pénzügyi kapcsolat felderítése nagymértékben hozzájárul a terrorista csoport tagjainak, támogatóinak azonosításához.

Azonban a terrorizmus jelenségének egyik leginkább globalizálódó területévé éppen annak finanszírozása vált a pénzügyi- és bankrendszer globális jellegéből adódóan.² Ezt felismerve a terrorizmus finanszírozása elleni küzdelem már évtizedek óta a nemzetközi szervezetek és az Európai Unió jogpolitikai programjainak előterében áll, így a jogi környezet folyamatosan változik: bővül és szigorodik.³

Ezek a terrorizmus finanszírozása elleni intézkedések igen nagy jelentőséggel bírnak napjainkban: a jogalkotók célja országszerte a lehető legkorábbi állami fellépés megteremtése már a terrorcselekmény elkövetését megelőzően. Mivel pedig a terrorcselekmény végrehajtása, valamint a terrorista csoportok struktúrájának és hálózataiknak fenntartása

1 Dr. Neparáczi Anna Viktória alügyész, Budapesti XIV. és XVI. Kerületi Ügyészség, doktorjelölt, Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar

2 SOMOSKÖVI Áron: *Transzatlanti együttműködés a terrorfinanszírozás elleni küzdelemben. Terrorist Finance Tracking Programme.* (T)error & Elhárítás, 2012/1. 1–2. Forrás: http://www.tek.gov.hu/tt_pdf/SomoskoviAron_Transzatlanti_egyuttmukodes_a_terrorfinanszirozazs_elleni_kuzdelemben.pdf

3 KOVÁCS Krisztián: *Szigorúbb ellenőrzés a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása elleni küzdelemben.* Európai Tükör, 2007/11. 114. Forrás: http://www.kulugyminiszterium.hu/NR/rdonlyres/F2458186-E0AB-4670-95A1-97CC5F7BB7A4/0/et_2007_11.pdf; Emmanouil BILLIS: *Der rechtliche Rahmen zur Bekämpfung der Terrorismusfinanzierung in Griechenland.* Eucrium, 2015/1. 24. Forrás: https://eucrium.mpicc.de/archiv/eucrium_15-01.pdf

anyagi eszközöket igényelnek, a hatékony és tartós megelőzéshez ezek finanszírozását is büntetéssel kell fenyegetni.⁴ A terrorcselekmény elkövetésének minél korábbi stádiumban megelőzése érdekében a büntetőjogi fellépés tehát egyre inkább preventív jelleget kap.⁵

A terrorizmus finanszírozásának büntette a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény⁶ 2013. július 1-jei hatályba lépése óta önálló bűncselekmény,⁷ amelynek indoka a nemzetközi elvárásoknak történő maradéktalan és egyértelmű megfelelés volt.⁸

Jelen tanulmány célja annak vizsgálata, hogy ezen jogalkotói célkitűzésnek valóban eleget tesz-e a Btk. 318. §-a szerinti terrorizmus finanszírozásának büntette, avagy továbbra is felfedezhetőek hiányosságok a magyar büntetőjogi szabályozásban.⁹ Ennek érdekében a tanulmány első részében a vonatkozó nemzetközi elvárások feltérképezésére és elemzésére kerül sor, majd ezt követi a második részben a Btk. 318. §-a szerinti terrorizmus finanszírozásának büntettére vonatkozó szabályozás áttekintése. A tanulmányt záró konklúzió a magyar szabályozás hiányosságaira mutat rá.

2. A terrorizmus finanszírozásának büntetőjogi szabályozására vonatkozó nemzetközi elvárások

2. 1. Az ENSZ elvárásai

4 Andrea LEHNER: *Die Straftatbestände zur Bekämpfung der Terrorismusfinanzierung. Eine rechtsvergleichende Untersuchung der österreichischen und deutschen Bestimmungen unter Berücksichtigung internationaler und europäischer Rechtsinstrumente.* Kézirat, Bécs 1.

5 Ulrich SIEBER – Benjamin VOGEL: *Terrorismusfinanzierung. Prävention im Spannungsfeld von internationalen Vorgaben und nationalem Tatstrafrecht.* Duncker & Humblot, Berlin, 2015. 1.

6 A továbbiakban: Btk.

7 Ezt megelőzően a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: régi Btk.) 261. § (4)–(5) bekezdése tartalmazta a terrorizmus finanszírozására is vonatkozó szabályozást. GÁL István László: *A pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása az új magyar büntetőjogban.* Belügyi Szemle, 2013/6. 50.

8 A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény indokolása. Indokolás a XXX. Fejezethez és indokolás a 314–319. §-hoz.

9 A tanulmány terjedelmi okokból kizárólag a terrorizmus finanszírozása bűncselekményének egyes változataira vonatkozó nemzetközi elvárásokkal foglalkozik, és nem kerül sor a bűncselekmény stádiumtani, tettesség-részességtani, elhatárolási kérdéseinek vizsgálatára.

2. 1. 1. A terrorizmus finanszírozásának visszaszorításáról New Yorkban, az Egyesült Nemzetek Közgyűlésének 54. ülészakán, 1999. december 9-én elfogadott nemzetközi egyezmény¹⁰

Az 1999-es ENSZ egyezmény kifejezetten a terrorizmus finanszírozásának megakadályozásához szükséges intézkedésekről rendelkezik,¹¹ ezek között a 2. cikk 1. pont előírja a részes államok számára a terrorizmus finanszírozásának büntetendővé nyilvánítását.

„1. Az Egyezmény értelmében bűncselekményt követ el az, aki bármely eszközzel, közvetlenül vagy közvetve, jogellenesen és szándékosan, forrást biztosít vagy gyűjt azzal a szándékkal vagy annak tudatában, hogy azt részben vagy egészben a következő cselekmény elkövetésére használják fel:

a) olyan cselekmény, amely a mellékletben szereplő valamely szerződés hatálya alá tartozó és az abban meghatározott bűncselekményt valósít meg; vagy

b) bármely egyéb olyan cselekmény, amely polgári személy vagy fegyveres konfliktus esetén az ellenségeskedésben tevőlegesen részt nem vevő más személy halálának vagy súlyos testi sérülésének okozására irányul, ha a cselekmény célja, annak természetéből vagy összefüggéseiből következően az, hogy a lakosságot megfélemlítse, vagy egy Kormányt vagy nemzetközi szervezetet valamely cselekmény megtételére vagy ennek megtételétől történő tartózkodásra kényszerítsen.”

A terrorizmus finanszírozásának bűncselekménye tehát nem mint a terrorizmus egyik megnyilvánulási formája jelenik meg az 1999-es ENSZ egyezményben, hanem egyrészt – a 2. cikk 1. pont a) alpontjában – azokhoz kapcsolódóan kerül meghatározásra.

Ezen első változat esetén a terrorizmus finanszírozása önmagában a terrorista eszköz jellegű bűncselekmények elkövetéséhez forrás biztosításával vagy gyűjtésével megvalósul.

Ugyanakkor másrészt – az 1999-es ENSZ egyezmény 2. cikk 1. pont b) alpontja alapján – bármely egyéb, halál avagy súlyos testi sértés okozására irányuló cselekmény elkövetéséhez történő forrás biztosítása avagy gyűjtése esetén is terrorizmus finanszírozásáról van szó, amennyiben az speciális terrorista célból történik. Azaz a második változat esetén feltétel a terrorista célzat megléte is.

Tehát az 1999-es ENSZ egyezmény a terrorizmus finanszírozása bűncselekményének két változatát határozta meg: egyrészt a 2. cikk 1. pont a) alpontja szerinti terrorista eszköz

10 Magyarország az egyezményt a 2002. évi LIX. törvénnyel hirdette ki. A továbbiakban: 1999-es ENSZ egyezmény.

11 Az ENSZ terrorizmus elleni egyezményi rendszeréről, az egyes elfogadott nemzetközi egyezmények terrorizmussal kapcsolatos vonatkozásairól összefoglalóan lásd. BARTKÓ Róbert: *A terrorizmus elleni küzdelem kriminálpolitikai kérdései*. Universitas Győr, Győr, 2011. 34–46.

jellegű bűncselekmények finanszírozását, másrésről a 2. cikk 1. pont b) alpontja szerinti egyéb, halál avagy súlyos testi sérülés okozására irányuló, terrorista célzattal elkövetett bűncselekmények finanszírozását.

2. 1. 2. Az ENSZ Biztonsági Tanácsának kötelező határozatai

Az ENSZ Biztonsági Tanácsa a nemzetközi béke és biztonság fenntartása érdekében minden ENSZ tagállamra nézve kötelező erejű határozatokat fogadhat el. Ennek során kifejezetten terrorizmus ellenes határozatokat is megalkot.¹² Ezen határozatok egy része konkrét nemzetközi politikai eseményekhez kapcsolódik, néhányuk viszont általánosságban, elvi élel is megfogalmazza a nemzetközi közösség terrorizmusra vonatkozó álláspontját.¹³

A terrorizmus finanszírozásának büntetendővé nyilvánításával kapcsolatban az 1373 (2001) BT határozat tartalmaz rendelkezést úgy, hogy nem csupán egy meghatározott tetesi körre, hanem általánosságban alkalmazandó.¹⁴

2. 1. 2. 1. A 1373 (2001) BT határozat

Az 1373 (2001) BT határozatot 2001. szeptember 28. napján fogadta el az ENSZ Biztonsági Tanácsa, kifejezett indokául pedig a 2001. szeptember 11. napján New Yorkban, Washingtonban és Pennsylvániában történt terrortámadások szolgáltak.¹⁵ Megállapítható azonban, hogy ezen BT határozat tartalmilag nagyfokú átfedést mutat az 1999-es ENSZ egyezmény rendelkezéseivel, mivel a 2001. szeptember 11. napján történt terrorcselekményeket követően az ENSZ Biztonsági Tanácsa szükségét érezte annak, hogy közvetlenül cselekedjen az 1999-es ENSZ egyezmény – ekkor még – hiányzó ratifikációja miatt.¹⁶ Ezért az 1373 (2001) BT határozat gyakorlatilag átvette az 1999-es ENSZ egyezmény tartalmát.¹⁷ A terrorizmus finanszírozásának büntetendővé nyilvánításával kapcsolatban az 1373 (2001) BT határozat 1. pont b) alpontja az alábbiaképpen rendelkezik:

12 STAUBER Péter: *Egy BT-határozat evolúciója: az 1267 (1999) ENSZ BT határozattal létrehozott terrorel- lenes szankciós mechanizmus fejlődése.* (T)error & Elhárítás. 2013/II. 1. Forrás: http://www.tek.gov.hu/tt_pdf/2013/Stauber_Peter_Egy_BT-hatarozat_evolutioja.pdf

13 STAUBER P.: *Egy BT-határozat evolúciója* i. m. 2.

14 A. LEHNER: *Terrorismusfinanzierung* i. m. 62.

15 1373 (2001) BT határozat preambuluma.

16 A. LEHNER: *Terrorismusfinanzierung* i. m. 64.

17 U. SIEBER – B. VOGEL: *Terrorismusfinanzierung* i. m. 21.

„Az ENSZ Biztonsági Tanácsa [...] 1. határozatot hozott arról, hogy minden állam:

b) büntetendővé fogja nyilvánítani az anyagi eszközök szándékos rendelkezésre bocsátását és gyűjtését, bármilyen eszközzel, akár közvetve, akár közvetlenül történik, a saját állampolgára által vagy a saját területén azzal a szándékkal vagy annak tudatában, hogy ezeket az anyagi eszközöket terrorista cselekmények megvalósítására fogják felhasználni.¹⁸

A terrorizmus finanszírozása vonatkozásában tehát az 1373 (2001) BT határozat 1. pont b) alpontja az 1999-es ENSZ egyezmény 2. cikk (1) bekezdésével összhangban rendelkezett a terrorcselekmények megvalósításához anyagi eszközök rendelkezésre bocsátása vagy gyűjtése büntetendővé nyilvánításával kapcsolatban.

2. 1. 2. 2. A 2178 (2014) BT határozat

A 2178 (2014) BT határozatot 2014. szeptember 24. napján fogadta el az ENSZ Biztonsági Tanácsa. Előírta a részes államok számára a terrorizmus által motivált határokon átnyúló utazások, valamint ezen utazások finanszírozásának büntetendővé nyilvánítását, mivel a kiutazás időpontjában az ilyen személyek részéről nyújtott támogatás még nem értékelhető a terrorista csoport támogatásaként.¹⁹ Erre tekintettel a 2178 (2014) BT határozat 6. pontjának b) alpontja az alábbiaképpen rendelkezik:

„A Biztonsági Tanács az ENSZ Alapokmányának VII. fejezete alapján

6. pont [...] akként határozott, hogy minden államnak biztosítania kell, hogy a belső jogának törvényei és más jogszabályai a súlyos bűncselekményeket megfelelő mértékben körülírják, ezáltal a következő személyek és cselekmények az elkövetett bűncselekmény súlyával arányban álló mértékű büntetőjogi fenyegetettség alá essenek és büntethetők legyenek: [...]

b) anyagi eszközök szándékos rendelkezésre bocsátása vagy gyűjtése, bármely eszközzel és akár közvetve, akár közvetlenül, a saját állampolgára által avagy a saját területén, azzal a szándékkal vagy annak tudatában, hogy ezen anyagi eszközök olyan személyek utazásának finanszírozására kerülnek felhasználásra, akik egy olyan államba utaznak, amely nem a lakóhelyük vagy állampolgárságuk szerinti állam, azért, hogy terrorista cselekményeket kövessenek el, tervezzenek, készítsenek elő, avagy abban vegyenek részt, vagy terroristákat képezzenek ki, vagy ők képezzék ki terroristának.²⁰

Azaz a napjainkban újfajta biztonsági kockázatot jelentő külföldi terrorista harcosok cselekményeire reagálva, a terrorizmus térnyerésének megelőzése érdekében a 2178 (2014) BT határozat 6. pontjának b) alpontja az anyagi eszközök rendelkezésre bocsátását vagy

18 A szerző fordítása.

19 U. SIEBER – B. VOGEL: *Terrorismusfinanzierung* i. m. 29.

20 A szerző fordítása.

gyűjtését már személyek utazásának finanszírozása kapcsán is szükségesnek látja kriminalizálni. Ennek feltétele azonban az, hogy megállapítható legyen az utazás terrorizmus-hoz kötődő célja – a későbbi terrorcselekmények elkövetése, tervezése, előkészítése, avagy abban részvétel, terrorista kiképzés nyújtása, illetve kiképzésben részesülés –, amelyre a finanszírozó személy szándéka kiterjed.

2. 2. Az Európa Tanács elvárásai

A hatékonyabb büntetőjogi védelem érdekében az Európa Tanács országai is nemzetközi összefogást láttak szükségesnek a terrorizmus elleni eredményes küzdelem érdekében.²¹

Az Európa Tanács a terrorizmus finanszírozásának visszaszorításáról szóló 1999-es ENSZ egyezmény ratifikálása és teljes végrehajtása céljából Varsóban, 2005. május 16. napján két egyezményt fogadott el. Ezek egyike a pénzmosásról, a bűncselekményből származó jövedelmek felkutatásáról, lefoglalásáról és elkobzásáról, valamint a terrorizmus finanszírozásáról szóló egyezmény,²² míg a másik a terrorizmus megelőzéséről szóló egyezmény.²³

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága a 2178 (2014) BT határozat végrehajtásának regionális szinten történő megkönnyítése érdekében 2015. május 19. napján elfogadta a terrorizmus megelőzéséről szóló 2005-ös ET egyezmény Kiegészítő Jegyzőkönyvét,²⁴ amely a terrorizmus újabb, napjainkban megjelenő veszélyes formája elleni hatékony és gyors fellépés érdekében új, előkészületi jellegű bűncselekmények nemzeti büntetőjogba iktatásával kíván hozzájárulni a terrorizmus megelőzéséhez.

2. 2. 1. 2005-ös ET egyezmény

A 2005-ös ET egyezmény I. fejezet 1. cikkének értelmező rendelkezései között *definiálja a terrorizmus finanszírozását*, mégpedig akként, hogy *az 1999-es ENSZ egyezmény 2. cikkében meghatározott cselekményekre utal vissza*. A terrorizmus finanszírozására vonatkozó,

21 FINSZTER Géza: *Az alkotmányos jogállam esélyei a terrorizmus elleni küzdelemben*. Belügyi Szemle, 2002/6-7. 159–160.

22 Az egyezményt Magyarország a 2008. évi LXIII. törvénnyel hirdette ki. A továbbiakban: 2005-ös ET egyezmény.

23 Magyarország az egyezményt a 2011. évi II. törvénnyel hirdette ki. A továbbiakban: a terrorizmus megelőzéséről szóló 2005-ös ET egyezmény.

24 A továbbiakban: Kiegészítő Jegyzőkönyv.

büntető anyagi jogi relevanciával bíró rendelkezéseket a további fejezeteiben nem tartalmaz.

2. 2. 2. A terrorizmus megelőzéséről szóló 2005-ös ET egyezmény Kiegészítő Jegyzőkönyve

A Kiegészítő Jegyzőkönyv célja a külföldi terrorista harcosokról szóló 2178 (2014) ENSZ BT határozat koordinált és gyors végrehajtása, ennek érdekében új, a terrorcselekményeket megelőző cselekmények kriminalizálását látja szükségesnek. A terrorizmus finanszírozásával kapcsolatban a Kiegészítő Jegyzőkönyv 5. cikke bír relevanciával, amely *előírja a terrorizmus céljából külföldre utazáshoz kapcsolódóan is az anyagi eszközök szolgáltatásának vagy gyűjtésének büntetendővé nyilvánítását.*

„5. cikk – Terrorizmus céljából külföldre utazáshoz anyagi eszközök szolgáltatása vagy gyűjtése
A Kiegészítő Jegyzőkönyv céljának elérése érdekében, a *“terrorizmus céljából külföldre utazáshoz anyagi eszközök szolgáltatása vagy gyűjtése”* bármely anyagi eszköz szolgáltatását vagy gyűjtését jelenti, közvetlenül vagy közvetve, részben vagy egészben, bármely személy részére lehetővé téve a Kiegészítő Jegyzőkönyv 4. cikk (1) bekezdése szerinti terrorizmus céljából történő külföldre utazást, annak tudatában, hogy az anyagi eszközöket részben vagy egészben ebből a célból szándékozik felhasználni.”²⁵

A terrorizmus céljából külföldre utazáshoz anyagi eszközök szolgáltatása vagy gyűjtése sui generis előkészületi jellegű bűncselekményt határoz meg. A terrorizmus céljából történő külföldre utazás már önmagában előkészületi jellegű – konkrét terrorcselekmény elkövetését vagy kísérletét megelőző – cselekmény kriminalizálását jelenti. Ehhez az előkészületi jellegű bűncselekményhez járuló, bűnsegédi jellegű magatartásokat – a finanszírozás formáit – kell szintén önálló tettesi magatartásokként büntetni rendelni a nemzeti büntetőjogban. A büntetőjogi felelősségre vonáshoz ezen tényállás alapján elegendő lenne annak megállapítása, hogy *az anyagi eszközök szolgáltatása vagy gyűjtése a terrorizmus céljából külföldre utazást lehetővé teszi, amelyre a finanszírozó elkövető szándéka kiterjed*, azonban esetében nem szükséges a speciális terrorista célzat megléte.

2. 3. Az Európai Unió elvárásai

A terrorizmus elleni magyar büntető anyagi jogi fellépés kialakításakor, azaz a terrorcselekmény, a terrorcselekmény feljelentésének elmulasztása, valamint a terrorizmus finanszí-

25 A szerző fordítása.

rozása büntetendővé nyilvánításakor a jogalkotó – elsősorban, de nem kizárólagosan – az Európai Unió Tanácsának 2002. június 13-án elfogadott, a terrorizmus elleni küzdelemről szóló 2002/475/IB kerethatározatában²⁶ meghatározottak szerint a jogharmonizációs kötelezettségének kívánt eleget tenni. A 2002-es kerethatározattal az Európai Unió Tanácsa közelíteni kívánta a tagállamok terrorizmussal kapcsolatos büntetőjogi fogalmait.²⁷ A legfontosabb büntető anyagi jogi vonatkozású rendelkezései közé tartozik, hogy taxatívén előírta, hogy mely szándékos cselekmények nyilvánítandóak *terrorista bűncselekményekké*²⁸.

A globális veszélyt jelentő terrorizmussal a 2002-es kerethatározat megszületését követően is számolnia kellett a nemzetközi közösségnek, így az Európai Unió tagállamainak is.²⁹ Ezért 2008. november 28. napján megszületett a Tanács 2008/919/IB kerethatározata a terrorizmus elleni küzdelemről (2002/475/IB) szóló kerethatározat módosításáról.³⁰

Az Európai Unió előírta a növekvő és gyorsan változó terrorfenyegetettségre reagálva³¹ a terrorizmus újonnan felismert megjelenési formáinak – *a terrorista tevékenységekkel összefüggő bűncselekményeknek*, így a terrorista bűncselekmény elkövetésére való nyilvános izgatásnak, a terroristák toborzásának és a terroristák kiképzésének – büntetendővé nyilvánítását.³²

Ezt követően az Európai Bizottság 2015. december 2. napján kelt javaslatával új alapokra kívánta helyezni a 2002-es kerethatározattal harmonizált terrorizmus elleni büntetőjogi fellépést. Ennek *két fő oka* volt. Egyrészt a terrorizmus új formájából, a külföldi terrorista harcosok cselekményeiből fakadó átalakult, és egyben megnövekedett a terroristaveszély³³

26 A továbbiakban: 2002-es kerethatározat.

27 2002-es kerethatározat (6) preambulumbekkezdés.

28 2002-es kerethatározat 1. cikk (1) bekezdés.

29 Gondoljunk csak a 2004 márciusában történt madridi, vagy a 2005 júliusában történt londoni merényletekre!

30 A továbbiakban: 2008-as kerethatározat.

31 2008-as kerethatározat (3) preambulumbekkezdése.

32 2008-as kerethatározat 1. cikk (1) bekezdése.

33 Különösen a 2014. és 2015. évek folyamán Európa területén elkövetett merényletek kapcsán került előtérbe az a jelenség, hogy a rendelkezésre álló adatok alapján több terrortámadásban vagy azok előkészítésében külföldi terrorista harcosok vettek részt, akik vagy maguk megjárták a konfliktusövezetet (így Jement, Szíriát), vagy más, külföldön tartózkodó személyek ösztönözték vagy utasították őket terrorcselekmények elkövetésére. A Bizottság 2015. december 2. napján kelt javaslata az Európai Parlament és a Tanács irányelve a terrorizmus elleni küzdelemről, valamint a terrorizmus elleni küzdelemről szóló 2002/475/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról. Indokolás. 1. pont. 3. A továbbiakban a Bizottság 2015. december 2. napján kelt javaslata. Forrás: <http://eur-lex.europa.eu>

szembeni fellépés a terrorcselekmények elkövetésének megelőzése érdekében, másrésről pedig az időközben született újabb, az Európai Unió által vállalt nemzetközi kötelezettségek végrehajtása, azokkal az összhang megteremtése.³⁴

2017. március 15. napján elfogadásra került az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2017/541 irányelve a terrorizmus elleni küzdelemről, a 2002/475/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról, valamint a 2005/671/IB tanácsi határozat módosításáról,³⁵ amely – az Európai Unió Hivatalos Lapjában való kihirdetésére³⁶ és a 30. cikk hatálybalépéssel kapcsolatos rendelkezésére³⁷ figyelemmel – 2017. április 20. napjától hatályos.

A 2017-es irányelv 28. cikk (1) bekezdése alapján *a tagállamoknak 2018. szeptember 8. napjáig kell megtenniük a szükséges intézkedéseket az irányelv rendelkezéseivel való összhang megteremtése érdekében.*

A 2017-es irányelv alapvetően átveszi a 2008-as kerethatározattal módosított 2002-es kerethatározat rendelkezéseit, azonban azokat *kiegészíti újabb terrorista tevékenységekhez kapcsolódó bűncselekményekkel*,³⁸ így a terrorista kiképzésben való részvétellel (8. cikk), a terrorizmus céljából való utazással (9. cikk), a terrorizmus céljából való utazás szervezésével vagy egyéb módon történő elősegítésével (10. cikk), valamint a terrorizmus finanszírozásával (11. cikk).

2. 3. 1. 2002-es kerethatározat

A 2002-es kerethatározat *terrorista bűncselekményekre* vonatkozó szabályai között nem található rendelkezés a terrorizmus finanszírozásával kapcsolatban.

A 2002-es kerethatározat 2. cikk (2) bekezdés b) pontja a *terrorista csoporthoz kapcsolódó bűncselekmények* között – a terrorista csoport és a szervezett csoport fogalmának 2. cikk (1) bekezdésében található definícióját követően – a terrorista csoport tevékenységében részvétel büntetendővé nyilvánítását írta elő.

34 A Bizottság 2015. december 2. napján kelt javaslata. Indokolás. 1. pont. 4–7.

35 A továbbiakban 2017-es irányelv. Forrás: <http://eur-lex.europa.eu>

36 A 2017-es irányelvet 2017. március 31. napján hirdették ki az Európai Unió Hivatalos Lapjában.

37 A 2017-es irányelv a kihirdetését követő huszadik napon lép hatályba. 2017-es irányelv 30. cikk.

38 A 2017-es irányelv – hasonlóan a 2002-es kerethatározathoz – különbséget tesz a *terrorista bűncselekmények* (amelyek továbbra is a taxatív meghatározott szándékos eszköz jellegű bűncselekmények terrorista célból történő elkövetését takarják), a *terrorista csoporthoz kapcsolódó bűncselekmények* (terrorista csoport irányítása és részvétel a terrorista csoport tevékenységében, beleértve a terrorista csoport finanszírozását), valamint a *terrorista tevékenységhez kapcsolódó bűncselekmények* (a sui generis előkészületi jellegű bűncselekmények) között.

„2. cikk (2) bekezdés

Minden tagállam megteszi a szükséges intézkedéseket, hogy az alábbi szándékos cselekmények büntethetőségét biztosítsa: [...]

b) részvétel terrorista csoport tevékenységében, beleértve információk vagy anyagi források szolgáltatását vagy a tevékenység bármilyen módon történő finanszírozását is, annak tudatában, hogy ez a részvétel hozzájárul a terrorista csoport büntetendő cselekményeihez.”

A terrorizmus finanszírozása tehát mint terrorista csoporthoz kapcsolódó bűncselekmény jelent meg a 2002-es kerethatározat rendelkezései között, hiszen a 2. cikk (2) bekezdés b) pontja előírta a tagállamok számára a terrorista csoport finanszírozásának büntetendővé nyilvánítását.

A 2002-es kerethatározat 3. cikke a terrorista tevékenységgel összefüggő bűncselekményeket tartalmazza. Ezek közül a 3. cikk c) pontja tartalmaz a terrorizmus finanszírozásával összefüggő rendelkezést.

„3. cikk c) pont

Minden tagállam megteszi a szükséges intézkedéseket annak biztosítására, hogy az alábbi cselekmények terrorista tevékenységgel összefüggő bűncselekményeknek minősüljenek: [...] hivatalos okmányok hamisítása [...] a 2. cikk (2) bekezdésének b) pontjában felsorolt cselekmények egyikének elkövetése céljából.”

A 2002-es kerethatározat 3. cikk c) pontja alapján tehát a terrorista csoport finanszírozása elkövetése céljából elkövetett közokirat-hamisítást terrorista tevékenységgel összefüggő bűncselekményként kell büntetendővé nyilvánítania a tagállamoknak.

2. 3. 2. 2008-as kerethatározat

A terrorizmus finanszírozásával kapcsolatban a 2008-as kerethatározat egy rendelkezést tartalmaz. A három új terrorista tevékenységgel összefüggő bűncselekmény közül a terroristák toborzása ugyanis magában foglalja a terrorista csoport finanszírozásának elkövetésére felhívás büntetendővé nyilvánítását is.

„1. cikk (1) bekezdés

A 3. cikk helyébe a következő szöveg lép:

3. cikk Terrorista tevékenységgel összefüggő bűncselekmények

(1) E kerethatározat alkalmazásában: [...]

b) „terroristák toborzása”: más személyeknek az 1. cikk (1) bekezdésének a)–h) pontjában vagy a 2. cikk (2) bekezdésében felsorolt bűncselekmények egyikének elkövetésére való felhívása; [...]”

A 2008-as kerethatározat kiemeli azt is, hogy a terrorista tevékenységgel összefüggő bűncselekmények a terrorista bűncselekmény tényleges elkövetése nélkül megalapozzák az elkövető büntetőjogi felelősségre vonását.³⁹

2. 3. 3. 2017-es irányelv

Az új, 2017-es irányelv egyrészről átveszi a 2002-es kerethatározat rendelkezéseit a terrorista csoport finanszírozása vonatkozásában. Így a terrorista csoporthoz kapcsolódó bűncselekmények között a 4. cikk b) pontja alapján a terrorista csoport tevékenységében részvétel a terrorista csoport tevékenységének bármilyen módon történő finanszírozása is. A terrorista tevékenységekhez kapcsolódó egyéb bűncselekmények közül a 12. cikk c) pontja szerint a terrorista csoport finanszírozása céljából elkövetett közokirat-hamisítást is büntetendővé kell nyilvánítani a tagállamoknak. A III. cím szerinti terrorista tevékenységekhez kapcsolódó bűncselekmények közül a 6. cikk alapján a terroristák toborzása a terrorista csoport finanszírozására felhívást is átfogja.

Fentiekén kívül a 2017-es irányelv új rendelkezéseket is tartalmaz a terrorizmus finanszírozásával kapcsolatban. Ezek a terrorizmus céljából való utazás (9. cikk), a terrorizmus céljából való utazás szervezése vagy egyéb módon történő elősegítése (10. cikk), valamint a terrorizmusfinanszírozás (11. cikk) büntetendővé nyilvánításának előírása.

„9. cikk – Terrorizmus céljából való utazás

(1) Minden tagállam meghozza a szükséges intézkedéseket annak biztosítására, hogy szándékos elkövetés esetén bűncselekményként büntetendő legyen az adott tagállamtól eltérő országba az alábbi célokból történő utazás: a 3. cikkben említett valamely terrorista bűncselekmény elkövetése vagy abban való közreműködés; terrorista csoport tevékenységében való, a 4. cikkben említett részvétel, annak tudatában, hogy ez a részvétel hozzá fog járulni az adott csoport büntetendő tevékenységeihez; a 7. cikk szerinti terrorista kiképzésben részesítés vagy a 8. cikk szerinti terrorista kiképzésben való részvétel.

(2) Minden tagállam meghozza a szükséges intézkedéseket annak biztosítására, hogy szándékos elkövetés esetén bűncselekményként büntetendő legyen az alábbi magatartások valamelyike:

a) az adott tagállamba az alábbi célokból történő utazás: a 3. cikkben említett valamely terrorista bűncselekmény elkövetése vagy abban való közreműködés; terrorista csoport tevékenységében való, a 4. cikkben említett részvétel, annak tudatában, hogy ez a részvétel hozzá fog járulni az adott csoport büntetendő tevékenységeihez; a 7. cikk szerinti terrorista kiképzésben részesítés vagy a 8. cikk szerinti terrorista kiképzésben való részvétel; vagy

b) az adott tagállamba a 3. cikkben említett valamely terrorista bűncselekmény elkövetésének vagy az abban való közreműködésnek a szándékával beutazó személy által végzett előkészületi cselekmények

39 2008-as kerethatározat 1. cikk (1) bekezdésével a 2002-es kerethatározat 3. cikkébe újonnan beiktatott (3) bekezdéssel.

10. cikk - Terrorizmus céljából való utazás szervezése vagy egyéb módon történő elősegítése

A tagállamok meghozzák a szükséges intézkedéseket annak biztosítására, hogy szándékos elkövetés esetén bűncselekményként büntetendő legyen minden olyan cselekmény, amely segítséget nyújt valamely személynek a 9. cikk (1) bekezdésében és a 9. cikk (2) bekezdésének a) pontjában említett terrorizmus céljából való utazásához azáltal, hogy az említett utazást szervezi vagy azt elősegíti, és amelyre annak tudatában kerül sor, hogy a segítség az említett célt szolgálja.

11. cikk - A terrorizmus finanszírozása

(1) A tagállamok meghozzák a szükséges intézkedéseket annak biztosítására, hogy szándékos elkövetés esetén bűncselekményként büntetendő legyen pénzeszközök bármely módon, közvetve vagy közvetlenül, azzal a szándékkal, illetve annak tudatában történő rendelkezésre bocsátása vagy gyűjtése, hogy e pénzeszközöket részben vagy egészben a 3–10. cikkben említett bűncselekmények bármelyikének elkövetésére vagy az abban való közreműködésre használják fel.”

Az új terrorista tevékenységhez kapcsolódó bűncselekmény, a *terrorizmus céljából való utazás* (9. cikk) tulajdonképpen egy teljesen hétköznapi cselekmény, az egyik tagállamból egy másik államba kiutazás, illetve az adott tagállamba beutazás büntetendővé nyilvánítását írja elő, amennyiben ahhoz valamely speciális, terrorizmushoz köthető cél kapcsolódik. Az *utazás egyik lehetséges terrorizmushoz kötődő célja a terrorista csoportban részvétel, illetve a terrorista csoport finanszírozása*, amelyet más államba utazás esetén kötelezően büntetendővé kell nyilvánítani a nemzeti büntetőjogban, míg az adott tagállamba utazás esetén a tagállamok mérlegelésére van bízva a kriminalizálás.

Szintén új terrorista tevékenységhez kapcsolódó bűncselekmény a *terrorizmus céljából való utazás szervezése vagy egyéb módon történő elősegítése* (10. cikk), amely a terrorizmus céljából való utazáshoz járuló bűnsegédi magatartás büntetendővé nyilvánítását irányozza elő sui generis bűncselekményként. Ez önmagában a *szándékos elkövetés esetén* kriminalizálendő, azzal a megszorítással, hogy a segítséget nyújtónak az utazás terrorizmushoz köthető céljáról tudnia kell.

A 2017-es irányelv a *terrorizmus finanszírozása bűncselekményének* (11. cikk) tényállását is meghatározza, a nemzetközi elvárásokkal összhangban. A terrorizmus finanszírozása eszerint pénzeszközök rendelkezésre bocsátásával vagy gyűjtésével valósul meg, amely történhet a terrorista bűncselekmények, avagy a terrorista tevékenységhez kapcsolódó bármely bűncselekményhez közvetve avagy közvetlenül is. A 11. cikk (2) bekezdése szerint a *pénzeszközök tényleges felhasználása, vagy az arról való tudomás, hogy a pénzeszközöket mely bűncselekményre kívánják fordítani, nem szükséges a terrorista bűncselekmények, a terrorista csoportban részvétel, valamint a terrorizmus céljából való utazás finanszírozása esetén.*

A 2017-es irányelv 13. cikke a terrorista bűncselekmény tényleges elkövetésének szükségletességén túl már azt is tartalmazza, hogy az irányelvben meghatározott valamely más

konkrét bűncselekménnyel fennálló kapcsolat megállapítása – a terrorizmus finanszírozását kivéve – nem szükséges a büntetőjogi felelősségre vonáshoz.

Az alapvetően teljesen hétköznapi cselekmények tehát egy konkrét terrorcselekményhez kapcsolódás hiányában is bűncselekménnyé nyilvánítandóak, pusztán az elkövető speciális szándéka, célja alapján; amennyiben a cselekmény szándékos jellegére az objektív ténybeli körülményekből következtetni lehet és a szándék a bűncselekmény valamennyi tényállási elemére kiterjed.⁴⁰

2. 4. A FATF ajánlásai, a Moneyval jelentései

2. 4. 1. A FATF 2012-es ajánlása

A FATF⁴¹ létrehozására 1989-ben, Párizsban került sor.⁴² A FATF nemzetközi szervezet, amelyet eredetileg a pénzmosás elleni küzdelem céljára alapítottak. A 2001. szeptember 11. napján történt terrortámadásokat követően azonban a FATF mandátumát a terrorizmus finanszírozása elleni küzdelemre is kiterjesztették.⁴³ Így az ekkor már meglévő 40 ajánlást még 9 speciális, a terrorizmus finanszírozásával kapcsolatos ajánlással egészítették ki.⁴⁴

A FATF-on belüli nemzetközi együttműködés politikai megbeszéléseken és egyeztetéseken alapul, mandátumát a tagállamai határozzák meg, mivel nincs formális nemzetközi jogi alapja. Ezáltal a tagállamok számára a FATF nem állapít meg nemzetközi jogi alapon jogokat és kötelezéseket. Ugyanakkor a tagállamok illetékes miniszterei nyilatkozatot tettek arról, hogy a FATF rendelkezéseit magukra nézve politikailag kötelezőnek ismerik el, a rendelkezéseket a saját államukban végrehajtják és alávetik magukat a kölcsönös elemzéseknek.⁴⁵

Ezen kívül az Európai Bizottság is tagja a FATF-nak, ami ahhoz vezet, hogy a FATF ajánlásai rendszeresen befolyásolják az EU jogi eszközeit.⁴⁶ Az ENSZ Biztonsági Tanácsa

40 Lásd 2017-es irányelv (17) preambulumbekzdés.

41 Financial Action Task Force on Money Laundering (Nemzetközi Pénzügyi Akciócsoport). A továbbiakban: FATF.

42 A FATF-ról részletesen lásd. <http://www.fatf-gafi.org/about/> és GÁL István László: *A pénzmosással és a terrorizmus finanszírozásával kapcsolatos jogszabályok magyarázata*. HVG-ORAC, Budapest, 2012. 317–321.

43 A. LEHNER: *Terrorismusfinanzierung* i. m. 67.

44 A 40 ajánlást és a 9 speciális ajánlást részletesen lásd. GÁL I.: *Jogszabályok magyarázata* i. m. 322–344.

45 U. SIEBER – B. VOGEL: *Terrorismusfinanzierung* i. m. 39.

46 A. LEHNER: *Terrorismusfinanzierung* i. m. 68.

is elismeri a FATF ajánlások fontosságát, és felhívta az ENSZ tagállamokat az ajánlások nemzeti jogba történő átültetésére.⁴⁷

A FATF ajánlásainak átdolgozására 2012-ben került sor,⁴⁸ amikor is a terrorizmus finanszírozására vonatkozó 9 speciális ajánlást teljeskörűen beintegrálták a korábbi, pénzmosással kapcsolatos ajánlások közé.

A FATF 2012-es ajánlásának 5. pontja tartalmaz a terrorizmus finanszírozásának büncselekményre nyilvánításával kapcsolatban rendelkezést.

„5. pont – Terrorizmus finanszírozása

Az államoknak büncselekménnyé kell nyilvánítania a terrorizmus finanszírozását a Terrorizmus Finanszírozása Elleni Egyezmény alapján, és nem csak a terrorcselekmények finanszírozását kell büncselekménnyé nyilvánítaniuk, hanem a terrorista csoportok finanszírozását és a magányos terroristák finanszírozását éppen egy konkrét terrorcselekményhez vagy terrorcselekményekhez fűződő kapcsolat hiányában is.”⁴⁹

Az ajánlás 5. pontja tehát nem határozza meg a terrorizmus finanszírozása büncselekményének tényállási elemeit, hanem az 1999-es ENSZ egyezményre utal vissza. Ugyanakkor a kriminalizálás szükségességét kiterjeszti, és előírja a terrorista csoportok finanszírozása, valamint a magányos terroristák finanszírozása büncselekménnyé nyilvánítását is, mégpedig konkrét terrorcselekményhez vagy terrorcselekményekhez fűződő kapcsolat nélkül.

A FATF 2012-es ajánlása az 5. ponthoz kapcsolódóan tartalmaz értelmező megjegyzéseket, amely közül a B. pont a terrorizmus finanszírozása büncselekményének jellemzőit határozza meg.

„2. A terrorizmus finanszírozása büncselekményének ki kell terjednie mindenképpen minden olyan személyre, aki szándékosan anyagi eszközöket bocsát rendelkezésre vagy gyűjt, közvetlenül vagy közvetve, azzal a jogeltes szándékkal, hogy ezeket felhasználják, vagy annak tudatában, hogy ezeket felhasználták, egészben vagy részben: (a) a terrorcselekmény megvalósítására, (b) terrorista csoport által, vagy (c) magányos terrorista által.

3. A terrorizmus finanszírozása magában foglalja azon személyek utazásának finanszírozását, akik olyan állandó utaznak, amely eltér a lakóhelyük vagy állampolgárságuk szerinti államtól, abból a célból, hogy elkövesse, tervezzék, előkészítsenek, vagy részt vegyenek terrorcselekményekben, vagy terrorista kiképzést nyújtsanak, avagy ők részesítsék terrorista kiképzésben.

4. A terrorizmus finanszírozásának büntetendővé nyilvánítása önmagában a felbujtás és bűnségély, a kísérlet, avagy a szervezkedés alapján nem elegendő ezen ajánlásnak való megfeleléshez. [...]”⁵⁰

47 1617 (2005) BT határozat és 2161 (2014) BT határozat. A. LEHNER: *Terrorismusfinanzierung* i. m. 68.; U. SIEBER – B. VOGEL: *Terrorismusfinanzierung* i. m. 40.

48 A FATF 2012-es ajánlásának forrása: <http://www.fatf-gafi.org>

49 FATF 2012-es ajánlása, 5. pont, 13. A szerző fordítása.

50 FATF 2012-es ajánlása. Értelmező megjegyzések az ajánlás 5. pontjához. 37–38. A szerző fordítása.

2. 4. 2. A Moneyval jelentései

Magyarország a FATF regionális szervezetének, a Moneyval⁵¹-nak a tagja, tehát köteles az ajánlásoknak megfelelni. A Moneyval 2010. január 18. és 23. napja között folytatta le Magyarország ún. negyedik körös országértékelését annak vizsgálata érdekében, hogy hazánk mennyiben felel meg a pénzmosás és terrorizmus finanszírozása elleni nemzetközi követelményeknek.

A Moneyval 2010-es jelentése⁵² hiányosságként állapította meg, hogy a magyar Btk.-ban nincs definiálva az anyagi eszközök („funds”) fogalma, továbbá, hogy a magyar Btk. nem rendeli büntetni azon anyagi eszközök szolgáltatását és gyűjtését, amelyeket olyan jogellenes szándékkal tesznek, hogy azzal, illetve abból az önálló terroristát bármely módon támogassák.

Szintén hiányosságként mutatott rá a Moneyval 2010-es jelentése arra, hogy a terrorista csoport napi tevékenysége finanszírozásának büntetendősége nem egyértelmű, a terrorista csoport napi tevékenységéhez szükséges anyagi eszközök rendelkezésre bocsátása és gyűjtése nem büntetendő.⁵³

A Moneyval 2016. március 7. és 18. napja között folytatta le Magyarország ún. ötödik körös országértékelését, amely alapján készült jelentést a Moneyval Bizottsága 2016. szeptember 29. napján fogadta el.⁵⁴

A Moneyval 2016-os jelentése további, a terrorizmus finanszírozásának büntette kapcsán megállapítható hiányosságokra mutatott rá.⁵⁵

Az 52. pont szerint *a terrorizmus finanszírozásának 1999-es ENSZ egyezményben nevesített két formáját – a speciális, eszköz jellegű terrorista bűncselekmények finanszírozását és az általános jellegű, terrorista célzathoz kötött terrorizmus finanszírozása bűncselekményét – külön-külön kellene kriminalizálni.*

51 A Moneyval az Európa Tanács szakértőkből álló bizottsága, amely a pénzmosás elleni és a terrorizmus finanszírozása elleni intézkedéseket vizsgálja. (Moneyval – Council of Europe’s Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism) http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/moneyval/default_en.asp

52 A Moneyval 2010. szeptember 30. napján Magyarországról készült jelentésének forrása: <http://www.coe.int>. A továbbiakban: Moneyval 2010-es jelentése.

53 Moneyval 2010-es jelentése 8. pont.

54 A Moneyval 2016. szeptember 29. napján Magyarországról készült jelentésének forrása: <http://www.coe.int>. A továbbiakban: Moneyval 2016-os jelentése.

55 Moneyval 2016-os jelentése 52–53. pontok.

Egyrészt az 53. pont alapján nem felel meg a Btk. 318. §-a bűncselekmény „támogat” elkövetési magatartása a nemzetközi elvárásoknak, mivel az *nem fogja át az anyagi eszközök gyűjtését*.

Másrészt hiányosságként jelentkezik a *külföldi terrorista harcosok cselekményének finanszírozása*, azaz nem büntetendő azon személyek utazásának finanszírozása, akik más államba utaznak azért, hogy elkövessenek, megtervezzenek, vagy részt vegyenek terrorcselekmények elkövetésében, avagy terrorista kiképzést nyújtsanak vagy abban részesüljenek.

2. 5. Összegzés

A terrorizmus finanszírozása bűncselekménye kapcsán a különböző nemzetközi szervezetek elvárásait illetően megállapítható, hogy a büntetőjogi szabályozásnak ki kell terjednie:

- 1) a terrorcselekmény finanszírozása [1999-es ENSZ egyezmény 2. cikk 1. pont, 1373 (2001) BT határozat 1. pont b) alpont, 2005-ös ET egyezmény 1. cikk, 2017-es irányelv 11. cikk, FATF 2012-es ajánlása 5. pont],
- 2) a terrorista csoport finanszírozása [1999-es ENSZ egyezmény 2. cikk 5. pont c) alpont, 2005-ös ET egyezmény 1. cikk, 2002-es kerethatározat 2. cikk (2) bekezdés b) pont, 2017-es irányelv 4. cikk b) pont, FATF 2012-es ajánlása 5. pont],
- 3) a magányos terrorista finanszírozása (FATF 2012-es ajánlása 5. pont),
- 4) a terrorizmushoz kötődő célú utazás finanszírozása [2178 (2014) BT határozat, Kiegészítő Jegyzőkönyv 5. cikk (1) bekezdés, 2017-es irányelv 11. cikk, FATF 2012-es ajánlása 5. pontjához fűzött értelmező megjegyzések B/3. pont],
- 5) a terrorista csoport finanszírozása céljából elkövetett közokirat-hamisítás [2002-es kerethatározat 3. cikk c) pont, 2017-es irányelv 12. cikk c) pont], valamint
- 6) a terrorista csoport finanszírozására felhívás⁵⁶ [2008-as kerethatározattal módosított 2002-es kerethatározat 3. cikk (1) bekezdés b) pont, 2017-es irányelv 6. cikk] büntetendővé nyilvánítására.

⁵⁶ Eltérő álláspontot képvisel *Bartkó*, aki szerint a terroristák toborzása e vonatkozásban a finanszírozás érdekében kifejtett felbujtással – azaz részesi magatartással – azonos, így a Btk. 318. §-át valósítja meg. Figyelemmel arra, hogy a terroristák toborzásának elkövetési magatartása a felhívás – azaz a sikertelen rábírás, tehát nem a felbujtói cselekmény – álláspontja véleményem szerint nem helytálló. *BARTKÓ Róbert: A terrorcselekmény tényállásának értékelése az uniós követelmények tükrében*. Belügyi Szemle, 2015/7–8. 49.

3. A terrorizmus finanszírozásának szabályozása a magyar büntetőjogban (Btk. 318. §)

A terrorizmus finanszírozásának büntetettét a Btk. önálló bűncselekményként, a 318. §-ban szabályozza. A bűncselekmény alapesetét a Btk. 318. § (1) bekezdése, míg a minősített esetét a Btk. 318. § (2) bekezdése rendeli büntetni, a Btk. 318. § (3) bekezdése értelmező rendelkezést (anyagi eszköz fogalma) tartalmaz.

A Btk. 318. §-a szerinti terrorizmus finanszírozása büntettének *jogi tárgya* a terrorizmus megelőzéséhez és megakadályozásához fűződő társadalmi érdek.⁵⁷

A bűncselekmény *elkövetési tárgya* az anyagi eszköz. Az *anyagi eszköz fogalmát* a Btk. a tényálláshoz kapcsolódóan külön értelmező rendelkezésben, a Btk. 318. § (3) bekezdésében határozza meg. Az anyagi eszköz fogalmának Btk.-ban meghatározására kifejezetten a Moneyval jelentésének megfelelés, az abban írt hiányosságok kiküszöbölése érdekében került sor.⁵⁸

A bűncselekmény *alapesetének* [Btk. 318. § (1) bekezdése] két fordulata van, ezek *elkövetési magatartásai*:

1. a terrorcselekmény feltételeinek biztosításához anyagi eszköz szolgáltatása vagy gyűjtése

a. Az anyagi eszköz *szolgáltatása* annak birtokbaadását, hozzáférhetővé tételét, rendelkezésre bocsátását, rendelkezési jogába adását jelenti.⁵⁹ A bűncselekmény megvalósulása szempontjából csak annak van jelentősége, hogy az anyagi eszköz az elkövető birtokából kikerül és a terrorcselekmény feltételeinek biztosításához egy másik természetes vagy jogi személy rendelkezése alá kerül.⁶⁰

57 VIDA Mihály: *A közbiztonság elleni bűncselekmények (Btk. XXX. Fejezet)*. In: Karsai Krisztina (Szerk.): *Anyagi büntetőjog. Különös Rész II. Iurisperitus, Szeged, 2013. 86.*

58 A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény indokolása. Részletes indokolás a 314–319. §-hoz. Ekként az anyagi eszköz fogalma a büntetőtörvényi definíció alapján átfog minden olyan eszközt, jogi dokumentumot, illetve okiratot, amelyet a vonatkozó EK tanácsi rendelet meghatároz.

59 BELOVICS Ervin: *Btk. XXX. Fejezet. A közbiztonság elleni bűncselekmények*. In: Busch Béla (Szerk.): *Büntetőjog II. Különös Rész. HVG-ORAC, Budapest, 2014. 516.*; MEZŐLAKI Erik: *Btk. XXX. Fejezet. A közbiztonság elleni bűncselekmények*. In: Karsai Krisztina (Szerk.): *Kommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez. CompLex, Budapest, 2013. 656.*; SÁNTHA Ferenc: *XXX. fejezet – A közbiztonság elleni bűncselekmények*. In: Horváth Tibor – Lévay Miklós (Szerk.): *Magyar Büntetőjog Különös Rész. Wolters Kluwer, Budapest, 2013. 429.*

60 GÁL István László: *A terrorcselekmény és a hozzá kapcsolódó bűncselekmények hatályos szabályozása Magyarországon Új Büntető Törvénykönyvében*. (T)error & Elhárítás, 2013/I. Forrás: http://tek.gov.hu/tt_pdf/2013/GallIstvan_A_terrorcselekmény_es.pdf. 16.; GÁL István László – DÁVID Ferenc: *A terrorizmus büntetőjogi*

b. Az anyagi eszköz *gyűjtése* minden olyan magatartást felölel, amely az anyagi bázis létrehozására irányul,⁶¹ ennek során azonban az anyagi eszköz nem kerül ki az elkövető birtokából, az elkövető tipikusan más személyektől „szerez be” anyagi eszközt.⁶² A gyűjtés olyan célzatos magatartás, amely a későbbi szolgáltatás érdekében, de még azt megelőzően valósul meg.⁶³

A terrorizmus finanszírozása büntettének ezen alapesete csak akkor valósulhat meg, ha az anyagi eszköz szolgáltatása vagy gyűjtése *a terrorcselekmény feltételeinek biztosításához* történik.

2. terrorcselekmény elkövetésére készülő személy vagy rá tekintettel más anyagi eszközzel támogatása

Az *anyagi eszközzel támogatás* a terrorista személy kiképzéséhez szükséges feltételek megteremtését, a terrorista személy megélhetésének biztosítását jelenti.⁶⁴ A támogatás az anyagi eszközök felhasználhatóságának, alkalmazhatóságának vagy használatának a biztosítását jelenti.⁶⁵

A bűncselekmény *minősített esetének* [Btk. 318. § (2) bekezdése] szintén két fordulata van, ezek *elkövetési magatartásai*:

1. az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt terrorcselekmény terrorista csoportban történő elkövetése vagy terrorista csoport tagja érdekében valósítja meg

Az első fordulat esetén az elkövetési magatartások azonosak a Btk. 318. § (1) bekezdés elkövetési magatartásaival (anyagi eszközök szolgáltatása vagy gyűjtése, illetve anyagi eszközzel támogatás), azonban másra irányulnak. Kifejthetőek akkor, amikor még nem jött létre a terrorista csoport és a tevékenység erre irányul; továbbá akkor is, ha az elkövető a már fennálló terrorista csoport működéséhez járul hozzá, illetve annak tagja érdekében fejti ki tevékenységét.

2. a terrorista csoport tevékenységének egyéb módon támogatása

Az *egyéb módon támogatás* elkövetési magatartás gyakorlatilag a támogatás bármilyen formájával – így különösen logisztikai, távközlési segítségnyújtással⁶⁶ – megvalósulhat. Már fennálló terrorista csoportot feltételez, mivel az elkövetési magatartás a terrorista csoport

oldala: a terrorcselekmény és a terrorizmus finanszírozása. Belügy Szemle, 2015/7–8. 83.

61 BELOVICS E.: *Btk. XXX. Fejezet* i. m. 516.; MEZŐLAKI E.: *Btk. XXX. Fejezet* i. m. 656.; SÁNTHA F.: *XXX. Fejezet* i. m. 429.

62 GÁL I.: *Terrorcselekmény* i. m. 16–17.; GÁL I. – DÁVID F.: *Terrorizmus* i. m. 83.

63 VIDA M.: *Btk. XXX. Fejezet* i. m. 87.

64 SÁNTHA F.: *XXX. Fejezet* i. m. 429.

65 BELOVICS E.: *Btk. XXX. Fejezet* i. m. 516.; MEZŐLAKI E.: *Btk. XXX. Fejezet* i. m. 656.

66 GÁL I.: *Terrorcselekmény* i. m. 17.; GÁL I. – DÁVID F.: *Terrorizmus* i. m. 84.

fenntartásához-működéséhez kapcsolódik. Elkövető csak a terrorista csoporton kívül álló személy lehet.⁶⁷

A terrorizmus finanszírozása büntette *immateriális bűncselekmény*.

A bűncselekmény *szándékos*, az elkövető tudatának azt kell átfognia, hogy az anyagi eszközök szolgáltatásával vagy gyűjtésével terrorcselekmény feltételeit biztosítja, illetve azt, hogy terrorcselekmény elkövetésére készülő személyt, avagy rá tekintettel mást támogat.⁶⁸

4. Konklúzió

A vonatkozó nemzetközi elvárások és a hatályos magyar büntetőjogi szabályozás áttekintését követően megállapítható, hogy a Btk. 318. §-a szerinti terrorizmus finanszírozása büntette csaknem teljeskörűen eleget tesz a Magyarország által vállalt nemzetközi elvárásoknak. Azonban a hatályos büntető anyagi jogi szabályozás jogalkotó által kiküszöbölendő hiányosságaként jelentkeznek az alábbiak:

- 1) a terrorizmus finanszírozása bűncselekményét két változatban kellene szabályozni, egyrészt külön a terrorista eszköz jellegű bűncselekmények finanszírozását, másrészt külön a halál avagy súlyos testi sérülés okozására irányuló, terrorista célzattal elkövetett bűncselekmények finanszírozását [1999-es ENSZ egyezmény 2. cikk (1) bekezdés a) és b) pontjai, Moneyval 2016-os jelentésének 52. pontja];
- 2) a terrorcselekmény elkövetése, megtervezése, előkészítése, vagy terrorcselekményben részvétel, illetve terrorista kiképzés nyújtása, avagy terrorista kiképzésben részesülés célú utazás finanszírozását, mint a terrorizmus finanszírozása büntettének egyik változatát kellene büntetendővé nyilvánítani [FATF 2012-es ajánlása, 5. pont, a terrorizmus finanszírozásához fűzött értelmező megjegyzések B/3. pontja];
- 3) a terrorista csoport finanszírozása céljából elkövetett közokirat-hamisítást terrorista tevékenységgel összefüggő bűncselekményként kellene szabályozni [2002-es kerethatározat 3. cikk c) pont, a 2017-es irányelv 12. cikk c) pontja],
- 4) a terrorista csoport finanszírozására felhívást büntetendővé kellene nyilvánítani [2008-as kerethatározattal módosított 2002-es kerethatározat 3. cikk (1) bekezdés b) pontja, 2017-es irányelv 6. cikke].

67 MEZŐLAKI E.: *Btk. XXX. Fejezet* i. m. 656.; VIDA M.: *Btk. XXX. Fejezet* i. m. 87.

68 BELOVICS E.: *Btk. XXX. Fejezet* i. m. 516.; SÁNTHA F.: *XXX. Fejezet* i. m. 429.

A fentiekén kívül 2017. április 20. napján hatályba lépett az Európai Parlament és a Tanács 2017-es irányelve a terrorizmus elleni küzdelemről, valamint a terrorizmus elleni küzdelemről szóló 2002/475/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról.

A 2017-es irányelv a 2178 (2014) BT határozat, az Európa Tanács terrorizmus megelőzéséről szóló 2005-ös egyezményének Kiegészítő Jegyzőkönyve, valamint a FATF 2012-es ajánlásának büntetőjogi rendelkezéseivel összhangban tovább bővíti a terrorizmus finanszírozása elleni büntető anyagi jogi fellépést. Az újabb tervezett terrorista tevékenységekhez kapcsolódó bűncselekmények e körben a terrorizmus céljából való utazás, a terrorizmus céljából külföldre utazás szervezése vagy egyéb módon történő elősegítése, valamint a terrorizmus finanszírozása lesznek.

A terrorizmus finanszírozása a Btk. 318. §-a alapján büntetendő. A *terrorizmus céljából való utazás* tulajdonképpen egy hétköznapi cselekmény, az egyik tagállamból egy másik államba kiutazás, illetve az adott tagállamba beutazás büntetendővé nyilvánítását írja elő, amennyiben ahhoz valamely speciális, terrorizmushoz köthető cél kapcsolódik.

Az utazás egyik lehetséges terrorizmushoz kötődő célja a terrorista csoportban részvétel, illetve a terrorista csoport finanszírozása, amelyet más államba utazás esetén kötelezően büntetendővé kell nyilvánítani a nemzeti büntetőjogban, míg az adott tagállamba utazás esetén a tagállamok mérlegelésére van bízva a kriminalizálás.

A Btk. 316. § b) pontja alapján a terrorista csoporthoz csatlakozás céljából Magyarország területéről kiutazás vagy azon átutazás büntetendő, ezt a bűncselekményi változatot módosítani kell majd a jogalkotónak, mivel jelenlegi formájában nem felel meg a 2017-es irányelv elvárásainak.

A *terrorizmus céljából külföldre utazás szervezése vagy egyéb módon történő elősegítése* a terrorizmus céljából külföldre utazás, mint sui generis előkészületi jellegű változat bűnsegédi magatartásainak önálló, sui generis bűnsegédi jellegű változatként történő szabályozását írja elő. A Btk. terrorizmus elleni fellépést szolgáló tényállásai ilyen bűncselekményi változatot nem szabályoznak, ezért a terrorizmus céljából külföldre utazás szervezését vagy egyéb módon történő elősegítését sui generis bűncselekményként kell majd szabályoznia a jogalkotónak.

Az Európai Unió tagállamainak, így Magyarországnak 2018. szeptember 8. napjáig kell megteremtenie az összhangot a 2017-es irányelv rendelkezéseivel, azonban – ahogy az láthatóvá vált – ezen kívül, a már vállalt nemzetközi elvárások teljesítése terén mutatkozó hiányosságokat is ki kell(ene) küszöbölnie a jogalkotónak.

IZDIGNÉ NOVÁK CSILLA¹

EGY SZAKÉRTŐ, TÖBB SZAKÉRTŐ – A MÚLT, A JELEN ÉS A JÖVŐ SZABÁLYOZÁSI DILEMMÁI

A szakértő(k)² büntetőeljárás során történő közreműködése számos kérdést vet fel,^{3,4} közel sem közömbös például, hogy egy adott szakkérdés kapcsán⁵ elegendő egy szakértő igénybevétele,⁶ vagy a vonatkozó rendelkezések esetleg több szakértő közreműködését írják elő.⁷

Tekintettel arra, hogy ezen szabályok megszegése a jelenleg hatályos eljárásjogi rendelkezések szerint komoly konzekvenciákat eredményezhet,⁸ ám az új büntetőeljárás törvény tervezete egészen más alapokra helyezi a szabályozást,⁹ az alábbiakban a kérdéskör több mint egy évszázados szabályozását és gyakorlatát tekintem át.

1. Az 1896. évi Bp. rendelkezései szerint „Ha a szemléhez szakértők szükségesek: a bíróság rendes szakértői közül kettőt, az ügy fontosságához képest esetleg többet kell alkalmazni.

1 Izdigné dr. Novák Csilla bíró, Fővárosi Ítéltábla, PhD hallgató, Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam és Jogtudományi Kar

2 Kovács Gábor: *A szakvélemény*. In: Bartkó R. – Kovács G. – Dávid L. – Horváth P. – Jancsák R. – Jungi E. – Nagy K. – Németh I.: *Büntetőeljárás jog I.* Universitas-Győr, Győr, 2012. 255.

3 Kovács Gábor: *Igazságügyi szakértők átértékelődő szerepe a büntetőeljárásban*. In: Bihari Mihály – Patyi András (szerk.): *Ünnepi kötet Szalay Gyula tiszteletére*, 65. születésnapjára. Universitas-Győr, Győr, 2010. 310.

4 Kovács Gábor: *Szakértő vagy tanú? Felkért szakértő-kavics a cipőben!* MED ET JUR 5:(4), 2015. 11–14.

5 Kovács Gábor: *Szakkonzultáns és társszakértő szerepe az orvosszakértői bizonyításban*. Magyar jog 63:(11), 655. o.

6 Kovács Gábor: *A kábítószerral kapcsolatos büntető-jogalkalmazási problémák egyes igazságügyi orvosszakértői aspektusai*. Kriminológiai közlemények 6. 2008. 79.

7 Kovács Gábor – NOGEL Mónika: *Comparative analysis of the legal regulation of forensic experts*. In: Secretariat of the EAFS2015 Conference (szerk.) 7th European Academy of Forensic Science Conference, Abstract Book. Prague, European Academy of Forensic Science, 2015. 758.

8 NOGEL Mónika: *A szakértői minőségbiztosítási rendszer kialakításának előkérdései és alapfogalmi*. Jog-Állam-Politika, 2017/1. 115.

9 Kovács Gábor: *Gondolatok az Európai Forenzikus Tudomány 2020 elképzeléséről*. In: Patyi András – Lapsánszky András (szerk.): *Rendszerváltás, demokrácia és államreform az elmúlt 25 évben: Ünnepi kötet Verebély Imre 70. születésnapja tiszteletére*. Wolters Kluwer, Budapest, 2014. 335–345.

Csekélyebb fontosságú körülménynek megállapítására, vagy ha több szakértő nehezen volna található; egynek alkalmazása is elégséges.”¹⁰

A főszabály tehát a két szakértő alkalmazása, lehet több, míg csak kivételesen elégséges az egy. Ha pedig „fontos esetekben, midőn a késedelemmel járó veszély miatt csak egy szakértőt alkalmazott a bíró: iparkodjék ennek véleményét egy másik szakértővel felülbíráltatni” – figyelmeztet a törvényjavaslat indokolása.

A lehetőleg két szakértő szabályában áttételesen az „unus testis, nullus testis” (egy tanú nem tanú) elve tükröződik. A törvényjavaslat mindenekben kitűnő indokolása azt is tartalmazza, hogy „az »ügy fontossága« és a »csekélyebb fontosságú körülmény« fölött a bíró van hivatva határozni. Határozata nagy óvatosságot igényel, nagyon sok szakértő alkalmazása épp oly végzetes lehet, mint nagyon kevésé, a sok szakértő teljesen összezavarhatja az ügyet.

Egy trieszti esküdtszéki tárgyaláson öt orvost hallgattak ki, kiknek véleményeit hallva, az egyik esküdt felkiáltott: »Nem kétségeket és ismeretlen tekintélyekre való hivatkozásokat, hanem határozott felvilágosítást kérünk.« A »csekélyebb fontosságú körülmény«-t nem kell úgy magyarázni, mintha itt a büntetendő cselekmény súlyosságának nagyobb vagy kisebb foka volna értendő. Lehet, hogy a szakértői szemléstől függ annak meghatározása: vétség vagy büntett-e valamely cselekmény, lehet, hogy a büntetés tartamára volna irányadó a szakértői vélemény. Ily esetek csekélyebb fontosságúaknak nem tekinthetők.”

Az 1896. évi Bp. külön szabállyal mondta ki, hogy „A halottszemlére és a bonczolásra két orvos-szakértőt kell alkalmazni”, és a 3. bekezdésnek megfelelően „A szakértők véleményében kimondandó, hogy mi volt a halálnak közvetlen oka és ezt az okot mi idézte elő”,¹¹ illetve további külön szabályaként rendelkezett arról, hogy „Ha gyanuok merül fel arra nézve, hogy a terhelt beszámíthatóságát kizáró vagy korlátozó elmezavarban, vagy öntudatlanságban szenved, a megfigyelést mindig két orvosnak kell teljesíteni és véleményét adni”.¹²

2. Az 1951. évi Bp. megfordította a főszabályt azzal, hogy „Rendszerint egy szakértőt kell alkalmazni; különösen fontos vagy bonyolult ügyben azonban több szakértő is közreműködhetik.”¹³

10 1896. évi XXXIII. törvénycikk a bűnvádi perrendtartásról 227. § (3) bekezdés

11 1896. évi XXXIII. törvénycikk a bűnvádi perrendtartásról 241. § (1) bekezdés

12 1896. évi XXXIII. törvénycikk a bűnvádi perrendtartásról 246. § (1) bekezdés

13 1951. évi III. törvény 58. § (2) bekezdés

A törvényjavaslat indokolása erre nem adott magyarázatot, ez feltehetően arra vezethető vissza, hogy az indokolás mindenképpen az egyszerűsítést preferálta.¹⁴

A törvény 60. §-a az igazságügyminiszter részére rendeleti szabályozást engedett bizonyos tárgykörben,¹⁵ de a miniszter azon túllépve több szakértő alkalmazását is előírta. A 3/1952. (I.15.) I.M. számú rendelet alapján a halottszemlélt és a boncolást [10. § (1) bek.], az elmebetegség és öntudatzavar megállapítását [14. § (1) bek.] – egyaránt két orvosszakértőnek kellett végeznie.

Ezt követően az igazságügyi szakértőkről szóló 44/1954. (VII. 29.) MT rendelet 15. §-ának (2) bekezdésében kapott felhatalmazással annak végrehajtására kiadott 8/1954. (IX.1.) I.M. számú rendelet 13. §-ának (1) bekezdése szerint halottszemlénél és orvosrendőri boncolásnál egy, ellenben a bírósági boncolásnál két orvost kell alkalmazni; a (2) bekezdés alapján bírósági boncolásnál a bírósági orvost, kórboncnoki képzésű igazságügyi orvosszakértőt, akadályozásuk esetén, vagy ilyenek hiányában kórboncnoki, illetőleg bírói (törvényszéki) orvosi képzésű orvost kell kirendelni.

A 8/1954. (IX.1.) I.M. számú rendelet szerint „Ha adatok mutatnak arra, hogy a terhelt elmebetegségben vagy öntudatzavarban szenvedett vagy szenved, elmeállapotát két orvosszakértővel kell megvizsgáltatni; ezek közül az egyik igazságügyi elmeorvos-szakértő, ennek hiányában bírósági (törvényszéki) orvosi képzéssel rendelkező orvos legyen.”¹⁶

3. Az 1962. évi Be. alapján „Rendszerint egy szakértőt kell alkalmazni; különösen fontos vagy bonyolult ügyben azonban több szakértő is közreműködhet. A bírósági boncolásnál és a terhelt elmeállapotának vizsgálatánál két orvosszakértőt kell alkalmazni.”¹⁷ A törvény tehát beemelte a korábbi rendeleti szabályokat, egyéb változást nem hozott.

14 1951. évi III. törvény javaslatának indokolása az 53–65. §-okhoz: „Az egyes bizonyítási eszközök tekintetében a javaslat nem tartalmaz érdemi eltérést az eddigi Bp.-től, mindössze annak egyszerűsítésére és hézagainak kitöltésére törekszik.”

15 1951. évi III. törvény 60. § (1) Az igazságügyminiszter rendelettel egyes bűncselekményeknél szakértő meghallgatását kötelezővé teheti és ezzel kapcsolatban a szakértő meghallgatására és a szemlére vonatkozóan részletes eljárási szabályokat állapíthat meg. (2) Az igazságügyminiszter rendelettel kötelezővé teheti vagy megengedheti, hogy a bíróság meghatározott körbe tartozó szakkérdésekben szakértő kirendelése helyett vélemény nyilvánítása végett vagy az általa kirendelt szakértő véleményének felülvizsgálása végett a rendeletben kijelölt szakértőtestületet vagy hatóságot, illetőleg szervet keresse meg. Az igazságügyminiszter az eljárást erre az esetre a szakértőkre vonatkozó rendelkezésektől eltérően is szabályozhatja.

16 8/1954. (IX.1.) I.M. számú rendelet 16. § (1) bekezdés

17 1962. évi törvény 66. § (2) bekezdés, TÓTH Áron László – VASKUTI András (2010) 72.

A 1962. évi Be. törvényjavaslatának indokolása az V. fejezet kapcsán nem részletező jellegű, miután leszögezi, hogy „A Javasltnak a szakértői véleményre vonatkozó rendelkezései (66–69. §) nem tartalmazznak érdemi eltérést a hatályos jogtól. Csupán a 66. § (2) bekezdése szabályoz olyan kérdéseket, amelyeket eddig alacsonyabb szintű jogszabály rendezett.”

Az igazságügyi szakértői szervezetről szóló 29/1964. (XI. 23.) Korm. rendelet végrehajtásáról szóló rendelet mégis úgy szövegezte, hogy „Ha feltételezhető, hogy az ügyben valamely testület, intézet, intézmény (műszaki, egészségügyi intézet vagy intézmény stb.) vagy annak dolgozója (mérnök, orvos stb.), illetőleg könyvszakértő, műszaki szakértő, orvosszakértő e feladatkörében érdekelt lehet, két szakértőt kell meghallgatni.”¹⁸

Nem tűnik egyértelműnek a feltételezhető érdekelttség („elfogultság”) esetére rendelt két szakértős szabály. Jelentheti azt, hogy a közvetlenül érintett szakértő mellett kell további szakértőnek eljárnia. Értelmezhető úgy is, hogy a közvetlenül érintett nem járhat el, viszont két közvetetten érintett szakértő párosban már eljárhat. Erre a – szerencsére kivételes szabályra – egyetlen válasz adható: amennyiben az elfogultság feltételezhető, az valószínűsített, s nem járhat el sem a közvetlenül, sem a közvetve érintett szakértő.

Az igazságügyi szakértői működésről szóló 9/1965. (VIII. 23.) IM rendelet e kérdést akként rendezte el, hogy „A bírósági boncolást két – állandó vagy kijelölt – igazságügyi orvosszakértő végzi. Közülük legalább az egyiknek igazságügyi orvostani vagy kórbonctani szakképesítéssel kell rendelkeznie.”¹⁹

Ugyanezen rendelet 42. §-ának (1) bekezdése megszabta, hogy „Ha a büntető eljárás során adatok mutatnak arra, hogy az elkövető a cselekményt elmebeteg állapotban, gyengeelméjűségben vagy tudatzavarban követte el, vagy ezt követően lett elmebeteg, elmeállapotát két orvosszakértővel kell megvizsgáltatni: ezek közül az egyiknek állandó vagy kijelölt igazságügyi elmeorvosszakértőnek, a másiknak elmeorvos szakorvosnak, állandó szakértőnek vagy kijelölt igazságügyi orvosszakértőnek kell lennie.”

4. Az 1973. évi Be. alapján „Rendszerint egy szakértőt kell igénybe venni. Ha a vizsgálat jellege szükségessé teszi, több szakértő is kirendelhető; a (2) bekezdés pedig azt írta elő, hogy „Igazságügyi orvosi boncolásnál és a terhelt elmeállapotának vizsgálatánál két szakértőt kell igénybe venni. Az igazságügyminiszter – a belügyminiszterrel és a legfőbb

18 4/1964. (XI. 23.) IM rendelet 11. § (4) bekezdés

19 9/1965. (VIII. 23.) IM rendelet 26. § (1) bekezdés

ügyéssel egyetértésben – több szakértő igénybevételét más esetben is kötelezővé teheti.”²⁰

A törvény ezzel megmaradt a korábbi szabályozásnál, egyúttal viszont az igazságügyminiszter részére újfent rendeleti úton engedte a több szakértő alkalmazási körének bővítését.

A 9/1974. (VII. 20.) IM rendelet ugyan módosította a 4/1964. (XI. 23.) IM rendeletet, de nem érintette a már ismertetett 11. §-ának (4) bekezdését, így az hatályban maradt.

Az 1973. évi Be. törvényjavaslatának indokolása is rendkívül szűkszavú, mégis a 68–69. §-hoz fűzött magyarázat 2. pontjában legalább utal rá, hogy „(a) vizsgálat jellege (például bonyolultsága, terjedelme) azonban – kivételesen – több szakértő kirendelését is szükségessé teheti [69. § (1) bek.]. Két szakértő igénybevétele a 69. § (2) bekezdése szerint – garanciális okokból – néhány esetben kötelező; külön jogszabály további eseteket is megállapíthat.”

Az igazságügyi szakértőkről szóló 2/1988. (V. 19.) IM rendelet újraszabályozásban nincs változás, aszerint „Az igazságügyi orvosi boncolást két – állandó vagy kijelölt – igazságügyi orvosszakértő végzi; az 52. §-ának (2) bekezdése pedig úgy szövelt, hogy „Ha a büntetőeljárás során kerül sor az elmeállapot vizsgálatára, a két orvosszakértő közül az egyiknek állandó vagy kijelölt igazságügyi elemorvos-szakértőnek, a másiknak állandó szakértőnek, kijelölt igazságügyi orvosszakértőnek vagy elmeorvos-szakorvosnak kell lennie.”²¹

Az igazságügyminiszter tehát nem élt a több szakértő alkalmazási körének bővítésével. A 4/1964. (XI. 23.) IM rendeletet tárgytalanná vált.²²

5. A jelenleg hatályos Be. 101. §-ának (1) bekezdése alapján „Rendszerint egy szakértőt kell alkalmazni. Ha a vizsgálat jellege szükségessé teszi, több szakértő is kirendelhető. Ez úgy is történhet, hogy a kirendelés csak a szakértői csoport vezetőjét jelöli ki, és feljogosítja őt arra, hogy a többi szakértőt bevonja; a (2) bekezdés szerint pedig „A halál oka és körülményei, valamint az elmeállapot vizsgálatánál két szakértőt kell alkalmazni. Jogszabály más esetben is kötelezővé teheti több szakértő alkalmazását.”²³

Az 1998. évi Be. törvényjavaslatának indokolása a 99–101. §-hoz rendelt részében nem tartalmaz megokolást az egy vagy több szakértő alkalmazására.

20 1973. évi I. törvény 69. § (1) bekezdés

21 2/1988. (V. 19.) IM rendelet 45. § (2) bekezdés

22 A 4/1964. (XI. 23.) IM rendelet hatályon kívül helyezésére nincs fellelhető adat.

23 1998. évi XIX. törvény 101. §

Az igazságügyi szakértői működésről szóló 31/2008. (XII. 31.) IRM rendelet szerint „Ha büntetőeljárásban elmeállapot orvosszakértői vizsgálatára kerül sor, a vizsgálatot végző szakértők közül az egyiknek igazságügyi pszichiátria (igazságügyi elmeorvostan), a másíknak pedig igazságügyi orvostan vagy igazságügyi pszichiátria (igazságügyi elmeorvostan) képesítéssel kell rendelkeznie.”²⁴

A hatályos szabályozás tehát lényegében változatlan²⁵ azzal, hogy a korábbi „igazságügyi boncolás” kitétel helyébe a „halál oka és körülményei” kitétel lépett. Ez helyes, mert nyilvánvaló, hogy a boncolás – bár talán a leggyakoribb, ám – csak egyik módja a halál okának és körülményeinek a megállapítására.²⁶

Ez részben visszatérés az 1896. évi Bp.-hez, részben annak a meghaladása is, mert a halálnak nemcsak az okát, de körülményeit is szükségképpen meg kell állapítani, s mindehhez döntő jelentőséggel bír a szakértés.

Bár az 1998. évi Be. és a 31/2008. (XII. 31.) IRM rendelet nem határozza meg, hogy a halál okának és körülményeinek vizsgálatát milyen szakértőknek kell végeznie, mégis megkockáztathatjuk, hogy a halál kérdése jellegében – és egyúttal hagyományosan – alapvetően karakterisztikus orvosszakértői kérdés.

További szakterületekre nézve nem kötelező két szakértő alkalmazása, legyen ugyan vizsgálatuk – közel sem közömbösen közvetett – tárgya a halál okának és körülményeinek tisztázása.

Az, hogy a törvény főszabályként egy vagy több szakértő alkalmazását rendeli el, nem kétségesen orientáló jellegű, arra ösztökéli a szakértő kirendeléséről döntőt, hogy kerülje a többes szakértést. Ez – a pénzüális szemponton túl – vélhetően elébe kíván menni a bizonyítás bonyolításának, mert a gyakorlatban jelenleg is tapasztalható, hogy két vagy ennél is több szakértő nem feltétlenül jut mindenkben azonos álláspontra, különösen olyan rendkívül érzékeny kérdésekben, mint például a kóros elmeállapot, és annak a beszámítási képességre gyakorolt hatása.

Természetesen azonnal felvethető, hogy ha nincs egybehangzó szakértés, az aggályos, de ha egy szakértés nem állja ki a „belső ellenpróbát”, akkor a kontrollnak mégiscsak van, éspedig üdvös rendeltetése.²⁷

24 31/2008. (XII. 31.) IRM rendelet 17. § (1) bekezdés

25 Kovács G.: *A szakvélemény.* (2015) 250.

26 Kovács Gábor: *Orvosszakértői kompetencia körök célkeresztben.* MED ET JUR 6:(4) 5.

27 Kovács Gábor: *Az igazságügyi szakértő jogi felelőssége.* In: Tremmel Flórián – Fenyvesi Csaba – Mészáros Bence (szerk.): *Orvosok és jogászok a büntető igazságszolgáltatásban: Dezső László emlékkönyv.* JPTE

Ezért is lehet egyetérteni azzal, hogy kiemelt jelentőségű szakértői kérdésekben eleve két szakértő alkalmazását követeli meg a törvény.

A két vagy több szakértő bevonása feltételezi, hogy a közösen adott válaszaik megbízhatóbbá válnak, szakvéleményük nagyobb valószínűséggel lesz eredményes.²⁸

Az eredendően többes szakértésen belül a szakértők egymás szakértői, vagy legalábbis egymást kiegészítő szakértők is, és ha szakvéleményük egybevág a bizonyítás egyéb bizonyítékaival, kiválthatják a további más szakértők bevonásával járó idővesztést is.²⁹

A kirendelő belátása alapján több szakértő egy kérdésre is alkalmazható. Ha a vizsgálat több szakértő közreműködésével történt, a szakvéleményben fel kell tüntetni, hogy melyik szakértő milyen vizsgálatot végzett.³⁰

Ha több szakértő azonos véleményre jut, a szakvéleményt közösen is előterjeszthetik (együttes szakvélemény),³¹ több szakterülethez tartozó szakkérdésben a szakértők a véleményüket egyesíthetik (egyesített szakvélemény).³² Hasonló szabályozást tartalmaz a Be.³³ is.

Az együttes (kollektív) szakvéleményt indokolhatja a feladat terjedelmes vizsgálati igénye³⁴ (például hűtlen kezelésnél egy bank „könyveinek” hosszabb időszakot felölelő áttekintése), míg egyesített (komplex) szakvéleményre akkor lehet szükség, ha több szakterületről kell (például közlekedési baleset okozásánál orvosszakértő, közúti és vasúti műszaki)³⁵ szakértőket bevonni.³⁶

Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2005. 81–83. (Studia Iuridica Auctoritate Univesitatis Pécs Publicata; 137.)

28 KOVÁCS Gábor – PÁDÁR Zsolt – NOGEL Mónika: *Accreditation of forensic laboratories as a part of the “European Forensic Science 2020” concept in countries of the Visegrad Group*. Forensic Science International Genetics Supplement Series 6:(1) 2015. 412–413.

29 KOVÁCS Gábor: *Az Európai Forenzikus Tudományos Térség (EFSA-2020) megalkotásának koncepciója*. Jog-Állam-Politika, 2017/1. 85.

30 31/2008. (XII. 31.) IRM rendelet 11. § (1) bek. 1. mondat

31 31/2008. (XII. 31.) IRM rendelet 11. § (1) bek. 2. mondat

32 31/2008. (XII. 31.) IRM rendelet 11. § (1) bek. 3. mondat

33 1998. évi XIX. törvény 108. § (4) bekezdés 2. és 3. mondat

34 KOVÁCS Gábor – FILÓ Mihály: *Medikalizáció a büntetőjogban – kényszerek és lehetőségek*. Magyar jog 52:(7), 405.

35 KOVÁCS Gábor – LOVÁSZ Zoltán: *A közlekedési baleseteket befolyásoló egyes fiziológiai tényezők komplex szakértői értékelése*. Magyar jog 54., 2007. 153.

36 CZEBE András – KOVÁCS Gábor: *How Cognitive Infocommunications Play a Critical Role in Shaping the Future of Forensic Sciences: Defining Forensic Cognitive Infocommunications*. In: Baranyi Péter (szerk.)

Talán nem felesleges megjegyezni, hogy az együttes és az egyesített véleményezésről nem az esetlegesen külön-külön kirendelt több szakértőé a döntés joga, mert az a kirendelőt illeti. Az más kérdés, hogy a szakértők élhetnek a kezdeményezés lehetőségével. A kirendelő dönt a feladatok sorrendjéről és az együttműködés rendjéről is.³⁷

Jogszabály jelenleg több szakértő alkalmazását igazságügyi szakértő testületek által, általában háromtagú bizottságban és a testület nevében adott szakvélemény kapcsán írja elő.³⁸

6. Az alábbiakban a szabályozás táblázatszerű áttekintését mutatom be:

szakértők száma	törvény	rendeleti szintű szab.
kettő vagy több, kivételesen egy	1896. évi Bp. 227. § 3. bek.	–
halottszemle, boncolás: két orvos elmeállapot: két orvos	1896. évi Bp. 241. § 1. bek. 1896. évi Bp. 246. § 1. bek.	–
egy, kivételesen több	1951. Bp. 58. § (2) bek.	
halottszemle, boncolás: két orvos elmebetegség, öntudatzavar: két orvos	–	3/1952. (I.15.) I.M. rendelet 10. § (1) bek.; 14. § (1) bek.
halottszemle, boncolás: két orvos elmebetegség, öntudatzavar: két orvos	–	8/1954. (IX.1.) I.M. rendelet 13. § (1) bek. 16. § (1) bek.

Proceedings of 7th IEEE Conference on Cognitive Infocommunications. 43.

37 31/2008. (XII. 31.) IRM rendelet 9. § (2) Ha az ügyben különböző szakkérdésekben több szakértőt rendelnek ki, vagy később válik szükségessé több szakértő alkalmazása, a szakértői tevékenységeket a kirendelésben meghatározott feladatok, sorrend és együttműködés szerint kell lefolytatni. (3) Ha a kirendelő szerv a szakértői csoport vezetőjét jogosítja fel arra, hogy a többi szakértőt bevonja, a (2) bekezdésben foglaltakat a szakértői csoport vezetője határozza meg.

38 2016. évi XXIX. törvény 36. § (5) Az igazságügyi szakértői testület szakértőként vélemény nyilvánítására eseti bizottságot hoz létre. A bizottság három-, legfeljebb öttagú, eljárása során független, munkájáért külön díjazásban részesül. Az igazságügyi szakértői testület és a bizottság eljárásának részletes szabályait külön jogszabály állapítja meg. Az igazságügyi szakértői testületek szervezetről és működéséről szóló 33/2007. (VI. 22.) IRM rendelet 14. § (1) A szakértői testület nevében a szakértői véleményt a szakértői testület elnöke által kijelölt három tagból álló eseti bizottság (a továbbiakban: eseti bizottság) adja. Indokolt esetben, különösen több szakterületet érintő kirendelés vagy megbízás, valamint az ügy megítélésének bonyolultsága esetén öt tagból álló eseti bizottság is kijelölhető.

egy, kivételesen több bírósági boncolás, elmeállapot: két orvos	1962. évi Be. 66. § (2) bek.	
elfogultság esetén: két szakértő	–	4/1964. (XI. 23.) IM rendelet 11. § (4) bek. (1988-ig hatályban)
bírósági boncolás: két – állandó vagy kijelölt – iü. orvosszakértő; legalább az egyik iü. orvostani vagy kórbonctani szakképesítésű elmeállapot elkövetéskor, utólagos elmebetegség: két orvos, egyik állandó vagy kijelölt iü. elmeorvos-szakértő, a másik elmeagyógyász szakorvos, állandó szakértő vagy kijelölt iü. orvosszakértő		9/1965. (VIII. 23.) IM rendelet 26. § (1) bek. 42. § (1) bek.
egy, kivételesen több iü. boncolás, elmeállapot: két szakértő	1973. évi Be. 69. § (1)–(2) bek.	2/1988. (V. 19.) IM rendelet 45. § (2) bek. iü. orvosi boncolás: két – állandó vagy kijelölt – iü. orvosszakértő; 52. § (2) bek. elmeállapot: két orvosszakértő, egyik állandó vagy kijelölt iü. elmeorvos-szakértő, a másik állandó szakértő, kijelölt iü. orvosszakértő vagy elmeagyógyász szakorvos
elfogultság esetén: két szakértő		4/1964. (XI. 23.) IM rendelet 11. § (4) bek. (1988-ig hatályban)
egy, kivételesen több halál oka és körülményei, elmeállapot: két szakértő	1998. évi Be. 101. § (1)–(2) bek.	2/1988. (V. 19.) IM rendelet 45. § (2) bek. (2009. január 1-jéig) iü. orvosi boncolás: két – állandó vagy kijelölt – iü. orvosszakértő; 52. § (2) bek. elmeállapot: két orvosszakértő, egyik állandó vagy kijelölt iü. elmeorvos-szakértő, a másik állandó szakértő, kijelölt iü. orvosszakértő vagy elmeagyógyász szakorvos

		31/2008. (XII. 31.) IRM rendelet 17. § (1) bek. elmeállapot: egyik iü. pszichiátria (igazságügyi elmeorvostan), másik iü. orvostan vagy iü. pszichiátria (igazságügyi elmeorvostan) képesítésű
szakértői testület három-öttagú bizottsága	–	33/2007. (VI. 22.) IRM rendelet 14. § (1) bek.

7. Az 1998. évi Be. 101. §-a (2) bekezdésének első mondata alapján a halál oka és körülményei, valamint az elmeállapot vizsgálatánál kell két szakértőt alkalmazni.³⁹ A törvény tehát nem azt mondja, hogy a szakvéleményt kell két szakértőnek adnia – ehhez képest fordított a helyzet. Vagyis két-szakértős helyzetben a vizsgálat nem feltétlenül együtt végzendő, ámde a szakvélemény együttesen adandó.

A törvény normaszövegében a „vizsgálat” szerepeltetése nem szimpla tradíció, nem a formális szemléhez kötöttség továbbélése. „A szakértő szakértői vizsgálat alapján ad véleményt” [Be. 105. § (1) bek.; 31/2008. (XII. 31.) IRM rendelet 1. § (2) bek.].

Vizsgálat nélkül tehát nem adható szakvélemény. Az egyik kommentár ezt úgy értelmezi, hogy nincs lehetőség az „általánosságban, s nem a konkrét ügy tényeit, körülményeket elemezve” adott szakértésre, hanem a vizsgálatot „ténylegesen le kell folytatni.

A szakértői vizsgálatot azonban nem célszerű szűken értelmezni; a korábban elvégzett tudományos kutatásokon vagy szakértői vizsgálatokon is alapulhat szakértői vélemény, például akkor, ha a szakértőnek az a feladata, hogy bizonyos természeti események, jelenségek okát vagy a tudományos tételek lényegét, összefüggéseit világítsa meg.

Sajátos – kivételes – esetben a korábbi szakvélemény és iratok összevetése alapján is adhat a szakértő szakvéleményt.⁴⁰

Amikor nem a halál oka és körülményei a szakértés tárgya, egy köznapi példával szemléltetve az orvosszakértőnek nem csupán azt kell véleményeznie, hogy (netán a rendelkezésre álló

39 Kovács Gábor: *A vezetési képességre hátrányosan ható szer által előidézett bódult állapot fogalma a járművezetésben*. Büntetőjogi tanulmányok 6, 2005. 96.

40 Belegi József (szerk.): *Büntetőeljárás jog – Kommentár a gyakorlat számára I–III.*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2014. (2. pótlás: 2015. július 1.) 105. §-hoz 1.

orvosi iratok alapján) a sértett keze valóban törött, és annak általában mennyi a büntetőjogi gyógytartama, hanem igazságügyi orvostani szakértői vizsgálatot kell végeznie, és ha a szakkérdés ezáltal nem válaszolható meg, akkor megfelelő klinikai szakértői vizsgálatnak is helye lehet [31/2008. (XII. 31.) IRM rendelet 16/A. § (1) bek. a) pont, (4) bek.].

Vagyis: a szakértőnek vizsgálat alá kell vonnia az orvosi iratokban hivatkozott, a törést kimutató (röntgen, ultrahang, stb.) felvételt, kétség esetén személyesen és/vagy műszerrel is meg kell vizsgálnia a sértettet stb.

Egyebekben a szakvélemény magában foglalja/tartalmazza

„a) a vizsgálat tárgyára, a vizsgálati eljárásokra és eszközökre, a vizsgálat tárgyában bekövetkezett változásokra vonatkozó adatokat (lelet),

b) a vizsgálat módszerének rövid ismertetését,

c) a szakmai megállapítások összefoglalását (szakmai ténymegállapítás),

d) a szakmai ténymegállapításból levont következtetéseket, ennek keretében a feltett kérdésekre adott válaszokat (vélemény).⁴¹

Tehát a szakvélemény – leegyszerűsítve – a vizsgálat és a vélemény együttese, és annak véleményi része a szűkebb értelemben vett szakvélemény.⁴²

Ehelyütt is felhívom a figyelmet a Be.⁴³ azon – a 31/2008. (XII. 31.) IRM rendeletben⁴⁴ írtakkal egyező tartalmú – szabályára, amely szerint, ha a vizsgálat több szakértő közreműködésével történt, a szakvéleményben fel kell tüntetni, hogy melyik szakértő milyen vizsgálatot végzett, ami irányadó mindennemű szakértésre.

8. A Be. 101. § (2) bekezdése 1. mondatának „nem pontos megfogalmazását” már más szerzők is észlelték és vizsgálták. Tóth Áron László és Vaskuti András e körben tett

41 1998. évi XIX. törvény 108. § (2) bekezdés; 31/2008. (XII. 31.) IRM rendelet 10. § (1) bekezdés

42 2016. évi XXIX. törvény 2. § E törvény alkalmazásában 15. a szakértő véleménye: a szakvélemény részét képező tartalmi egység, amely a szakmai ténymegállapításokból levont következtetéseket, ennek keretében a feltett kérdésekre adott válaszokat tartalmazza.

43 1998. évi 108. § (4) bekezdés 1. mondat

44 31/2008. (XII. 31.) IRM rendelet 11. § (1) bekezdés

végkövetkeztetésével – miszerint „a véleményt két szakértőnek kell elkészítenie” – maradéktalanul egyetértek, indokaikkal⁴⁵ azonban néhol kevésbé.⁴⁶

Az egyértelműség kedvéért a szabályozás pontosítására lenne szükség akként, hogy két szakértő alkalmazása kötelező, ha a bizonyítandó tény, illetőleg az eldöntendő kérdés a halál oka és körülményei, valamint az elmeállapot.

Ezzel a megfogalmazással egyfelől tárgytalanná tehető a vizsgálat és a vélemény differenciája, másfelől összhangot teremtünk a Be. 99. §-a (2) bekezdésének *a)*–*b)* pontjaival.

9. A két szakértő közbejöttének kötelező megszabása azt jelenti, hogy a szakértés eredménye, a szakvélemény mindenkben együttes és oszthatatlan produktum, függetlenül attól, hogy ahhoz az egyik vagy másik szakértő mennyiben járult hozzá. Ez könnyen belátható, hiszen ha a két szakértő nem jut konszenzusra, nincs szakvélemény.

A szakvélemény együtteségének és oszthatatlanságának nemcsak a szakvélemény megformálásában, hanem bizonyítékká alakítása folyamatában is végig érvényesülnie kell. Tóth Áron Lászlóval és Vaskuti Andrással azonosan látom ezt, mivel ők is arra jutottak, hogy az „eljárás későbbi szakaszában” is mindkét szakértőnek (a felmerülő kérdések megválaszolása, a szakvélemény kiegészítése, a tárgyalásra idézés, a tárgyaláson meghallgatás), illetőleg más szakértő kirendelése esetén újabb két szakértőt kell bevonni.⁴⁷ Az előbbi szerzők a két-szakértős esetenél az elmeállapot vizsgálata kapcsán több közzétett döntésre is hivatkoztak.

A Legfelsőbb Bíróság BH1975. 553. számú döntésének lényege szerint a nyomozó hatóság

45 TÓTH Áron László – VASKUTI András: *A két szakértő alkalmazásának problematikája a halál okának és körülményeinek a büntetőeljárásban történő vizsgálata során*. Iustum Aequum Salutare VI. 2010/2. 81.: „A Be. 101. § (2) bekezdése – nem pontos megfogalmazással – valóban a vizsgálatra ír elő két szakértőt, és nem a vélemény előterjesztésére. Azonban a bizonyíték nem a vizsgálat, hanem az annak alapján készülő vélemény. Teljességgel indokolatlan lenne, hogy a két orvosszakértő közül a véleményt csak az egyik készítse el (a gyakorlatban nem is ez történik). Továbbá éppen az elmeszakértői vizsgálatban megengedő a gyakorlat (holott a törvény itt is vizsgálatról és nem véleményről beszél) amikor az explorációnál elegendőnek tartja egyetlen szakértő jelenlétét. Abban azonban e körben is szigorú a gyakorlat, hogy a véleményt két szakértőnek együttesen kell elkészítenie.”

46 Tóth Áron László és Vaskuti András indokai között szerepel, hogy „a bizonyíték nem a vizsgálat, hanem az annak alapján készülő vélemény”. Ezzel szemben, a szakvélemény bizonyítási eszköz és nem bizonyíték, hiszen még a szűkebb értelemben vett szakvélemény (annak véleményi része) is bírói értékelés alá esik, és csak bírói akceptálás révén képezhet bizonyítékot.

47 TÓTH Áron László – VASKUTI András (2010) 81.

eredetileg – helyesen – két orvosszakértőt rendelt ki ebből a célból, a szakértői véleményt azonban már egyedül egyikük terjesztette elő a saját nevében, a bíróság pedig a tárgyalásra is csupán őt idézte meg, és a szakértői véleményt a tárgyaláson ugyancsak ő terjesztette elő a saját nevében: az eljárás jogi szabályt, amely szerint a terhelt elmeállapotának vizsgálatánál két szakértőt kell igénybe venni.

Hasonlóképpen döntött a Legfelsőbb Bíróság a BJD 3332. számon közreadott egyik törvényességi határozatában, miután a bíróság a „tárgyaláson csupán egy orvosszakértőt hallgatott meg, aki a terhelt megvizsgálása nélkül csupán egy rövid (egy mondatból álló) szakvéleményt adott.

Egyébként a járásbíró a terhelt elmeállapotára vonatkozó megállapításait az Országos Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet jelentésére alapította.”

A Debreceni Ítéltábla két azonos tartalmú döntésében (IH2008. 91., IH2009. 2.) azzal foglalkozott, hogy az elsőfokú bíróság az elmeorvos szakértői véleményt készítő két szakértő közül csak az egyiket hallgatta meg a tárgyaláson, a másik szakértő igazolt távolmaradására tekintettel.

Az ítéltábla kifejtette, hogy mivel a Be. 101. §-ának (2) bekezdése szerint az elmeállapot vizsgálatánál két szakértőt kell alkalmazni, ezért a szakértőtárs távollétében csak az egyik szakértő meghallgatása eltér a törvényi szabályozástól, azonban ezt nem tekintette feltétlen eljárási szabálysértésnek. Ha a jelenlévő szakértő az együttesen készített szakvéleményt fenntartja, érdemi kérdésekben nem egészíti ki, úgy a tárgyalási előadás kirekesztésére nincs megfelelő alap. Egyébként a bíróságnak a Be. 101. § (2) bekezdését szem előtt tartva törekedni kell arra, hogy a két szakértő meghallgatására együttesen kerüljön sor.

A Kúria az EBH2013. B.7. számú elvi határozatának – elmeorvosi szakértésre vonatkozó – II. pontjában leszögezte: „Az a körülmény, hogy az igazságügyi orvosszakértői véleményt betervező szakértői páros egyik tagja utóbb – valamely okból – a tárgyaláson nem hallgatható meg, a szakvélemény bizonyítékkénti felhasználhatóságát nem zárja ki.”

Döntésének indokolásában a Kúria tévesnek találta, hogy a másodfokú bíróság kirekesztette a bizonyítékok köréből a két szakértő által adott szakvéleményt arra hivatkozással, hogy az elsőfokú bíróság csupán előzőt tudta a tárgyaláson nyilatkoztatni, tekintve, hogy utóbbi időközben elhunyt.

A Kúria akként érvelt, hogy „a két szakértőnek a vizsgálódás során, majd pedig a szakvéleményük megalkotásában kell együttesen eljárni; az ezt követő időszakra a törvény ilyen feltételt már nem szab. A szakvélemény elkészültét követően bizonyítékul már ez utóbbi szolgál, s annak felhasználhatóságát, bizonyító erejét nem érinti az azt megalkotó szakértő további sorsa: esetleges elhunyt, vagy a szakértői működéssel való felhagyás.

Egyébiránt is a szakértő meghallgatására a Be. 298. § (1) bekezdése szerint a tanú kihallgatására vonatkozó szabályok értelemszerű alkalmazásával kell sort keríteni; amennyiben tehát bármely okból a szakértőt nem lehet a tárgyaláson meghallgatni, úgy a Be. 296. § (1) bekezdése szerinti eljárás a helyes.”

Az EBH2013. B.7. számú elvi határozat II. pontjában megfogalmazottakat nem vitatva a vonatkozó indokolással annyiban értek egyet, hogy a büntetőeljárás törvény valóban nem támaszt direkt feltételt a szakértői páros adta szakvéleménynek az eljárás menetében való felhasználhatóságára, de abból, hogy a szakértő meghallgatására a tanúk kihallgatására vonatkozó szabályok alkalmazandóak [Be. 298. § (1) bek.], nem következik, hogy akármely okból akár elmaradhat az egyik szakértő meghallgatása.

Az együttes szakértésből értelemszerűen folyó főszabály tehát az együttes meghallgatás, és kivételesen foghat helyt a szakértők egyikének a meghallgatása. Amikor nincs rá törvényes lehetőség, de a bíróság – bár szorító szükség híján általában kerülendőnek látom – a szakértők egyikének – például betegsége vagy egyéb okú átmeneti távolléte miatti – idézhetetlensége folytán a szakértői páros másikat hallgatja meg, az ítélkezési gyakorlat megengedi a korrigálást. Ilyen esetben a bíróság nyilatkozattételre kézbesíti a meg nem hallgatott szakértőnek a feltett kérdéseket és az azokra a társa által adott válaszokat.

Egyetértése esetén tehát nincs további teendő, míg egyetértésének hiányában nem kerülhető el a két szakértő együttes meghallgatása. A bíróság persze elhagyhatja a nyilatkozat beszerzését, és a nélkül is dönthet az immár együttes meghallgatásról.

A Kúria egy másik végzésében kimondta, hogy „a büntetőeljárás törvény garanciális okból, az eldöntendő szakkérdés messzemenő súlyára tekintettel írja elő, hogy a halál okát és körülményeit kötelezően két szakértőnek kell vizsgálnia, vagyis ebből a szempontból »egy szakértő, nem szakértő«. Ennek megfelelően a büntetőeljárás törvény a jelölt tárgykörben áttételesen, de egyértelműen tilalmazza egy szakértő igénybevételét. A tilalom egyébként nyilvánvaló egyértelműséggel vonatkozik valamennyi szakvéleményre, így arra is, amelyet úgy ad egyetlen szakértő, hogy azt megelőzően szakértői páros járt el.”⁴⁹

Az adott ügyben ugyanis előbb – helyesen – két szakértő, majd – helytelenül – egy orvosszakértő adott szakvéleményt, akit a másodfokú bíróság is meghallgatott, és jórészt ezen egyetlen szakértő véleményére alapozta a tényállás megváltoztatását.

A Kúria figyelmeztetett arra is, hogy a korábbi „szakértői páros szakvéleménye kapcsán a büntetőeljárás rendjének sérelmével járt a meghallgatás [Be. 110. § (1) bekezdés], a felvilágosítás-kérés vagy a szakvélemény kiegészítése elrendelésének [Be. 111. § (1) bekezdés] elmaradása, mely eljárási cselekményeknek meg kell előzniük más szakértők kirendelését.”

A Debreceni Ítéltábla szintén e kérdéskör kapcsán hozott döntése szerint – megismételt eljárásban, miután az első szakvélemény adó egyik szakértő kizárt volt – a kirendelt szakértői intézet figyelmen kívül hagyta a Be. 101. §-ának (1) bekezdésében írtakat, miszerint a halál oka és körülményei tekintetében két szakértőt kell alkalmazni, ezért az egy szakértő által adott vélemény bizonyítékként nem értékelhető.⁵⁰ Ezen jogi állásponttal aggálytalanul egyet lehet érteni.

10. Tóth Áron László és Vaskuti András 2010-ben megjelent munkájukban kimutatták, hogy az 1998. évi Be. hatálya alatt 2003. július 1. és 2009. január 1. napjai között hatályban volt még a 2/1988. (XII. 31.) IM rendelet is, és helytelen jogértelmezéssel egyesek a halál okának és körülményeinek vizsgálatát a boncolással azonosították, és a két-szakértős szabályt erre redukálták.⁵¹

Ezt a helyzetet az oldotta meg, hogy a 2/1988. (XII. 31.) IM rendeletet a 383/2007. (XII. 23.) Korm. rendelet 2. §-a (1) bekezdésének w) pontja – módosítást követően – 2009. január 1. napjával hatályon kívül helyezte.

Amint az már említésre került, a törvény nem szól arról, hogy milyen legyen e szakértők szakmai kompetenciája, ezt a kérdést azonban a 2/1988. (V. 19.) IM r. 45. § (2) és 52. § (2) bekezdése megoldja.

A halál okának megállapítása az igazságügyi orvosi boncolása során történik, az igazságügyi boncolást két állandó vagy két kijelölt igazságügyi szakértő végzi, akik közül legalább az egyiknek igazságügyi orvostani vagy kórbonctani szakképesítéssel kell rendelkeznie.

Ha pedig a büntetőeljárás alatt kerül sor az elmeállapot vizsgálatára, az eljáró két

⁵⁰ Debreceni Ítéltábla Bf. III. 46/2005/17. számú végzés

⁵¹ TÓTH Áron László – VASKUTI András (2010) 75., 79–80.

orvosszakértő közül az egyiknek igazságügyi elemorvos szakértőnek, a másiknak igazságügyi orvosszakértőnek vagy elmegyógyász szakorvosnak kell lennie.”⁵²

11. A fentieket összefoglalva rögzíthető, hogy a jelenleg hatályos Be. 101. § (2) bekezdése 1. mondatának 1. fordulatóban a két szakértő alkalmazása akkor kötelező, ha a halál oka és körülményeinek vizsgálandóak.

Az 1896. évi Bp. megkövetelte mind a halál okának, mind körülményeinek a vizsgálatát⁵³ az 1951. évi Bp. erről nem szólt, és a korábbi perrendtartás e szabályait általában követő 3/1952. (I. 15.) I.M. számú rendelet a halál okának vizsgálatát meghatározta, míg a körülményeinek tisztázandóságát elhagyta.⁵⁴

Az elhagyás oka ugyan nehezen fejthető meg, talán azért, mert a körülmények tisztázását természetesnek találták, de a hiányt végül észlelhették és a 8/1954. (IX.1.) I.M. rendelet a halál okán túl már visszahozta a halál körülményeinek a vizsgálandóságát.⁵⁵

Az 1962. évi Be. hatálya alatt a 9/1965. (VIII. 23.) IM rendeletben is ugyanígy volt,⁵⁶ majd az 1973. évi Be. idején a 9/1965. (VIII. 23.) IM rendelet maradt hatályban. A 2/1988. (V. 19.) IM rendeletben meglepő módon már hiába keressük azt a szabályt, hogy vizsgálni és megállapítani kell a halál okát és körülményeit. Ez a szabály csak az 1998. évi Be.-ben tért vissza a két szakértő alkalmazását előíró szabályban, azaz ismét törvényi szinten jelent meg.⁵⁷

52 Belegi József (szerk.): Büntetőeljárás jog – Kommentár a gyakorlat számára I–III., HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2014. (2. pótlás: 2015. július 1.) 101. §-hoz 2.

53 1896. évi XXXIII. törvénycikk 241. § 3. bek. A szakértők véleményében kimondandó, hogy mi volt a halálnak közvetlen oka és ezt az okot mi idézte elő. 242. § A 241. § esetében meg kell még állapítani, vajjon: (...) 3. a sértés elkövetésének különös körülményei (...) eredményezték-e a halált.

54 3/1952. (I.15.) I.M. számú rendelet 11. § (2) A véleményben mindig nyilatkozni kell arról, hogy mi volt a halál közvetlen oka és hogy ezt mi idézte elő. A 11. § (4) bekezdése hagyta ki a körülmények vizsgálatát.

55 8/1954. (IX.1.) I.M. rendelet 12. § (3) bek. 1. mondat: A boncolás előtt lehetőleg meg kell állapítani a halál körülményeit (...)” 14. § (2) A véleményben mindig nyilatkozni kell arról, hogy mi volt a halál közvetlen oka és hogy azt mi idézte elő.

56 9/1965. (VIII. 23.) IM rendelet 33. § (1) bek. 1–2. mondat: A boncolás eredményéről írásbeli szakértői véleményt kell készíteni. Ebben ki kell térni a halál körülményeire és okára, valamint az orvosi szakismereteket igénylő egyéb kérdésekre.

57 1998. évi XIX. törvény 101. § (2) bek. 1. mondat: A halál oka és körülményei, valamint az elmeállapot vizsgálatánál két szakértőt kell alkalmazni.

12. Az új Be. jelenleg hozzáférhető tervezetének indokolása szerint a javaslat „a szakértői bizonyítás szabályait jelentős mértékben átalakítja, jelesül az eljárások elhúzóadásának megakadályozása érdekében a szakértők kirendelésének és a szakvélemények értékelésének folyamatát a megfontolt és időszerű döntés érdekében észszerű mederbe tereli.”⁵⁸

Rögzíti továbbá, hogy a javaslat „mellőzi azon szakkérdések példálózó felsorolását, amelyek esetén kötelező a szakértő igénybevétele. A javaslat az eljáró szakértők számát illetően is szakít a Be. rendelkezéseivel, lévén az nem tekinthető büntetőeljárás specifikus kérdésnek.”⁵⁹

A tervezet normaszövege szerencsére nem zárja ki több szakértő igénybevetését, akként fogalmazva, hogy „ha a büntetőeljárásban több szakértő végez vizsgálatot, a szakértők az általuk elvégezni kívánt szakértői vizsgálatról kölcsönösen értesítik egymást, az értesített szakértő a másik szakértő által végzett vizsgálaton jelen lehet,⁶⁰ illetve – a jelenleg hatályos szabályozással összhangban – rögzíti továbbá, hogy ha a vizsgálatban több szakértő működött közre, a szakvéleményben fel kell tüntetni, hogy melyik szakértő milyen vizsgálatot végzett.”⁶¹

A több szakértő kötelező alkalmazására vonatkozó törvényi előírás – mint „nem büntetőeljárás specifikus kérdés” immár tehát nem képezi részét a jövő büntetőeljárási szabályainak, ugyanakkor a jogalkotó nem is zárja ki annak lehetőségét.

Amint oly sok más esetben, e körben is méltán bízunk a jövő mindenkori jogalkalmazójának bölcsességében.

58 T/13972. számú törvényjavaslat a büntetőeljárásról általános indokolás IV. pont

59 T/13972. számú törvényjavaslat a büntetőeljárásról 188. §-hoz fűzött indokolás

60 T/13972. számú törvényjavaslat a büntetőeljárásról 192. § (5) bekezdés

61 T/13972. számú törvényjavaslat a büntetőeljárásról 196. § (1) bekezdés

BOLYKY ORSOLYA¹

AZ EMBERÖLÉSEK ALAKULÁSA A HAZAI ÉS NEMZETKÖZI STATISZTIKAI ADATOK TÜKRÉBEN

Az emberölések számának változásai világszerte különös figyelmet kapnak a bűnügyi statisztikákban. E kiemelt pozíció háttérben vélhetően a személy elleni legsúlyosabb bűncselekmény áldozatává válásától való félelem és e cselekmény irreverzibilis volta állhat.

Az emberölések alakulásának vizsgálata során a mennyiségi mutatók mellett ugyanolyan fontossággal bírnak a minőségi változások is, ezért az emberölés minősített eseteinek előfordulási aránya szintén jelentős szempontot képvisel az elemzések során.

Az egyes bűncselekmények számának nemzetközi összehasonlítása a büntetőjogi szabályozások különbözősége miatt nehézségekbe ütközhet. Azonban az emberölés alapesetének meghatározása egységes abban a tekintetben, hogy lényegében a más ember halálának szándékos okozásával megvalósított cselekményeket értik alatta, ezek mindenhol bűncselekménynek minősülnek és elsősorban a minősítő körülmények vonatkozásában mutatkoznak eltérések. A szándékos emberölés közel azonos definiálása révén tehát lehetővé válik annak nemzetközi összehasonlítása.

A Legfőbb Ügyészség által vezetett hivatalos magyar bűnügyi statisztikai adatbázis csak 2009 óta tartalmazza a többszörösen minősülő emberölések valamennyi minősítő körülményét. Ezelőtt a nyilvántartási rendszer csupán egyetlen minősítő körülmény rögzítésére nyújtott lehetőséget, így ennek alapján az emberölések jellegéről kapott kép csak részben tükrözte a valóságot. Teljes körű, részletes adatokat kizárólag aktakutatás alapján lehetett szerezni, amelyre az Országos Kriminológiai Intézetben a 2009 előtti időszakban több esetben is sor került.² Jelen írás e kutatások eredményeit is felhasználva kísérli meg a Magyarországon elkövetett emberölések kvantitatív és kvalitatív jellemzőinek bemutatását.

1 Dr. Bolyky Orsolya tudományos munkatárs, OKRI, PhD hallgató, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar, Doktori Iskola

2 BAKÓCZI Antal: *Az emberölés*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1984.; RÓZSA János: *Az emberölésekről*. In: Gödöny József (szerk.): *Kriminológiai és Kriminálisztikai Tanulmányok* 16. KJK, Budapest, 1979. 41–82.; KRÁNITZ Mariann: *Emberölés: áldozatok és tettesek*. In: Irk Ferenc (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok* 41., Budapest, OKRI, 2004. 92–113.

A hazai adatok elemzése mellett e tanulmány nemzetközi kitekintést is nyújt az emberölés számszerű és minőségi alakulásáról. Az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatala (UNODC) a világ országaitól gyűjtött hivatalos statisztikai adatok alapján az emberölések alakulásáról külön adatbázist hozott létre és elemzéseket adott közre, azonban ezek a 2012. évi adatok alapján készültek.³ Európa tekintetében az Eurostat által készített hivatalos összegzésekben, jelentésekben a legfrissebb adatok a 2014. évből származnak. Mindemellett az egyes – főként európai – országok által közzétett és hozzáférhető bűnügyi statisztikák adatai is releváns adalékként szolgálhatnak. Statisztikai adatokat ezen kívül az emberölés valamely minősített esetére vagy egy bizonyos jellegére kiterjedő kutatásokból szerezhetünk. Ez utóbbiak sokszor az adott ország bűnügyi statisztikájában szereplő, a nemzetközi adatbázisokénál frissebb adatokat is tartalmaznak.

Az emberölési cselekmények számának változásai általában jól tükröznek bizonyos társadalmi folyamatokat, főként a hátrányos helyzetű, veszélyeztetett csoportokra vonatkozó tendenciákat illetően. A más országokban végzett kutatások eredményei is azt mutatják, hogy az erőszakos cselekmények, így az emberölések is leggyakrabban a peremen élő társadalmi rétegek körében fordulnak elő, illetve ezen rétegek körében elkövetett „gyilkosság” kerülnek a hatóságok látókörébe.

Mindennek ellenpólusaként a szervezett bűnözés keretében elkövetett alvilági leszámolásokat említhetjük, amelyekben anyagi szempontból a társadalmi hierarchia csúcsán állók közül kikerülő elkövetők – legtöbbször megbízók, büntetőjogi kifejezéssel élve az emberölés felbujtói – a pénzügyi-piaci érdekek sérelme miatt alkalmaznak erőszakot. Bár ezek a cselekmények ritkábban fordulnak elő, mint a más motívumból fakadó emberölések, ennek ellenére jelentős a társadalmi-gazdasági hatásuk, felderítési nehézségeik pedig komoly terhet jelentenek az igazságszolgáltatás számára.

Nemzetközi kitekintés az emberölések számának alakulására

Bár az emberölés mindenhol büntetendő cselekménynek számít, az egyes országok szabályozása a minősített esetek differenciáltsága mellett abban is eltér, hogy egyáltalán mit tekintenek ölési cselekménynek. Egységes a szemlélet három feltétel teljesítése tekintetében: legyen halálos áldozat, az elkövető szándéka terjedjen ki az ölésre és az elkövető ember legyen. Mindehhez még további kritérium, hogy az ölési cselekmény a törvény értelmében

3 Jonathan Gibbons (ed.): *Global Study on Homicide*. letöltés: https://www.unodc.org/documents/gsh/pdfs/2014_GLOBAL_HOMICIDE_BOOK_web.pdf

büntetendő legyen⁴ (tehát nem értik ide például a jogos védelem során végrehajtott ölési cselekményt).

Az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatala (UNODC) az emberölést tágabban értelmezi, mint a magyar Büntető Törvénykönyv.⁵ Eszerint szándékos emberölés az a cselekmény, amikor azt egy személy kifejezetten egy másik személy halála okozásának céljával követi el.

A szándékos emberölések közé sorolják a halált okozó testi sértést és a terrorcselekmény elkövetése következtében bekövetkezett halált is. Nem tekintik ide tartozónak az emberölés kísérletét, a gondatlanságból elkövetett emberölést, a jogos beavatkozás során okozott haláleseteket, a támadó megölését jogos védelem során és a háborús konfliktusok következtében okozott halált sem.⁶

Az UNODC a világ 172 országából gyűjtött adatok alapján elemezte a világszerte előforduló szándékos emberölések alakulását.⁷ 2012-ben a világon a 100 ezer lakosra jutó emberölési ráta átlagosan 6,2 volt. A 100 ezer lakosra jutó emberölések áldozatainak száma a dél-afrikai és a közép-amerikai térségben volt a legmagasabb (25 áldozat), ezt a dél-amerikai és a közép-afrikai térség követte (16, ill. 23 áldozat). 1955 óta az amerikai kontinensen az emberölések száma 5-8-szorosa volt az európai és ázsiai értékeknek. Mindemellett a kontinenseken belül az emberölési ráták országonként eltérő képet mutatnak.⁸ A háborús övezetek, fegyveres konfliktusok több polgári áldozatot követelnek, mint ahány emberölés történik.⁹

A világon az emberölések áldozatainak 79%-a férfi, a férfiak emberölési rátája 9,7/száz-ezer férfi. Ez majdnem négyszer akkora, mint a női áldozatok rátája (2,7/százezer nő).

4 Paul R. SMITH – Rinke R. DE JONG – Catrien C.J.H. BIJLEVELD: *Homicide Data in Europe: Definitions, Sources, and Statistics*. In: *Handbook of European Homicide Research* (M.C.A. Liem, W.A. Pridemore eds.), Springer, 2013. 8.

5 A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 160. §

6 http://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/crim_esms.htm

7 Jonathan Gibbons (ed.): i. m. letöltés: https://www.unodc.org/documents/gsh/pdfs/2014_GLOBAL_HOMICIDE_BOOK_web.pdf

8 Például 2012-ben Afganisztánban a 100 ezer lakosra jutó emberölési ráta 6,5 volt, míg a polgári áldozatok rátája 9,3. Irakban az emberölési ráta 8 volt, míg a polgári áldozatoké 10. In: Jonathan Gibbons (ed.): i. m., 22., letöltés: https://www.unodc.org/documents/gsh/pdfs/2014_GLOBAL_HOMICIDE_BOOK_web.pdf

9 uo. Az emberölések fogalmába a fentebb meghatározottakat értik, értelemszerűen nem tartoznak ide a háborúban és fegyveres konfliktusokban résztvevők, illetve az ennek során elhalálozott személyek.

Kelet-Ázsiában és Európában a nemek aránya az áldozatok körében közel egyenlő, bár ezekben az országokban az emberölések száma különösen alacsony. Az életkort tekintve világviszonylatban, az elkövetők döntő többsége 15–44 év közötti, míg az áldozatok nagy része is hasonló életkorú (73%). Az amerikai kontinensen a fiatal – 15–19 éves – áldozatok aránya négyszer magasabb, mint más térségekben, amely a bandaháborúk elterjedtségének köszönhető.

2012-ben a világon 36 000 gyermek vált emberölés áldozatává, ez az összes ölési áldozat 8,2%-át jelenti. Ha hozzávesszük a 15–29 éves áldozatokat (az emberölési áldozatok 43%-a), akkor elmondható, hogy az emberölések áldozatainak több mint fele a fiatal, 30 év alatti korosztályhoz tartozik.

Európában a '90-es évek közepéig az emberölések száma erőteljes emelkedést mutatott, különösen szembetűnő volt ez a Szovjetunió felbomlását követő időszakban Közép- és Kelet-Európában. Ez utóbbi térség mind az emberölések, mind az öngyilkosságok számát illetően messze meghaladta a nyugat-európai országok adatait.¹⁰

A Szovjetunió szétesése utáni időszakban az illegális fegyverkereskedelem növekedése, valamint a Közép- és Kelet-Európában meggyengült szociális kontroll a bűnözés általános emelkedését eredményezte.

A kétezres években megfigyelhető bűnözéscsökkenésben vélhetően nagy szerepet játszott a magán- és közsférában is kiépített biztonsági rendszerek fejlesztése, mivel ez a bűnelkövetési alkalmak csökkenését vonta maga után.

A bűnözés jellemzőinek alakulására nagymértékben hatottak a fiatalok szabadidő-elöltési szokásainak változásai a '90 években. Az internet széles körű elterjedése, a drogok megjelenése és könnyebb elérhetősége átstrukturálta és módosította a fiatalok bűnelkövetését is. Ilyen új jellemzőnek tekinthető az utcai bandák közötti háborúskodás és az ezzel összefüggő drogkereskedelem, amely elsősorban a Nyugat-Európában egyre nagyobb számban megjelenő etnikai kisebbségekhez tartozó fiatalokat érintette.¹¹

Európában a legfrissebb adatok a 2014. év alakulását tükrözik: az emberölési ráta Litvániában volt a legmagasabb (5,2), de csökkenő tendencia mellett, ezt Lettország (3,8), majd Montenegró követte (3). Magyarország a középmezőnyben helyezkedett el (1,3) és az adatok

10 Marcelo F. AEBI – Antonia LINDE: *Regional Variation in Europe Between Homicide and Other Forms of External Death and Criminal Offences*. In: *Handbook of European Homicide Research* (M.C.A. Liem, W.A. Pridemore eds.), Springer, 2013. 91.

11 uo. 92.

az elmúlt években is hasonlóan alakultak.¹² Az Európai Unióban a szándékos emberölések száma 2008-hoz képest 2014-re közel 25 százalékkal csökkent.¹³

Európában az emberölési ráta földrajzi megoszlását tekintve nyugatról kelet felé növekszik, valamint Észak-Európa egyes területein is magasabb (Finnországban 1,6 volt, míg a többi skandináv államban 1 alatti értékeket láthatunk). Ez utóbbi szoros összefüggést mutat az alkoholfogyasztási szokásokkal.

Dél-Európa bizonyos régióiban is több emberöléssel számolhatunk: Dél-Olaszországban, Korzika esetében a maffialeszámolások következtében, Albániában és Montenegróban a fegyveres konfliktusok miatt, valamint a nagy népsűrűségű nagyvárosokban – például Amszterdamban, Bécsben, Prágában – történik több ölési cselekmény.

A nagyvárosok karakterisztikája egyfelől kedvez az emberölések növekedésének (életszívnálbeli különbségek, az elkövető elrejtőzésének több lehetősége, a szervezett bűnözés és a bandák gyakorisága), azonban emellett a védőfaktorok szélesebb köre is rendelkezésre áll és könnyebben elérhető, mint vidéken (például rendőri védelem magasabb szintje, az egészségügyi és oktatási intézmények könnyebb elérhetősége stb.).

Európában – mint fentebb láthattuk – az áldozatok nemi aránya közel egyenlő. A sértettek életkori megoszlása is eltérő az amerikaihoz képest: leggyakrabban a 30–59 éves férfiak válnak emberölés áldozatává. A 30 évesnél idősebb nők szintén nagyobb eséllyel veszítik életüket ölési cselekmény következtében.¹⁴ Mindennek háttérében a személyes kapcsolatokban megvalósuló emberölések gyakori előfordulása és a túlzott alkoholfogyasztás állhat. A nőket legtöbbször partnerük bántalmazza.

A világon az egyik legalacsonyabb emberölési rátát Japánban mérték (a 100 000 lakosra jutó emberölések száma 1 alatti). Japánban 1955 után kezdett el meredeken zuhanni az erőszakos cselekmények, köztük az emberölések száma – hozzátevé, hogy a nők sérelmére elkövetett bántalmazások elterjedtsége viszont növekedett (de feltehetően ennek más okai lehettek, amelyekről alább részletesebben is szó lesz).

12 Forrás: Eurostat adatai, a rendőrség által regisztrált bűncselekmények statisztikája alapján. letöltés: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=crim_off_cat&lang=en

13 Forrás: Eurostat adatai, a rendőrség által regisztrált bűncselekmények statisztikája alapján; letöltés: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Crime_and_criminal_justice_statistics#Source_data_for_tables_and_figures_.28MS_Excel.29.

14 *The Big Picture*. In: Jonathan Gibbons (ed.): i. m. 31., letöltés: https://www.unodc.org/documents/gsh/pdfs/2014_GLOBAL_HOMICIDE_BOOK_web.pdf

A csökkenés a második világháborút követően az erőszakot következetesen elutasító általános attitűd megjelenése mellett a stabil és erőteljesen fejlődő gazdaságra, valamint a nagyobb társadalmi egyenlőtlenségek hiányára vezethető vissza.

Ezekon felül említhető a háztartásokban tartott lőfegyverek rendkívül alacsony száma (1/175), valamint az emberölések magas felderítettségi aránya (98%). A kedvező változásoknak kulturális dimenziói is megfigyelhetők, úgy mint a büntettségnek az európainál erőteljesebben stigmatizáló jellege.¹⁵

A lőfegyverek elterjedtsége és az emberölés gyakorisága közötti összefüggések

Az emberölési ráta alakulását sok esetben a lőfegyverek elterjedtségével, a háztartásokban tartott lőfegyverek számával és a lőfegyverhez jutás szabályozásának szigorúságával hozták összefüggésbe.

A hipotézis, amely szerint minél több civil tart lőfegyvert és minél enyhébb a lőfegyvertartás szabályozása, annál magasabb az emberölési ráta és annál több a lőfegyverrel elkövetett emberölések száma, nem igazolódik egyértelműen. Tény, hogy a lőfegyverrel elkövetett cselekmények nagyobb eséllyel végződnek halállal, mint más, bántalmazásra használt eszközök alkalmazásával végrehajtott támadások.

A lőfegyver használata ezért a magyar büntetéskiszabási gyakorlatban is – amennyiben nem minősített esetként szerepel a tényállásban, így emberölés esetében is – súlyosító körülménynek számít, mivel a lőfegyver különösen veszélyes eszköznek minősül.¹⁶

Az amerikai kontinensen igazolódik a fentebb említett feltételezés, amely szerint a háztartásokban gyakran előforduló lőfegyvertartás mellett magas az emberölési ráta és az öléshez használt leggyakoribb eszköz a lőfegyver.

Ugyanakkor Kelet-Európában és Dél-Afrikában – ahol sok az emberölés –, relatíve keveset követnek el lőfegyverrel, az éles eszközök – tipikusan kés – használata ugyanolyan arányban fordul elő, mint a lőfegyveré.¹⁷

15 uo. 37.

16 56. BK vélemény a büntetéskiszabás során értékelhető tényezőkről, III/2. pont

17 *Homicide Mechanism and Enablers*. In: Jonathan Gibbons (ed.): i. m., 65., letöltés: https://www.unodc.org/documents/gsh/pdfs/2014_GLOBAL_HOMICIDE_BOOK_web.pdf

Az emberöléshez használt eszközök aránya az egyes régiókban (2012)

	Emberöléshez használt tipikus eszközök		
	Lőfegyver	Éllet bíró eszközök	Egyéb (mérge, fojtás, puszta kézzel bántalmazás, tompa eszköz, stb.)
Európa (42 ország)	13%	33%	54%
Amerika (36 ország)	66%	17%	17%
Ázsia (50 ország)	28%	25%	47%
Afrika (54 ország)	28%	30%	42%
Óceánia (10 ország)	10%	55%	35%
Összesen (192 ország)	41%	24%	35%

Az Európai Unióban kb. 6700 fő hal meg évente lőfegyver által, de ezek 75%-a sikeres öngyilkosság miatt következik be, ami évente kb. 5000 főt jelent. 2000–2012 között az öngyilkosságok 9%-át követték el lőfegyverrel.¹⁸ A lőfegyver okozta halálesetek száma erőteljes csökkenést mutat, különösen Közép-Kelet-Európában.

Az „Eurobarometer 383” elnevezésű kutatás¹⁹ alapján a következő megállapításokra jutottak: az európai civil lakosságnak körülbelül 10 százaléka rendelkezik vagy rendelkezett lőfegyverrel; legtöbbször vadászati céllal, sportoláshoz vagy hivatásbeli okokból tartanak lőfegyvert, azonban a különböző országokban eltérnek az arányok a cél tekintetében, például Finnországban a fegyvertartók 73%-a vadászati célból, míg Romániában a fegyvertartók 71%-a a hivatása miatt rendelkezik lőfegyverrel.

Ehhez képest az emberölési ráták az egyes európai országokban nem a fegyvertartás elterjedtségének megfelelően alakulnak. Kutatások azt igazolták, hogy az adott országban előforduló emberölések tipikus jegyei, motívumai eltérőek és mindezek sokkal inkább befolyásolják az elkövetés eszközét és az elkövetés módját, mint az, hogy hányan tartanak

18 Nils DUQUET – Maarten Van ALSTEIN: *Firearms and Violent Deaths in Europe. An Exploratory Analysis of the Linkages Between Gun Ownership, Firearms Legislation and Violent Death*. letöltés: http://www.vlaamsvredesinstituut.eu/sites/vlaamsvredesinstituut.eu/files/files/reports/firearms_and_violent_deaths_in_europe_web.pdf

19 Az Európai Bizottság 2013 áprilisában szakértői csoport létrehozását határozta el a lőfegyverek illegális kereskedelme ellen, ehhez 2013 júniusában a lőfegyvertartásra vonatkozó európai lakossági megkérdezést folytatott le. Ebben többek között a civilek által tartott lőfegyverek számát és a lakossághoz viszonyított arányát, valamint a lőfegyverrel elkövetett bűncselekményekkel kapcsolatos lakossági percepciókat vizsgálták 28 országban, 2013. szeptember 16–18. között. Letöltés: http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_383_en.pdf

lőfegyvert otthonaikban. Ugyanakkor a lőfegyver által véletlenül bekövetkezett halálessetekkel, valamint a lőfegyverrel megvalósított kiterjesztett öngyilkosságokkal szoros összefüggést mutatott a civilek által tartott lőfegyverek elterjedtsége, ezzel együtt a lőfegyverhez jutás szabályozásának szigorúsága is.²⁰

Az Eurobarometer 2013 szeptemberében készített felmérése szerint²¹ a magyar megkérdezettek 3 százaléka rendelkezett a megkérdezés időpontjában lőfegyverrel. Legtöbben vadászati célból vagy szakmai okokból – hivatásukból adódóan – tartottak lőfegyvert (33–34 %) és magas volt azok aránya is, akik önvédelemből birtokolták azt (28%).

A 2007-ben készült nemzetközi felmérés szerint, amely szakértői becsléseken alapult, Magyarországon a 100 lakosra jutó lőfegyverek száma 5,5, amellyel az európai országok sorának utolsó harmadában foglalt helyet. Svájc vezeti a listát 45,7-tel, a középső mezőnybe tartozik például Belgium 17,2-vel.²²

Az emberölések tipológiája az ENSZ nemzetközi felmérése²³ alapján

Az ENSZ által készített nemzetközi adatbázis az emberölések három nagy csoportját különítette el. Elsőként említi a más bűncselekményhez kapcsolódó emberöléseket, amelyeknél a fő cél egy más, általában vagyon elleni bűncselekmény elkövetése, de valamilyen körülmény hatására végül ölési cselekmény is bekövetkezik.

A második csoportot a személyes kapcsolatokban elkövetett emberölések alkotják, ide általában azok a cselekmények tartoznak, amelyekben az elkövető és az áldozat ismerik egymást, legtöbbször rokonok, házastársak vagy egyéb kapcsolatban állnak, és jellemzően az ölési cselekmény erős érzelmi töltettel rendelkezik.

A harmadik kategóriába a társadalmi-politikai indíttatású deliktumok tartoznak, amely cselekmények tipikusan a politikai hatalom megszerzése vagy megtartása érdekében történnek. Az áldozatokat általában név szerint nem ismerik, főként nézeteik miatt végeznek

20 M. KILLIAS – N. MARKWALDER: *Firearms and Homicide in Europe*. In: *Handbook of European Homicide Research* (M.C.A. Liem, W.A. Pridemore eds.), Springer, 2013. 271.

21 *Firearms in the European Union*. Report. Az Európai Bizottság megbízásából készítette a TNS Politica & Social, 2013. október, 13., letölthető: http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_383_en.pdf

22 Nils DUQUET – Maarten Van ALSTEIN: i. m., 20., letöltés: http://www.vlaamsvredesinstituut.eu/sites/vlaamsvredesinstituut.eu/files/files/reports/firearms_and_violent_deaths_in_europe_web.pdf

23 *The Many Faces of Homicide*. In: Jonathan Gibbons (ed.): *Global Study on Homicide*. 2013. 41., letöltés: https://www.unodc.org/documents/gsh/pdfs/2014_GLOBAL_HOMICIDE_BOOK_web.pdf

velük. Az ilyen cselekmények célja áttételesen valamilyen csoport, szerveződés megfélemlítése és elrettentése a hasonló nézetek terjesztésétől és az esetleges szervezkedésektől (pl. terroristacsoportok felszámolása, gyűlölet-bűncselekmények elkövetőinek kiiktatása).

Az interperszonális kapcsolatokban bekövetkezett emberölések többnyire a családon belüli erőszak szélsőséges esetei. Világátlagban az emberölések 14 százalékát teszik ki, de eloszlásuk nem egyenletes, mivel inkább Európában, Ázsiában és az óceániai térség egyes országaiban jellemző típus, míg Amerikában, Afrikában, Ausztráliában a bandaháborúk, szervezett bűnözéshez kapcsolódó emberölések fordulnak elő gyakrabban.²⁴

Bár világviszonylatban összességében csökkent az emberölések száma, a családon belül elkövetett ölési cselekmények gyakorisága stagnál, amelynek hátterében vélhetően az ilyen deliktumok rizikófaktorainak (pl. szegénység, aluliskolázottság, munkanélküliség) változatlansága áll.²⁵

A partner sérelmére elkövetett erőszakos cselekmények száma – így az emberöléseké is – több országban, például Japánban is emelkedett, azonban e jelenséget a nők védelmét erősítő jogi szabályozás változása, a nők nagyobb feljelentési hajlandósága is magyarázhatja.²⁶

Ugyanakkor hozzá kell tenni, hogy befejezett emberölés vagy súlyos sérüléssel járó kísérlet esetében szinte biztosan a hatóság elé kerül az ügy, ellentétben az egyéb, kisebb sérüléssel járó bántalmazásokkal, amelyek nem feltétlenül derültek vagy derülnek ki, vagy az eljárás során a feljelentő eláll a felelősségrevonási szándékától. Emberölés esetében nyilvánvalóan nem az a kérdés, hogy történt-e bántalmazás, hanem az ehhez vezető út, az elkövető és az áldozat viszonya, viselkedése, körülményeik feltárása a cél.

Világviszonylatban a személyek közötti konfliktusokból eredő ölési cselekménynek 66 százaléka nő és a női áldozatok majdnem felével (47%) partnerük vagy más családtagja végzett.

Bizonyos országokban a szervezett bűnözés elterjedtségének tulajdonítható a magas emberölési ráta, ugyanakkor az ilyen országokban kisebb arányú a családon belül elkövetett emberölés, amelyek relatíve kevesebb áldozattal járnak.

Tehát azokban az országokban, ahol kevesebb az emberölés, ott tipikusan családon belül fordul elő a deliktum. Ebből adódóan, alacsony emberölési ráta mellett nagyobb arányban

24 Családon belül elkövetett emberölések áldozatainak megoszlása az összes emberölési áldozat arányában: amerikai kontinensen 8,6%, Ázsiában 20,5%, Afrikában 13,7%, Európában 28%, Óceániában 39,3%.

In: uo., 50.

25 uo., 49.

26 uo., 56.

fordulnak elő női áldozatok, míg a szervezett bűnözés inkább férfi áldozatokat szed.²⁷

A 2014-es adatok szerint Európában a családon belül elkövetett emberölések rátája Lettorszában volt a legmagasabb (1,05) és Litvániában, valamint Magyarországon nevezhető még gyakorinak (0,31 és 0,29 a ráta) ez az elkövetési forma.

Finnországot lehet még kiemelni az európai országok sorából, ott a családon belüli emberölés rátája 0,20 volt.²⁸

A kifejezetten partner (házastárs, élettárs, egyéb párkapcsolatban élő) sérelmére elkövetett emberölésekről kevesebb ország szolgáltatott adatot. A kapott eredmények alapján e tekintetben Litvánia vezet (0,71), ezt Csehország (0,55), valamint Finnország (0,37) követi, Magyarország pedig a középmezőnyben áll (0,28).

Figyelemre méltó, hogy Csehországban az előző évekhez képest jelentős emelkedést mutatnak a partner ellen elkövetett ölési cselekmények, mivel a korábbi években ennek rátája 0,24–0,26 körül mozgott. Több országban is enyhe emelkedés tapasztalható, Finnország az egyetlen, ahol – a magas ráta ellenére – egyértelmű csökkenés figyelhető meg.²⁹

A más bűncselekményhez kapcsolódó emberölések leginkább az amerikai kontinensen fordulnak elő, a legkevesebb pedig Ázsiában történik. A kutatók azonban arra figyelmeztetnek, hogy ezeket az adatokat fenntartásokkal kezeljük, mert a szervezett bűnözés felderítése nagymértékben függ az adott ország hatóságainak aktivitásától, kapacitásától, attitűdjétől is.

Azt is említik, hogy a szervezett bűnözés és bandaháborúk során megvalósított leszámolások – amelyek általában sok áldozatot követelnek – a bűnügyi statisztika alakulására is jelentős hatással vannak.³⁰

Az emberölések felderítettségének jellemzői

Világviszonylatban az emberölési cselekmények felderítettségi mutatója átlagosan 60 százalék, azaz a biztosan erőszakos úton bekövetkezett halálesetek 60 százalékánál állapítja meg a hatóság az elkövető kilétét.

Az átlag azonban az egyes régiókat tekintve igen eltérő adatokból tevődik össze, mivel

27 uo., 40–41.

28 Forrás: Eurostat, letöltés: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

29 Forrás: Eurostat, letöltés: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

30 uo., 39–64.

egy adott országban a felderítettség arányát az elkövetett emberölések jellege nagymértékben befolyásolja.

Míg Európában és Ázsiában 80–85 százalékban fény derül az elkövetés körülményeire, addig az amerikai kontinensen – amelybe a dél-amerikai kontinens is beleértendő – az ölési cselekmények felét deríti csak fel a hatóság.

A kábítószerpiacon folytatott bandaháborúban résztvevők kilétét, illetve a szervezett bűnözés keretében elkövetett cselekményeket nyilvánvalóan nehezebb felderíteni, ezért azokban az országokban, ahol maffia működik vagy kiterjedt kábítószer termesztés és kereskedelem zajlik, az emberölések felderítettségi mutatói is rosszabbul alakulnak (pl. Kolumbia, Mexikó, a szervezett bűnözés tekintetében Szicília, Korzika).

Érdekes adat, hogy azokban az országokban, ahol magasabb az emberölések száma, a 100 ezer lakosra jutó rendőrök száma is magasabb, ennek ellenére a felderítettség rosszabbul alakul, mint a kevesebb emberölést számláló államokban.

Ha viszont az egy emberölésre jutó rendőrök számát vizsgáljuk, akkor azt láthatjuk, hogy az a 25-öde a kevesebb emberöléssel bíró országokénak (az alacsony emberölési rátájú országokban egy emberölésre 500 rendőr jut, míg a magas rátájú országokban csak 20).³¹

A nyomozás során meggyanúsított és az eljárás végén elítélt személyek számának aránya is eltérő képet mutat az egyes térségekben. Átlagosan, világviszonylatban 100 áldozatra 97 fő gyanúsított jut, viszont közülük csak 43-at ítélnék el jogerősen.

Ezt a mutatót is nagymértékben meghatározza, hogy az adott országban milyen típusú emberölés a legelterjedtebb. Európában az emberöléssel gyanúsítottak és az ezért a cselekményért elítéltek száma nagyjából megegyezik, melynek oka, hogy az ölési cselekmények tipikusan interperszonális kapcsolatokban fordulnak elő, az elkövető és az áldozat ismerik egymást és az elkövető kilétének megállapítása és a bizonyítás nem okoz különösebb gondot.

Az amerikai kontinensen 100 áldozatra 53 gyanúsított jut, közülük 24 főt ítélnék el. Ennek okaként a bűnüldözés során elkövetett ölések magas számát, a szervezett bűnözés és az ahhoz kapcsolódó hivatali korrupció széleskörű elterjedtségét, valamint a bandaháborúk – amelyek elsősorban a kábítószerpiachoz köthetők – folyamatos jelenlétét említik.³²

31 *The Criminal Justice Response to Homicide*. In: Jonathan Gibbons (ed.): i.m., 93., letöltés: https://www.unodc.org/documents/gsh/pdfs/2014_GLOBAL_HOMICIDE_BOOK_web.pdf

32 uo., 93–94.

Ázsiában a helyzet érdekesen alakul: 100 emberölési áldozat esetében 151 főt gyanúsítanak meg és közülük 48-at ítélnak el. Az elemzések ezt azzal magyarázzák, hogy a családon belül elkövetett emberölések jellege folytán tipikusan több személy is gyanúba keveredik, akik gyanúsítottá is válnak, azonban kellő bizonyítottság hiányában az ügy végül nem jut el a vádemelésig vagy felmentéssel zárul. Mindez a nyomozóhatóság és ügyészség alacsonyabb fokú hatékonyságát bizonyítja.³³

Kitekintés: az emberölések száma emelkedésének lehetséges okai az Egyesült Államokban 2015-ben

Az Amerikai Egyesült Államokban 2014-hez képest az emberölési ráta 16,8 százalékkal emelkedett 2015 végére. Mind a nyomozó hatóságok, mind a kutatók keresték az okát a drámai változásnak. Megfigyelték, hogy intenzívebb emelkedés elsősorban a nagyvárosokban következett be, ezért egy 56 nagyvárost tartalmazó minta összeállításával és elemzésével próbáltak magyarázatot találni a növekedésre.³⁴

Korábbi kutatások is összefüggést véltek felfedezni a rendőrségi aktivitás csökkenése és az emberölések számának emelkedése között.³⁵ Mindezt a Fergusonban történt és világszerte elhíresült incidenssel kapcsolták össze: 2014. augusztus 9-én, Ferguson városában egy 18 éves afro-amerikai fiút a társával egy boltrabláson kaptak, igazoltatták őket, majd a rendőrautóba történő beszállás után a fiú kiugrott az autóból és elfutott. Ekkor a rendőrök tüzet nyitottak rá és hat lövéssel végeztek vele. Az emiatt indult büntetőeljárásban a rendőrt felmentették azzal, hogy jogszerűen cselekedett.

A felmentő ítélet miatt Fergusonban zavargások törtek ki, illetve az állampolgárok más-hol is felemelték szavukat a rendőri erőszak ellen.

Az 56 nagyvárosra kiterjedő kutatás eredménye alapján az emberölési ráta emelkedésére többféle magyarázatot adtak. Az egyik indokolás szerint 2000-től kezdve egyre szélesebb körben terjedt el a heroinhasználat, az ezzel összefüggő halálesetek száma megduplázódott.

33 uo., 94.

34 Richard ROSENFELD: *Documenting and Explaining the 2015 Homicide Rise: Research Directions*. In: U. S. Department of Justice, National Institute of Justice, 2016. június, letöltés: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/249895.pdf>

35 D. C. PYROOZ – S. H. DECKER – S. E. WOLFE – J. A. SHJARBACK: Was there a Ferguson Effect on crime rates in large U.S. cities? *Journal of Criminal Justice*, vol. 46, 2016. 1–8.

A drogpiacon szélesedése magával hozta az erőszakos magatartásokat is. Ellenérvként említik azonban, hogy az elektronikus kommunikáció és a hatékony bűnüldözés miatt a drogterjesztésnek más formáit alkalmazzák, kevesebb az utcai árusítás, ezáltal az erőszak is csökkenést mutat.

Az is kimutatható, hogy a heroinnal összefüggő halálesetek 61 százalékát túladagolás okozta. A drogpiacon növekedése mint az emberölések emelkedésének lehetséges oka miatt is kétséges, hogy a heroinhasználat emelkedése már jóval 2015 előtt elkezdődött.

Egy másik magyarázat szerint a bebörtönzések számának csökkenése áll az emberölések növekedésének hátterében. 2009 óta folyamatosan csökken a börtönnépesség, több a szabadultak száma, mint a bekerülők. Mivel a börtönviseltek körében köztudottan nagy arányú a visszaesés (75%), egyesek a bűnismétlőknek tulajdonítják az emberölések egy részének elkövetését is, azaz ha több büntetett előéletű van szabadlábon, több emberölés történik. A rendelkezésre álló adatok szerint azonban nem bizonyítható, hogy az emberöléseket a visszaesők követnék el.

A harmadik magyarázat az ún. Ferguson hatásra hivatkozik. Eszerint a rendőrségbe és az igazságszolgáltatásba vetett bizalom csökkenti az állampolgárok feljelentési hajlandóságát és elősegíti, hogy a civilek maguk kezeljék konfliktusaikat, akár erőszakos úton is.

Másfelől, a bűnelkövetők inkább gondolják azt, hogy a sértettek kevésbé fordulnak a hatóságokhoz, így a felelősségrevonásuk elmarad, ezáltal növekszik a bűnelkövetési „kedv”.

A Fergusonhoz hasonló hátrányos helyzetű, szegényebb városok, városrészek lakói csak végső esetben kérik a hatóság segítségét, általában bizalmatlanok a rendőrséggel szemben.

A kutatás bizonyította, hogy az 56 nagyváros közül a legtöbb emberölést számláló városokban a kisebbséghez tartozók aránya jóval magasabb volt, mint a többi vizsgált nagyvárosban. Az ebben a körben megmutatkozó rendőrség iránti bizalmatlanság és elégedetlenség visszavetette a rendőri aktivitást, amely a rendőri intézkedések, letartóztatások számának csökkenésében is tetten érhető. Mindez a bűnözés növekedéséhez vezetett, mivel az elkövetőknek kevésbé kellett tartaniuk attól, hogy a lakosok a rendőrséghez fordulnak. Végső soron az emberölések száma is ezekben a városokban, körzetekben emelkedett leginkább.

Az emberölés magyarországi alakulása

Magyarországon a bűnügyi statisztikákat illetően alapvetően két adatbázis vehető figyelembe: egyrészt az Egységes Nyomozó Hatósági és Ügyészségi Statisztika (ENYÜBS), másrészt az Országos Bírósági Hivatal (OBH) által készített bírósági statisztika.

Az ENyÜBS az adott évben a nyomozó hatóság által regisztrált bűncselekményeket³⁶ tartalmazza, míg a bírósági statisztika az adott évben az adott bűncselekmény miatt elítéltek számát mutatja.

Hangsúlyozni kell, hogy a regisztrált bűncselekmények és bűnelkövetők száma – az eljárások elhúzódása miatt – általában nem egyezik meg az ugyanabban az évben az adott bűncselekmény miatt jogerősen elítéltek számával.

Ez utóbbi adatokat a bírósági statisztika tartalmazza, amelyből viszont nem derül ki, hogy a kérdéses bűncselekményből mennyi történt az adott évben.

Tekintettel arra, hogy az emberölés felderítettség aránya 90 százalék vagy magasabb, a regisztrált emberölések adataiból alappal következtethetünk arra, hogy majdnem ugyanolyan számban válnak a gyanúsítottak elítéltté.³⁷

Emiatt, mivel a kriminológiai elemzés szempontjából nagyobb relevanciával bír az adott évben megvalósított emberölések száma, az alábbi táblázatok és grafikonok adatainál az ENyÜBS adatait vettük figyelembe.

Mielőtt rátérnénk az utóbbi években bekövetkezett változások elemzésére, távolabbról is tekintsük át az emberölések számának alakulását, elsősorban az összбүнözés szempontjából is fontos fordulópontra tekintett rendszerváltozás előtti és utáni időszakot illetően!

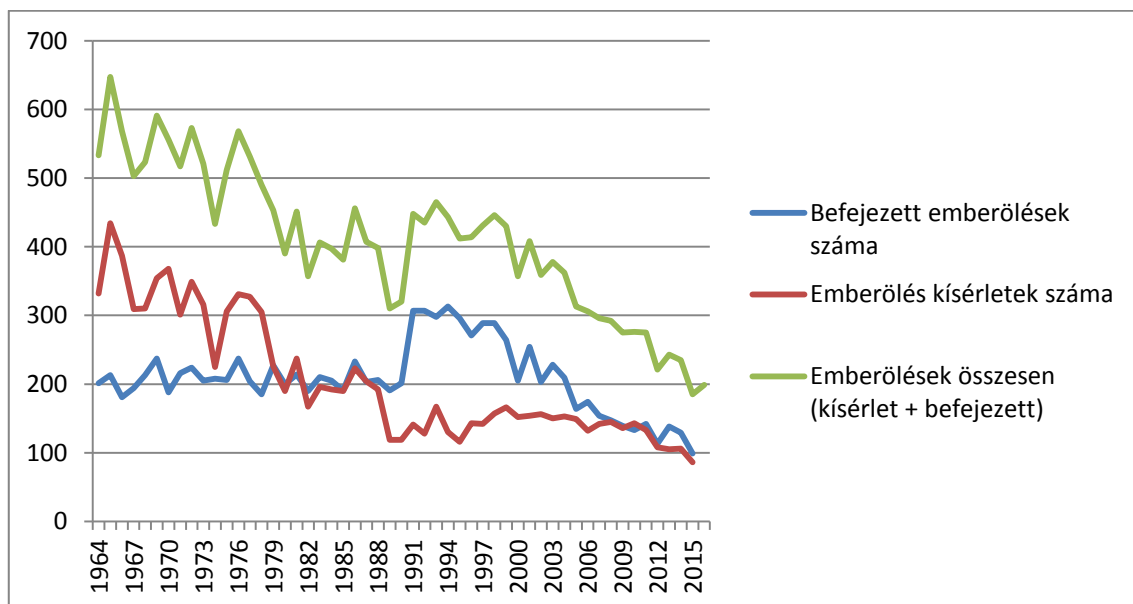
Nem csupán az emberölések mennyiségi mutatói tekintetében figyelhető meg szembe-tűnő változás, hanem a befejezett és kísérleti szakban maradt emberölések egymáshoz viszonyított aránya vonatkozásában is.

A következő grafikon széles időspektrumot felölelve szemlélteti a szándékos ölési cselekmények számbeli alakulását.

36 A statisztika értelmében az ismertté vált bűncselekmények szélesebb kört foglalnak magukba, mint a gyanúsítással és vádemeléssel végződő nyomozásokat. Ide tartozik például az „elkövető kiléte nem állapítható meg” címen történt nyomozásmegszüntetés, 2003. július 1-jétől a felfüggesztés is, a büntethetőséget kizáró vagy megszüntető ok alapján történt nyomozásmegszüntetés, ill. nyomozásmegtagadás, vádemelés elhagyása. Lásd részletesebben: <http://ugyeszseg.hu/repository/mkudok6797.pdf>

37 A váderedményességi mutató általánosságban és összességében 2015-ben 90 százalék körül mozgott. Az eredményes vád fogalmában nem csupán a vádban szereplő bűncselekmény miatti elítélés szerepel, hanem tágabb kört ölel fel, például akkor is eredményes a vád, ha a bíróság a vádlottat legalább egy bűncselekményben bűnösnek találja, vagy akkor is, ha a bíróság a vád tárgyává tett bűncselekmény vonatkozásában felmentő ítéletet vagy megszüntető határozatot hozott, de például a vádlott kényszergyógykezelését rendelte el. Lásd részletesen: <http://ugyeszseg.hu/repository/mkudok245.pdf>, 89.

A regisztrált szándékos emberölések³⁸ alakulása 1964–2016. között

Egyértelmű, hogy a '90-es évek társadalmi-gazdasági változásai a bűnözésre negatív hatást gyakoroltak, ugrásszerűen megnövekedett az össz-bűnözés és ezen belül az emberölési mutatók is jelentősen emelkedtek. Azonban, ha megnézzük a korábbi adatokat, azt láthatjuk, hogy az emberölések száma – beleértve a befejezett cselekményeket és a kísérleteket is – a '60-as '70-es években volt a legmagasabb, majd a '80-as években tapasztalt csökkenéshez képest a '90-es évek elején a szándékos emberölések száma ismét a korábbi adatokat megközelítő mértékű lett, azonban azokat nem érte el.

Érdekes megvizsgálni a befejezett és a kísérleti szakban maradt emberölések arányának változását is. Míg a '60-as '70-es években a kísérletek száma két- vagy majdnem háromszoros volt a befejezett emberöléseknek, addig a rendszerváltozást követően megfordult az

38 Ide értendők az erős felindulásban elkövetett emberölések is. Ezek száma rendkívül alacsony, évente 2–3 esetben állapítják meg a bíróságok.

arány, és a halálos eredménnyel végződő cselekmények kerültek túlsúlyba. A '80-as években, valamint az elmúlt 7–8 évben a kísérletek és a befejezett emberölések aránya többnyire megegyezett.

Az említett időszakokban a kísérletek és befejezett ölési cselekmények arányának eltérése háttérben – többek között – a bűncselekmények motívumainak változása állhat. Az 1989–90-ben kezdődő gazdasági-társadalmi átalakulás magával hozta a bűnözés struktúrájának módosulását is. Ebben az időszakban történtek a maffia-jellegű alvilági leszámolások, amelyeket megbízás alapján profi elkövetők hajtottak végre, és jellemzően a sértett halálával végződtek.³⁹

Ugyanakkor nem szabad elfeledkezni a bírói jogalkalmazói gyakorlat változásairól sem: Rózsa János a '70-es években lefolytatott emberölés tárgyú kutatásáról és az emberölés statisztikai elemzéséről szóló tanulmányában⁴⁰ kifejtette, hogy „az emberölésre vonatkozó adatok alakulását sokkal jobban befolyásolják az életet és testi épséget veszélyeztető materiális cselekmények jogi minősítésével kapcsolatos jogszabályok és bírósági állásfoglalások – amelyek a gazdasági és társadalmi változások helyes vagy helytelen tükröződésének következményei –, mint amennyire ezt a jogi közfelfogás feltételezi.”⁴¹

Az erőszakos magatartástípusok gyakoriságának büntető ítéletekben megjelenő emelkedése nem feltétlenül az erőszak valódi elszaporodottságának növekedését tükrözi, hanem utalhat a társadalmi értékítélet változásával párhuzamosságot mutató joggyakorlat alakulására is.⁴²

A jogalkalmazói szemlélet változását bizonyítja, hogy a II. világháborút megelőző és az azt követő időszakban – azaz 1936–38-ban, illetve 1973–75-ben – a befejezett és kísérleti szakban maradt emberölések száma összességében megegyezett: 380–385 főt ítélték el a bíróságok szándékos emberölésért.

39 Például az „olajos ügyek” 1991–92-ben, „lakásmaffia” ügyek, Szlávny Bulcsú eltűnése 1997-ben, Prisztás ügy, Lakatos András „Kisbandi” stb. Az addig ismeretlen vagy kevésbé elterjedt maffia-jellegű cselekmények megjelenését említi az 1990–1998. években a sértett halálával végződő bűncselekményekre irányuló kutatás is. KRÁNITZ Mariann: *Emberölés: áldozatok és tettesek*. In: Irk Ferenc (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok* 41., Budapest, OKRI, 2004. 111.

40 Rózsa János: *Az emberölésekről*. In: Vóko György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok* 50. (Jubileumi kötet), OKRI, Budapest, 2013. 105–133.

41 uo. 126. o.

42 MILTÉNYI Károly – VARVRÓ István: *Az erőszakos bűnözés kriminálstatisztikai jellemzői*. In: Andorka Rudolf – Buda Béla – Cseh-Szombathy László (szerk.): *A deviáns viselkedés szociológiája*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1974. 275–276.

Azonban míg a háború előtt a befejezett emberölésért elítéltek száma 255 fő volt, addig a háború utáni említett években csak 118 főt ítétek el ugyanezért.

Rózsa János ezt a változást egyfelől az orvostudomány fejlődésének és a gyorsabb segítségnyújtás igénybevételi lehetőségének tulajdonította, másrészt viszont a jogalkalmazói felfogás változása miatt alakultak másként a statisztikai adatok. A korábban testi sértésnek minősített esetek jelentős részét a bíróság a '70-es években emberölés kísérletének tekintette.⁴³

Rózsa János gondolatát folytatva, a rendszerváltás után bekövetkezett hirtelen emelkedés a szándékos súlyos testi sértések számát is érintette, a '70-es évekbeli hozzávetőlegesen 3500 elítélés a '80-as évek végére 5–6 ezerre nőtt, majd 1988-hoz képest az emelkedés tovább folytatódott, 1998-ra 48 százalékos volt (5503-ról 8147-re emelkedett), ekkor érte el a csúcspontját. Innentől kezdve enyhén csökkenő tendenciát tapasztalhatunk, az elmúlt években 6500 alá süllyedt a számuk.⁴⁴ A rendszerváltás utáni időszakban a legtöbb emberölés – a kísérleteket is beleértve – 1993-ban (465 db), majd 1998-ban (446 db) történt.⁴⁵

Láthatjuk azonban, hogy az emberölések befejezett és kísérleti alakzatának aránya megfordult, valamint az emberölések száma nem haladta meg a rendszerváltás előtti időszakban regisztrált emberöléseket.

Ha csak a kísérletek számának változását tekintjük, erős csökkenés látszik, ezzel ellentétben a szándékos súlyos testi sértések száma jelentősen megnövekedett, míg a befejezett emberölések száma a '90-es években a korábbinak a másfélszeresére emelkedett. Ebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a halállal végződő, befejezett emberölések száma a jogalkalmazói attitűdtől függetlenül valóban növekedett (profí elkövetések, alvilági leszámolások), míg a kísérletek és testi sértések arányának alakulását egyrészt a jogalkalmazói szemlélet változása, másrészt az akkor új Büntető Törvénykönyvben életre hívott életveszélyt okozó testi sértés⁴⁶ megállapításának lehetősége befolyásolta.

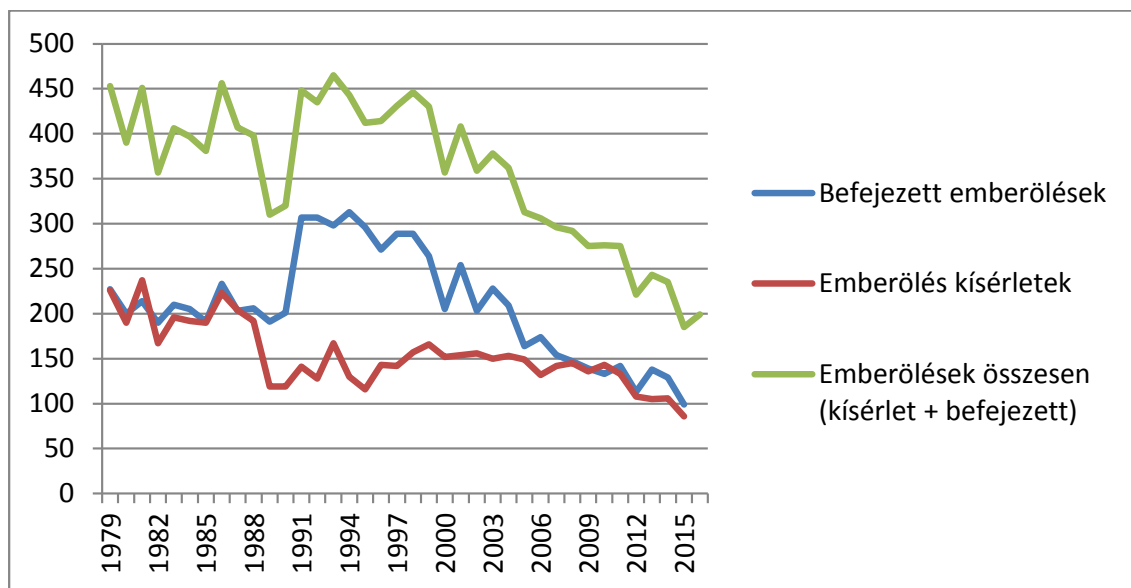
43 Példaként a súlyos testi sértések számbeli változását hozza fel: a háború előtt jóval magasabb volt a súlyos testi sértésért elítéltek száma, mint a háború után, amely arra utal, hogy a háború után ugyanazon cselekmény esetében inkább állapítottak meg élet elleni bűncselekményt, mint a háború előtt. Az élet értékek kiemelt védelme iránti fokozott érzékenység a világháború borzalmainak, valamint a világháborút követő nemzetközi dokumentumok hatásának is köszönhető. Uo. 131.

44 Forrás: ENyÜBS, letölthető: <http://ugyeszseg.hu/repository/mkudok6797.pdf>, 15.

45 Rózsa János az adott évben történt elítélések számát mutatja be, míg a rendszerváltás utáni adatok a nyomozhatóság által regisztrált bűncselekményeket tartalmazzák. A tendencia azonban ezen eltérés mellett is vizsgálható.

46 A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 170. § (5) bekezdés I. fordulata.

Az alábbi grafikonon az életveszélyt okozó testi sértés tényállásának megjelenését követő időszakot kiemelve látható az emberölések trendje.

A bírói gyakorlat – feltehetően – a korábban emberölés kísérleteként minősített cselekmények jelentős részét az új szabályozásban lehetővé tett életveszélyt okozó testi sértésként definiálta.⁴⁷

Az emberölések minőségi változásai az elmúlt években

A nemzetközi trendhez hasonlóan az utóbbi években Magyarországon is jelentősen csökkent a szándékos emberölések száma. Az elmúlt néhány évben a rendelkezésünkre álló statisztikák alapján a szándékos emberölések és elkövetőinek száma – a kísérleteket is beleértve – a következőképpen alakult:

47 A rendelkezésre álló bűnügyi statisztikai adatok szerint 2003–2012 között a regisztrált bűncselekmények körében az életveszélyt okozó testi sértések száma csökkenő tendenciát mutatott (353-ról 246-ra csökkent), az emberölési kísérletek száma ebben az időszakban stagnált, illetve kis mértékben csökkent (forrás: ENyÜBS). Mindenesre látszik, hogy ha az emberölési kísérletek számához hozzáadjuk az életveszélyt okozó testi sértések számát, az 1978. évi Btk.-t megelőző időszakban – amikor az életveszélyt okozó testi sértés bűncselekmény még nem létezett – mért adatokhoz hasonló értékeket kaphatunk.

*Regisztrált szándékos befejezett emberölések és kísérletük, valamint ezek elkövetőinek száma
2011–2015 között*

Év	Szándékos befejezett emberölések és kísérletek száma	Szándékos befejezett emberölések és kísérletek elkövetőinek száma
2011	275	290
2012	221	244
2013	243	284
2014	235	234
2015	185	193
2016	199	197

A befejezett emberölések és a kísérletek aránya az utóbbi években többnyire egyenlő volt, és mindkettő csökkenő tendenciát mutat.

A befejezett emberölések korábbi dominanciája megszűnt. Ennek magyarázatául többek között a fentebb már említett az információáramlás általános javulása, a gyorsabb és könnyebben elérhető, szakszerű és fejlett orvosi segítség is szolgálhat.

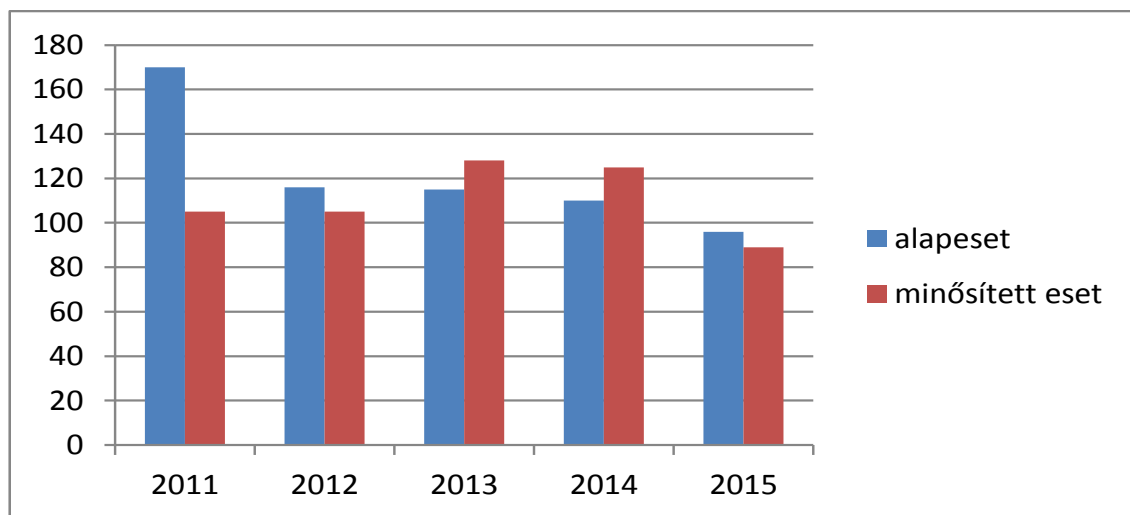
Mindezek mellett az egyes kutatási eredmények alapján látni fogjuk, hogy bizonyos elkövetői körben a befejezett emberölések aránya jóval magasabb.

Az általánosságban bekövetkezett csökkenés akár optimizmusra is okot adhatna, azonban az adatok mélyebb elemzése által kapott mutatók árnyékot vetnek a számok tükrözte pozitív tendenciára.

Az ölési cselekmények jellegének alakulását tanulmányozva kevésbé biztató kép rajzolódik ki.

Mint fentebb említettük, a szándékos emberölések minősített eseteinek valamennyi előfordulását 2009 óta rögzítik a hivatalos statisztikában, ezért az alábbi elemzés is ettől kezdve tartalmaz adatokat.

Regisztrált szándékos emberölések (befejezett + kísérlet összesen) alakulása az alapesetek és a minősített esetek arányának tükrében

A diagramon jól látszik, hogy az elmúlt években jelentősen növekedett a minősített esetek aránya az összes emberölési cselekmény körében.

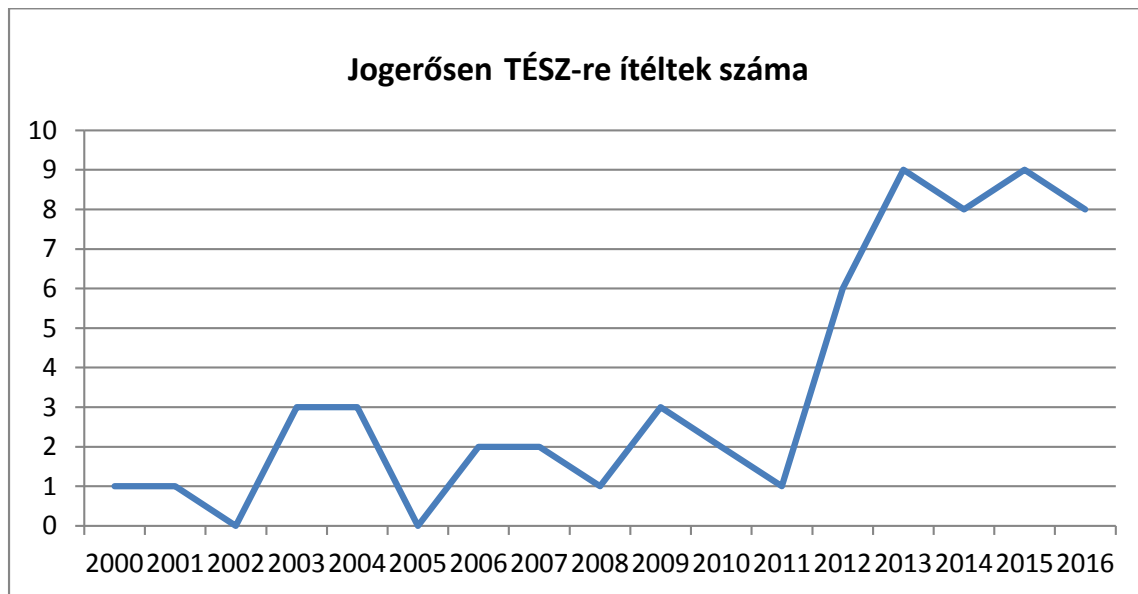
A minősítő körülménnyel rendelkező emberölések a „csúcst” 2013–2014-ben érték el (52,7% és 53,2%), 2015-ben enyhe visszaesés tapasztalható (48,1%).

A statisztikai adatok alapján arra következtethetünk, hogy bár számszerűen kevesebb ölési cselekmény történik, azok között egyre gyakoribb a brutálisabb, gátlástalanabb, kiszolgáltatott személy sérelmére elkövetett cselekmény.

Ugyanakkor nem szabad figyelmen kívül hagyni a bírói ítélkezési gyakorlat esetleges változását sem, amelynek eredményeképpen előfordulhat, hogy a bíróság jelenleg ugyanazon tényállás mellett az emberölés minősített alakzatát állapítja meg, míg korábban csak az alapeset miatt ítélték volna el az elkövetőt.

Ki kell emelni azonban, hogy az elmúlt néhány évben a súlyosabb minősítésű cselekmények gyakoribb megállapításával párhuzamosan, illetve annak megfelelően, a büntetékiszabási gyakorlatban is a súlyosabb büntetések gyakoribb kiszabása érvényesül. Ezt a trendet jól tükrözi a jogerősen kiszabott tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetések alakulása:

A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetések számának alakulása 2000–2016 között

A minősített esetek elemzése alapján azt tapasztaljuk, hogy nem minden minősített emberölés aránya növekedett az elmúlt években.

Az egyes minősítő körülmények aránya a szándékos emberölések számához képest 2011–2015 között

	2011	2012	2013	2014	2015
előre kiterveltség	5,8%	10,4%	7,1%	6%	8,1%
nyereségvágy	8%	13,6%	15%	10,8%	11,9%
különös kegyetlenség	13,4%	14,4%	20,8%	26,3%	20,5%
aljas indok/cél	2,9%	5,4%	4,6%	5,6%	4,9%
hivatalos személy stb. sérelmére történő elkövetés	1%	0,4%	2,5%	0%	0%

sok ember életét veszélyeztetve történő elkövetés	0%	0,4%	0%	0%	0%
különös visszaesőként történő elkövetés	0,3%	0,9%	0%	0%	0%
14. életévét be nem töltött személy sérelmére történő elkövetés	2,5%	7,7%	4,9%	6,4%	4,3%
védekezésre képtelen személy sérelmére történő elkövetés	0,7%	2,2%	2,5%	4,7%	6,5%
bűncselekmény elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes sérelmére történő elkövetés	0%	0%	0%	3,8%	7%
több ember sérelmére történő elkövetés	8%	6,3%	15,2%	9,4%	10,8%

A leginkább figyelemre méltó emelkedést a védekezésre képtelen, illetve az új, jelenleg hatályos Büntető Törvénykönyv⁴⁸ hatályba lépése óta megállapítható idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva a bűncselekmény elhárítására korlátozottan képes személy sérelmére történő emberölések esetében tapasztalhatunk. A számok alakulása alátámasztja a jogalkotó azon intézkedésének szükségességét, amely a koránál vagy testi/szellemi állapotánál fogva kiszolgáltatott személyek sérelmére megvalósított emberöléseket külön minősített esetként bünteti.⁴⁹

Az újszülött megölése privilegizált tényállásának eltörlését⁵⁰ követően az anya által a szülés után közvetlenül az újszülöttje sérelmére elkövetett ölési cselekmény a 14. életévét be nem töltött személy sérelmére történő emberölésnek minősül. Az ilyen minősítésű, egyszerűen minősülő emberölések jelentős része a korábbi újszülött megölése tényállását merítik ki.

Megjegyezzük, hogy az ítélezési gyakorlat ezt a típusú cselekményt továbbra is privilegizáltan kezeli, amely az enyhe, a törvényi minimum alatti büntetések kiszabásában tükröződik.⁵¹

48 A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (továbbiakban Btk.).

49 Btk. 160. § (2) bekezdés *k*) pont

50 Az 1978. évi Btk.-t módosító 1998. évi LXXXVII. törvény vezette be az újszülött megölése elnevezésű tényállást, amely az emberölés privilegizált eseteként szerepelt a Btk.-ban. A 2003. évi II. törvény hatályon kívül helyezte az újszülött megölésének tényállását.

51 A bírói gyakorlat a Csemegi kódex óta következetes az újszülött megölése típusú bűncselekmények enyhe megítélésében. Bár az 1961-es Btk. és az 1978. évi Btk. is az emberölés alapesetként rendelte büntetni, a jogalkalmazás felfüggesztett szabadságvesztést, valamint 1–3 év szabadságvesztést szabott ki az anyákkal

A hivatalos statisztikai adatok alapján általános következtetések vonhatóak le, azonban számos olyan, kriminológiai szempontból releváns adat és körülmény húzódik az egyes bűncselekmények háttérében, amely csak az egyes ügyek mélyreható vizsgálatából derülhet ki.

Erre szolgálnak az úgynevezett aktakutatások, amelyek során a bűnügyi iratokból – a nyomozási, ügyészégi és bírósági aktákból – gyűjtenek információkat, elsősorban a terheltet illetően.

Emberölési tárgyú kutatások főbb eredményei a nemzetközi statisztikához és a magyar nagystatisztikához viszonyítva

A fentebb bemutatott nemzetközi statisztikai adatok alapján képet kaphattunk az emberöléseknek az egyes régiókban, kontinenseken elkövetett tipikus formáiról, háttéréről.

Az alábbiakban a nemzetközi adatbázisban kiemelt szempontoknak megfelelően, az elmúlt néhány évben lefolytatott hazai emberölési tárgyú kriminológiai kutatások főbb eredményeit ismerhetjük meg.

Az utóbbi hat évben három olyan kutatás zajlott az OKRI-ban, amely az emberölések kutatását célozta, azonban más-más szempontból. Az első kutatás a fiatalkorúak és fiatal felnőttek (14–24 évesek) által szándékosan elkövetett emberölések jellegzetességeinek megismerését célozta.⁵²

A vizsgálat 115 darab, 2005–2009. években jogerősen lezárt bűnügyi akta elemzésén alapult, a mintában összesen 165 elkövető szerepelt.

A második vizsgálat során a mintaválasztás szempontja az emberölés egyik legsúlyosabbnak tartott minősített esete, nevezetesen a több ember sérelmére elkövetett emberölések kriminológiai elemzése volt.⁵³ Ennek során a 2000–2012. között jogerősen lezárt,

szemben. *Rózsa János*: i. m. 129. Ugyanezt az eredményt hozta az 1990–1998. években a sértett halálával végződő bűncselekményekre irányuló kutatás: az ítélezési gyakorlat mindig figyelembe veszi az anyák tudatszűkült állapotát, de azt is, ha az újszülött megölését előre eltervezik vagy különös kegyetlenséggel követik el. *Kránitz Mariann*: i. m. 105. Az utóbbi években az OKRI-ban lefolytatott és a továbbiakban hivatkozott emberölési tárgyú kutatások eredményei is ugyanezt a gyakorlatot támasztják alá.

⁵² *Különös kegyetlenséggel... Fiatalkorú és fiatal felnőtt emberölést elkövetők kriminológiai vizsgálata*. Szerkesztette Dr. Tamási Erzsébet, OKRI, Budapest, 2015.

⁵³ NAGY László Tibor – BOLYKY Orsolya: *A több ember sérelmére elkövetett emberölések jogi és kriminológiai vizsgálata*. 2013–2014, OKRI. Ezzel kapcsolatos publikáció: NAGY László Tibor: *Több ember sérelmére*

valamennyi ilyen minősítésű bűncselekmény bünyügyi iratait elemezték a kutatók, így összesen 189 ügy aktája került górcső alá. A harmadik kutatás 2016-ban zajlott, amely az emberöléseket általában vizsgálta.⁵⁴ A mintát a 2013–2014. évre vonatkozó hivatalos statisztikában szereplő emberölések minősítő körülményei előfordulási arányával egyezően állították össze, így összesen 133 ügy elemzésére került sor.

Ha az emberölések általános tipológiája alapján nézzük át a három kutatási mintát, elsősorban a fiatalok (24 éves és ennél fiatalabbak) és a felnőttek (24 évesnél idősebbek) által elkövetett öleési cselekmények között találhatjuk a legmarkánsabb különbségeket. Ennek oka, hogy a fiatalok esetében az életkori sajátosságok miatt, az egyéni lelki adottságok és mikro környezeti hatások kombinációja „sérülékeny és bizonytalan személyiségformálódást idézhetnek elő, amely akár agresszióba is torkollhat.”⁵⁵

Míg a fiataloknál a legtöbb cselekmény ismeretlen sértett sérelmére, nyereségvágyból történt (sértettek 46%-ánál), addig az idősebb korosztályokban a fő motívum a családban – elsősorban a partnerrel – régóta fennálló konfliktusos viszony volt (a sértettek kb. felénél).

A fiataloknál leggyakrabban a különös kegyetlenség fordult elő mint minősítő körülmény (elkövetők 51%-a), ebből adódóan, illetve ezzel párhuzamosan a befejezett emberölések aránya is magas volt (elkövetők 77%-a).

A másik két mintában az elkövetőknek csupán 28-29%-ánál állapították meg a különös kegyetlenséget és 50-60%-uk cselekménye végződött a sértett halálával. Ez utóbbi kutatásokba a 14–24 éves elkövetők emberölései is bekerültek (amennyiben megfeleltek a mintaválasztás szempontjainak) és elmondható, hogy ezeknél is többnyire a fiatalok által véghezvitt emberölésekre voltak jellemzőek a kirívó brutalitással elkövetett emberölések.

A szervezett bűnözés keretében végrehajtott cselekményekről fentebb szóltunk. Ezek között általában az üzleti életben folytatott „háborúkból” adódó leszámolások szerepeltek. A kábítószerpiaccal kapcsolatos bandaháborúk során elkövetett emberölések nem jellemzőek a magyar bűnözői körökre, legalábbis nem jutnak a hatóság tudomására.

elkövetett emberölések kutatása. In: Vókó György (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok 52., OKRI, Budapest, 2015. 41–58.

54 Bolyky Orsolya: *Az emberölések jogalkalmazási problémái és kriminológiai jellemzői.* Kutatási jelentés, OKRI, 2016.

55 Tamási Erzsébet: *Békésebb világ – fiatal gyilkosokkal.* In: Tamási Erzsébet (szerk.): *Különös kegyetlenséggel... Fiatalkorú és fiatal felnőtt emberölést elkövetők kriminológiai vizsgálata.* OKRI, Budapest, 2015. 29.

A több ember sérelmére elkövetett emberölések között találkozhattunk a rasszista indítással romagyilkosság-sorozattal, amely kivételes a magyar bűnügyi történelemben.

A gyűlölet-bűncselekményekhez sorolható emberölések a magyar joggyakorlat szerint aljas indokból vagy célból elkövetettnek minősülnek. Egyébként a hazai igazságszolgáltatási gyakorlat azt mutatja, hogy a rasszista indítékot – elsősorban bizonyítási nehézségek miatt – ritkán állapítják meg a bíróságok.⁵⁶

Látható tehát, hogy a nemzetközi statisztikai elemzésekben leírtaknak megfelelően, az emberölések között Magyarországon is – ahogy Európában általában – a családon belüli erőszak szélsőséges megvalósulása dominál (a sértettek kb. fele családtag). Ezen belül is nagy arányt képviselnek a partner/volt partner sérelmére elkövetett emberölések (26%).

A hosszú ideje fennálló konfliktusos viszonyból adódó erőszakos cselekmények túlsúlyát támasztja alá az is, hogy az idézett általános emberölési kutatás adatai alapján az ölési cselekmények szempontjából a legaktívabb korosztály a 25–40 éveseké, az átlagéletkor 39 év volt.

A női áldozatok aránya a magyar kutatási eredmények alapján magasabb, mint a világviszonylatban megállapított érték (20%): az általános emberölési kutatásban az áldozatok fele, a több ember sérelmére elkövetett emberölésekről szóló kutatásban a sértettek 41%-a, a fiatalok által elkövetett ölések áldozatainak 39%-a volt nő.

Ha figyelembe vesszük, hogy Európában és Magyarországon is a megvalósult ölési cselekmények leggyakoribb motívuma a családi/kapcsolati konfliktus, akkor talán érthető a női áldozatok kiemelkedően magas aránya. Fiatal „gyilkosoknál” a nők sérelmére megvalósított élet elleni cselekmény háttérében inkább az anyagi haszon könnyebb megszerzése állt, tekintve, hogy az elkövetők jellemzően nem ismerték korábban a sértettet.

A sértettek életkora szintén a családon belüli erőszak elterjedtségét bizonyítja, mivel az áldozatok tipikusan 40 év felettiiek voltak. A 60 évesnél idősebbek főként az anyagi haszonszerzés végett elkövetett ölési cselekményeknek estek áldozatul (a fiatal elkövetőknél az idősek megtámadásának indítéka ugyanaz volt, mint a női sértettek esetében). A 14 éven aluli sértettek aránya 9–12% körül mozgott (ide nem értve a fiatal elkövetőket, akik körében a 14 éven aluli sértett sérelmére tipikusan tinédzser lányok által megvalósított újszülött megölése fordult „csak” elő és ez a sértettek 5%-át jelentette).

56 BÁRD Petra: *A gyűlölet-bűncselekmények hatékony üldözésének társadalmi feltételrendszere*. In: Borbíró Andrea – Inzelt Éva – Kerezi Klára – Lévay Miklós – Podoletz Léna (szerk.): *A büntető hatalom korlátainak megtartása: a büntetés mint végső eszköz*. Tanulmányok Gönczöl Katalin tiszteletére. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014. 38.

Bár a világ országaira vonatkozó felmérés szerint a legtöbb emberölés a nagyvárosokban történik, Magyarországon ettől eltérő a helyzet. A kutatási eredményeink szerint a fővárosban az ügyeknek 14–16%-a valósult meg, kisebb városokban a cselekmények 25–32%-át, megyei jogú városokban az emberölések 18–21%-át követték el.

Kisebbségi településeken – falvakban – viszont az ölési cselekmények mintegy 35%-a történt. Mindez az emberölések hátterében húzódó, a falvakra, kistelepülésekre gyakran jellemző hátrányos szociális és demográfiai helyzetre – elsősorban a munkanélküliségre, alkoholizmusra, aluliskolázottságra – vezethető vissza.

Magyarországon a lőfegyverek tartásának szigorú szabályozása okán viszonylag alacsony a lőfegyvertartók aránya, így az emberöléseknek sem a lőfegyver a legelterjedtebb elkövetési eszköze.

Az viszont elmondható, hogy lőfegyver használata legtöbb esetben a sértett halálát okozta, azaz kevés volt a kísérleti szakban maradt cselekmény. Ezért is értékeli a súlyosító körülmények között a bíróság minden esetben a lőfegyvert kiemelkedően veszélyes eszköznek. Az általános emberölési kutatásban szereplő elkövetők közül mindössze öten használtak lőfegyvert, míg a több ember életére törő elkövetők 16%-a alkalmazta azt.

Utóbbi ügyek között találhatóak az alvilági leszámolás jellegű cselekmények, valamint a családmészárlások, közöttük a kiterjesztett öngyilkosságok egy része is ide sorolható.

Összegzés

A tanulmányban bemutatott hazai és külföldi adatok az emberölések elkövetőinek, megvalósításai módjainak, motívumainak „sokszínűségét” igazolják. Az is látható, hogy az ölési cselekmények jellegét, az egyes motívumok előfordulásának arányát nagymértékben meghatározza az adott ország kultúrája, az erőszak általános elterjedtsége, valamint az általános közbiztonság is.

A kevésbé fejlett országokban, illetve az Egyesült Államok bizonyos részein a bandaháborúk jelentik a legfőbb veszélyt, míg Európában és a fejlett országokban az emberölések nagy része családon belül történik.

A családon belüli erőszak e szélsőséges formája általában a hosszan tartó konfliktusok egyfajta lezárásaként tartható számon. Az elkövetői és a sértetti kör tipikusan alulszociális, szegénységben élő, munkanélküli rétegekből kerül ki, életvitelüket sok esetben krónikus bűnözés és alkoholizmus jellemzi.

Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy az említett, 2016-ban az OKRI-ban lefolytatott általános emberölési kutatás adatai alapján, az elkövetők többsége (55%) büntetlen előéletüként került a bíróság elé, tehát az ölési cselekmény volt életében az első, amely miatt büntetőjogi felelősségre vonták.

A bűnözői múlt nélküli terheltek esetében a cselekményük megvalósításában valamilyen mentális betegség vagy zavar fontos szerepet játszott.

Az emberölések számának világszerte csökkenő tendenciája mindenképpen pozitív jelenségnek értékelendő. Azonban ennek okai országonként eltérőek, az ölési cselekmények jellegétől, a bűnüldözés hatékonyságától, a társadalmi-gazdasági helyzettől függően változnak. Az azonban általánosságban elmondható, hogy a szélsőséges erőszakot elkövetők legtöbbször indulatból cselekszenek, hidegvérű gyilkosok ritkán fordulnak elő a bűnügyek között.

Az ölések hátterében gyakran és tipikusan mentális problémák – mentális betegségek, személyiségzavarok – húzódnak, így további csökkenés – feltehetően – az általános mentális állapot javításával, a hátrányos helyzetben élők egzisztenciális felemelésével és az ehhez szükséges szellemi-erkölcsi fejlesztéssel, iskoláztatással érhető el.

KULCSÁR GABRIELLA¹

AZ ISKOLAI ZAKLATÁS ÉS MÁS SERDÜLŐKORI DEVIANCIÁK ÖSSZEFÜGGÉSEI

KÉRDŐÍVES KUTATÁS AZ OKTATÁSI INTÉZMÉNYEK VEZETŐIVEL²

Bevezető

Az Új Nemzeti Kiválóság Program keretében 2017 tavaszán kutatást végeztem a közoktatási intézményekben, amelynek célja az oktatási intézményvezetők percepciójának megismerése az iskolai zaklatás és más serdülőkori devianciák iskolai jelenlétéről és súlyáról, a devianciák összefüggéseiről, illetve a megelőzésükre és kezelésükre alkalmazott eszközökről.

A kutatás eredményei azt mutatják, hogy az iskolai zaklatás problémájának jelenléte a kérdőívet kitöltő intézmények körében meghaladja a 80%-ot, és számtalan más devianciával mutat összefüggést (szerhasználat, serdülőkor depresszió, evészavar, önsértés, öngyilkosság, súlyos agresszió).

A megelőzésre és kezelésre használt módszerek a legtöbb iskola esetében kimerülnek az órai kereteken belüli prevenciók beszélgetésekben, illetve a kampányszerű, megtörtént esetekre adott reakciókban, és hiányzik a rendszerszerű, hosszú távú, az iskola minden szereplőjére kiterjedő megelőzési rendszer kiépítése. Ez elsősorban annak köszönhető, hogy számos intézmény küzd információ-, forrás- és szakemberhiánnyal. Az egyik legfőbb probléma az iskolapszichológusok hiánya. Egyrészt rengeteg községben nincs ilyen képzettségű szakember, másrészt az 500 fő alatti intézmények nem igényelhetnek iskolapszichológusi státuszt.

Összességében megállapítható, hogy a kérdőívet kitöltő intézmények vezetői észlelik és komolyan veszik a problémákat, ami esélyt jelent arra, hogy a hazánkban is elérhető prevenciók rendszereket a változtatásokra nyitott iskoláknak bemutatva hosszú távon sikeresebbé váljon az iskolai zaklatás kezelése.

¹ Dr. Kulcsár Gabriella PhD, Pécsi Tudományegyetem ÁJK

² Az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-16-4 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült.

A téma jelentősége

Az iskolai erőszak speciális és súlyos típusa az iskolai zaklatás, amely nem csupán az elméleti és gyakorlati szakembereket tölti el aggodalommal, hanem a médiában is időről-időre megjelenik a téma – jellemzően tragikus kimenetelű esetek kapcsán. A kutatók felelőssége, hogy segítsenek megítélni a jelenség mértékét, megérteni az okait, dinamikáját, kimunkálni a megelőzés és kezelés lehetőségeit, illetve felmérni a megvalósítás esetleges akadályait.

Magyarországon már korábban is folytak kutatások az iskolai erőszak helyzetének megismerésére,³ illetve a szűkebb értelemben vett iskolai zaklatás hagyományos és internetes formáinak vizsgálatára.⁴ Nem készült azonban olyan empirikus vizsgálat, amely az offline

3 FÜLÖPNÉ BÖSZÖRMÉNYI ALÍZ: *Agresszió a gyermekintézményekben*. Új Pedagógiai Szemle 2003/1. <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00067/2003-01-ta-Fulopne-Agresszio.html>; MAYER József – VÍGH Sára: *Agresszió az iskolában*. Educatio 2008/3.

CSILLÉRY Edit – LŐW András – BABOS János: *Gyermekek egymás elleni agressziója az iskolában: kutatási beszámoló*. In: Császár Melinda, Rosta Gergely (szerk.): *Ami rejtve van s ami látható: tanulmányok Gereben Ferenc 65. születésnapjára*. Loisir Kvk. Kft., Budapest, 2008. 115–130.; HAJDU Gábor – SÁSKA Géza (szerk.): *Iskolai veszélyek. Az oktatási jogok biztosának vizsgálata*. Oktatási Jogok Biztosának Hivatala, Budapest, 2009.; BALÁZS Henrietta: *Kik azok a „verekedők”? Iskolakultúra 2009/5–6. melléklete*, 11–20.

HAJDU Gábor – SÁSKA Géza: *Bántalmazás a középiskolában*. Iskolakultúra 2010/6-7.

FÖLDES Petra – LANNERT Judit: *Erőszak az iskolában*. Esély 2010/3.

GYURKÓ Szilvia: *Iskolai erőszak prevenciója és kezelése egy akciókutatás tükrében*. In: Vig, D. (szerk.): *Kriminológiai közlemények 66.*, Magyar Kriminológiai Társaság, 2010.

PAKSI Borbála: *Az iskolai agresszió előfordulása, intézményi percepciója*. Új Pedagógiai Szemle 2010. 60(1-2): 119–134.; http://epa.oszk.hu/00000/00035/00139/pdf/EPA00035_uj_pedagogiai_szemle_2010_1_2.pdf;

MARGITICS Ferenc – FIGULA Erika – PAUWLIK Zsuzsa – SZATMÁRI Ágnes: *A szülői bánásmód hatása az iskolai erőszakkal kapcsolatban előforduló magatartásmintákra*. Magyar Pedagógia 2010. 110(3). 211–238.

4 FIGULA Erika: *Iskolai zaklatás – iskolai erőszak pszichológusszemmel*. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Közalapítvány Füzetei 19., Nyíregyháza, 2004.; BUDA Mariann – KŐSZEGHY Attila – SZIRMAI Erika: *Iskolai zaklatás – az ismeretlen ismerős*. In: Educatio 2008/3. 373–386.; BUDA Mariann: *Közérzet és zaklatás az iskolában*. Iskolakultúra 2009/5–6. 3–15.; VIRÁG György – PARTI Katalin – SCHMIDT Andrea – NÉRAY Bálint: *TABBY in Internet – Az online bántalmazások volumenének iskolai felmérése és mentorképzés Magyarországon (2010–2014)*. Ügyészek Lapja 2014/3–4. 47–58.; ZSIROS Emese – ÖRKÉNYI Ágota: *Iskola, kortársbántalmazás*. In: Németh Ágnes – Költő András (szerk.): *Serdülőkorú fiatalok egészsége és életmódja*. Az Iskoláskorú gyermekek egészségmagatartása című, az Egészségügyi Világszervezettel együttműködésben zajló nemzetközi kutatás 2010. évi felméréséről készült nemzeti jelentés. Országos Gyermkegészségügyi Intézet, Budapest, 2011. 103–112.; FEHÉR, Ágota – PÉTER-SZARKA Szilvia: *Az iskolai zaklatás jelenségvilága és a gyermekek érzelmi készségei*. In: Buda, A. – Kiss, E. (szerk.): *Interdiszciplináris pedagógia és a felsőoktatás alakváltozásai*. A VII. Kiss Árpád Emlékkonferencia előadásainak szerkesztett változata. Kiss Árpád Archívum Könyvsorozata, Debreceni Egyetem Neveléstudományi Intézete, Debrecen, 2012.; Iskolai agresz-

és online iskolai zaklatás összefüggéseit vizsgálta volna más súlyos serdülőkori devianciákkal (tudatmódosító szerek használata, serdülőkori depresszió, evészavar, önsértés, öngyilkosság és súlyosan agresszív magatartások).

E kutatás célja e kérdés körbejárása, amelynek első lépéseként az intézmények vezetőknek véleményét mértem fel kérdőíves vizsgálat és telefonos interjúk segítségével, mivel ők az oktatási intézmények „kapui”.

A iskolai zaklatás és egyéb devianciák prevenciójának sikeresebbé tételéhez elengedhetetlen a vezetők nyitottsága a probléma felismerésére és a szükséges változások beindítására. A kutatás tervezett következő lépése a diákok megkérdezése lesz, mivel az ő tapasztalataik fényében kapható teljesebb kép a problémák valódi súlyáról.

A kutatás módszere és az eredmények

A kutatás kvantitatív adatfelvételtől állt online kérdőíves vizsgálati módszerrel, amely kvalitatív adatfelvétellel egészült ki a kapcsolattartói adatokat megadó intézményekkel felvett telefonos interjúk formájában. A célcsoportot az oktatási intézmények vezetői képezték. Az oktatási intézmények teljes mintája megkeresésre került a KIR adatbázis adatai alapján. Nem tartoztak a célcsoportba a kizárólag óvodai nevelést végző intézmények vezetői. Az adatfelvétel 2017 áprilisában történt.

A kérdőívet 394 intézményvezető töltötte ki. Az intézmények közül 295 végzett általános iskolai nevelést-oktatást, 36 szakgimnáziumi, 23 gimnáziumi 4 osztályos, 18 gimnáziumi 8 osztályos, 13 gimnáziumi 6 osztályos, 23 szakközépiskolai, 12 szakiskolai, 20 kollégiumi, 12 fejlesztő nevelést-oktatást, 22 gyógypedagógiai/konduktív módszertani feladatot, 16 alapfokú művészeti oktatást, 5 pedagógiai szakszolgáltatást, 3 intézmény pedig óvodai szolgáltatást is. Számos intézmény végez egyszerre többféle nevelési-oktatási feladatot.

A kitöltő intézmények 75,8%-a 500 fő alatti intézmény. Az intézmények 39,1%-a vá-

szíó, online és hagyományos zaklatás vizsgálata az iskolai közérzet alakulásával és az alkalmazott pedagógiai és konfliktuskezelési eszközökkel összefüggésben. Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, 2014.; JÁRMI Éva – PÉTER-SZARKA Szilvia – FEHÉRPATAKY Balázs: *A KiVa-program hazai adaptálásának lehetőségei*. Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, 2014.; SIMON Dávid – ZERINVÁRY Barbara – VELKEY Gábor: *Az iskolai bántalmazás megjelenése az 5-8. évfolyamos diákok körében: jelenségek és magyarázatok a normál és alternatív tantervű iskolákban*. Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, Budapest 2014.; BUDA Mariann: *Az iskolai zaklatás a kutatások tükrében*. Debreceni Egyetemi Kiadó, 2015.; BÉRES-DEÁK Rita – BOGNÁR Zoltán et. al: *Útmutató az előítéletes alapú iskolai zaklatás megelőzéséhez és kezeléséhez*. Háttér Társaság Romaversitas Alapítvány Társaság a Szabadságjogokért (TASZ) Tett és Védelem Alapítvány (TEV), Budapest, 2016.

rosban, 15,7% megyeszékhelyen, 11,7% fővárosban és 33,5% községben helyezkedik el. Látható tehát, hogy a kérdőívre az általános iskolai nevelést-oktatást folytató (74,6%), 500 fő alatti (75,8%), községben vagy kisvárosban található (72,6%) intézmények válaszoltak túlnyomó többségben. Ennek többféle oka is lehet, amelyre az összegzésben térek ki.

A kérdőív tartalmi részét jelentő, devianciákra vonatkozó kérdésekkel azt kívántam felmérni, hogy az intézmények vezetői milyen problémákat észlelnek, azokat milyen súlyúnak ítélik meg, mennyire érzékelik a egyes devianciák együttjárását, összefüggését, illetve melyek azok a megelőzési és kezelési eszközök, amelyeket az iskolában alkalmaznak.

A kérdőív a következő kérdésköröket ölelte fel:

- az iskolai zaklatás hagyományos és online formájának előfordulása a diákok között, leggyakoribb típusai és felületei, az alkalmazott megelőzési és kezelési módszerek,
- tudatmódosító szerek használata tanítási idő alatt, illetve azon kívül, esetleges összefüggése az iskolai zaklatással, az alkalmazott megelőzési és kezelési módszerek,
- a gyermekkori/serdülőkori depresszió megjelenése a diákok körében, esetleges összefüggése az iskolai zaklatással, az alkalmazott megelőzési és kezelési módszerek,
- évészavarok megjelenése a diákok körében, esetleges összefüggése az iskolai zaklatással, az alkalmazott megelőzési és kezelési módszerek,
- önsértő magatartás megjelenése a diákok körében, esetleges összefüggése az iskolai zaklatással, az alkalmazott megelőzési és kezelési módszerek,
- öngyilkosság, illetve öngyilkossági kísérlet előfordulása a diákok között, esetleges összefüggésük az iskolai zaklatással, az alkalmazott megelőzési és kezelési módszerek,
- súlyosan agresszív cselekmény előfordulása a diákok között, esetleges összefüggése az iskolai zaklatással, az alkalmazott megelőzési és kezelési módszerek.

A kérdőívben az iskolai zaklatást olyan negatív magatartásként határoztam meg, amely jellemzően egy vagy több kiválasztott személy ellen irányul az iskolában, egyedül vagy csoportosan követik el, és igazak rá a következők:

1. szándékos magatartás, amelynek célja a másik személynek lelki vagy fizikai sérülés okozása,
2. hiányzik az egyensúly az erőviszonyokat tekintve az áldozat és a zaklató között,
3. ismétlődően és hosszabb ideig zajlik.⁵

5 BUDA M. – KŐSZEGHY A. – SZIRMAI E.: *Iskolai zaklatás – az ismeretlen ismerős.* i. m. 374.

A zaklatás internetes formája (cyberbullying) virtuális felületeken zajlik, de sokszor igen szorosan összekapcsolódik az iskolában megjelenő erőszakkal, bár előfordulhat az iskolai életviszonyoktól függetlenül is.

Az önsértés definíciója is szerepelt a kérdőívben, miszerint az önsértés a saját test károsodásának szándékos és direkt előidézése anélkül, hogy a személynek szándékában állna a viselkedés következtében meghalni.⁶ (Simeon – Favazza, 2001)

Hagyományos és internetes iskolai zaklatás

Az eredmények azt mutatják, hogy a válaszadók megítélése szerint az intézményekben 67,8%-ban jelen van az iskolai zaklatás hagyományos formája, de nem jelent komoly problémát, 14% viszont komoly, 1% nagyon komoly gondnak érezte. Tehát a válaszadó intézmények 82,8%-ban érzékelik a probléma jelenlétét, amelyből természetesen nem lehet egyértelmű következtetéseket levonni az országos helyzetre nézve, hiszen nem tudjuk, hogy mi a helyzet azokban az intézményekben, amelyek nem töltötték ki a kérdőívet.

Az feltételezhető, hogy a válaszadásra nagyobb volt a motivációja azoknak a vezetőknek, akiknek küzdenie kell az iskolai zaklatással.

Szintén érdekes adat, hogy 2,8% azt válaszolta, nincs információja arról, van-e ilyen típusú probléma az intézményben. Ezt az válaszopciót minden deviancia esetében feltüntettem, mert kutatási szempontból az is informatív, hogy a vezetők mennyire törekednek a diákjaikat érintő serdülőkori gondok felmérésére és értékelésére.

Ez az arány az internetes zaklatás esetén még sokkal magasabb, 14% jelezte, hogy nincs információja a helyzetről. Online zaklatás jelenlétéről egyébként az iskolák 70,1%-ban számoltak be, 8,4% komoly, 0,3% nagyon komoly gondnak ítélte.

A hagyományos zaklatás típusai közül a válaszadók egyértelműen a közvetlen verbális formát értékelték a leggyakoribbnak (pl. csúfolódás, gúnyolódás, sértegetés, fenyegetés) (96,3%), második helyen a közvetlen nonverbális zaklatás áll (pl. kinevetés, sértő gesztusok, mimika) (77,9%), harmadik a listán a közvetett verbális erőszak (pl. rosszindulatú pletykák terjesztése) (64,4%), majd a közvetlen fizikai (42%), a közvetett nonverbális (pl.

⁶ SIMEON, Daphne – FAVAZZA, Armando R.: *Self-injurious behaviors: Phenomenology and assessment*. In Simeon, D., Hollander, E. (eds) *Self – injurious behaviors: Assessment and treatment*. American Psychological Association, Washington, 2001. 1–28. Idézi: HORVÁTH Lili Olga – MÉSZÁROS Gergely – BALÁZS Judit: Serdülőkori nem-szuicidális önsértés: aktuális kérdések. *Neuropsychopharmacologia Hungarica* 2015. 17(1). 15.

kiközösítés, kellemetlen, megalázó képek, videók terjesztése) (39,6%), végül a közvetett fizikai (pl. az áldozat számára fontos tárgyak megrongálása) (19%) forma következik.

Az abszolút számokból látszik, hogy a fizikai bántalmazásnál jóval gyakoribbak a nem fizikai verbális és nonverbális formák, amelyek azonban nem kevésbé veszélyesek, mert a lelki hatásokat tekintve legalább olyan súlyos károkat okozhatnak, mint a fizikai erőszak. Különösen nehéz védekezni a közvetett zaklatás ellen, hiszen ezekben az esetekben még az agresszor személye sem egyértelmű.

Az online bullying leggyakoribb felületének egyértelműen a facebookot jelölték meg az intézményvezetők, emellett megemlítették a viber, instagram, ask.fm, twitter, musical.ly, snapchat és gmail chat oldalakat is.

Ahogy már a bevezetőben említettem, terveim között szerepel a kutatás folytatásaként a diákok megkérdezése is, amely ennél a kérdésnél különösen érdekes, mivel a gyermekek és felnőttek között húzódó generációs szakadék az internetes felületek használatában különösen érzékelhető, ezért elképzelhető, hogy nem esik egybe az igazgatók és a diákok tapasztalata.

Egy idei amerikai vizsgálat szerint például már nem a facebook a legnépszerűbb oldal a diákok között, hanem csupán a harmadik helyen áll a snapchat és az instagram után. Persze a magyar diákok ettől eltérő viselkedést is mutathatnak.

Szintén vizsgálatra érdemes kérdés, hogy az iskolai zaklatás a leggyakrabban használt oldalakon a legjellemzőbb-e, vagy inkább kisebb, a felnőttek előtt kevésbé ismert, és ezért kevésbé kontrollált közösségi oldalakon.

Az iskolai zaklatás megelőzéséről szóló kérdésre adott válaszok alapján az intézmények 87,6%-a fellép a hagyományos zaklatás ellen, 83,4% pedig az internetes zaklatás ellen is.

A konkrét módszerekre rákérdezve az látható, hogy azok az iskolák nagy része határozott álláspontot foglal el a kérdésben: az intézmények 86,9%-a jelezte, hogy az iskolai vezetés egyértelműen elköteleződik az iskolai zaklatás ellen, 85,5% az internetes zaklatás ellen is. Bármilyen megelőző program esetében nagyon lényeges alapfeltétel a vezetés egységes és világos álláspontja, ezért a magas arányszámok jó kiindulási alapot jelentenek.

Az elköteleződésen túl a leggyakoribb megelőzési módszer az iskolai zaklatásról szóló beszélgetések beillesztése a tananyagba (64,1%), illetve érzékenyítő foglalkozások tartása szakemberek bevonásával az iskolai zaklatás felismerésére, megelőzésére és kezelésére (54,5). Érdekes módon e két eszközt még gyakrabban alkalmazzák az internetes, mint a hagyományos zaklatás megelőzése érdekében (79,4% – tananyagba illesztés, 63,1% – érzé-

kenyítő foglalkozás), talán azért, mert úgy érzik, az online zaklatás újkeletű jelenség, amely még nagyobb kihívást jelent és bonyolultabb ismereteket igényel, mint az offline forma.

Sajnos a válaszokból az derül ki, hogy az iskolai és internetes zaklatás elleni egyértelmű elköteleződésen, a téma tananyagba illesztésén és az érzékenyítő foglalkozásokon kívül viszonylag kevés preventív eszközt használnak az intézmények. A válaszadó iskolák csupán egyharmadában szervezik meg a pedagógusok és az iskolai személyzet célzott felkészítését, továbbképzését a témában (hagyományos iskolai zaklatás témájában 33,5%, internetes zaklatás témájában 34,2%), biztosítanak rendszeres iskolapszichológusi segítséget az érintettek számára (hagyományos zaklatásnál 37,6%, internetes zaklatásnál 28,9%) és alakítottak ki eljárásrendet az esetek kivizsgálására és kezelésére (hagyományos zaklatás esetén 35,9%, internetes zaklatás esetén 25,8%).

Csupán néhány iskola jelezte, hogy a zaklatásos incidenseket regisztrálják (14,3% – hagyományos eseteknél, 11,1% – online eseteknél). Ez az eszköz azért fontos, hogy követni lehessen a probléma kiterjedtségét, illetve időbeli változását.

Az előre megadott válaszlehetőségeken túl lehetőség adtam egyéb módszerek felsorolására is. Hét iskola jelezte, hogy a rendőrség segítségét veszi igénybe rendőrségi előadások formájában, illetve iskolarendőr alkalmazásával. Egy iskola bevezette a KiVa Programot, amely az Olweus Program mellett a legelismertebb antibullying program Európában. Egy másik iskola résztvevője a Békés Iskolák Programnak. Néhány iskola jelezte, hogy alkalmaznak resztoratív technikákat a helyzetek kezelésére.

A szülők bevonása a helyzetek megoldásába öt iskolánál került külön kiemelésre. Említésre érdemes, hogy az egyik iskolában tánckoreográfiákkal és pszichodrárával dolgozzák fel az iskolai zaklatás témakörét.

Egy iskola jelezte, hogy iskolalelkész biztosít rendszeres segítséget, egy másik pedig ifjúságvédelmi felelőst foglalkoztat.

A fenti módszereket az internetes zaklatások megelőzésére és kezelésére is alkalmazzák az iskolák, illetve három intézmény az Európai Bizottság által indított Safer Internet programban vesz részt. Csupán egy iskola jelezte, hogy rendszeresen (évente) felméri és kiértékelik a diákokkal kitöltetett kérdőív alapján az iskolai zaklatás helyzetét, amely nagyon fontos eszköze a helyzet monitorozásának, a változások észlelésének.

Tudatmódosító szerek használata

A tudatmódosító szerek használatával kapcsolatban a kérdésfeltevés arra irányult, hogy

milyen mértékben találkoznak az iskolák a problémával a tanítási idő alatt, illetve után. Az előbbi jóval súlyosabb problémákat jelez, hiszen a tanítási idő alatt az iskola feladata a diákok felügyelete, és ennek sikeres kijátszását jelenti bármilyen tudatmódosító szer használata. Ennek fényében nem megnyugtató, hogy az iskolák 15,8%-ában jelen van a probléma a tanítási idő alatt, amelyből 1,5% jelezte komolynak, 0,3% nagyon komolynak a helyzetet. A vezetők 9,6%-a válaszolta azt, hogy nincs információja arról, hogy zajlik-e ilyen tevékenység a tanítási idő alatt.

Tanítási időn kívül, ahogy az várható is, a diákok nagyobb számban nyúlnak tudatmódosító szerekhez. Az iskolák 44,8%-ban érzékelik a probléma jelenlétét, amelyből 5,4% komolynak, 0,8% nagyon komolynak értékeli a helyzetet. Csupán a válaszadók 32,7%-a ítélte úgy, hogy egyáltalán nincs ilyen probléma az intézménye diákjai körében. 22,5%-ban válaszolták azt, hogy nincs kellő információjuk.

Tíz iskolában találtak összefüggést a tudatmódosító szerek használata és az iskolai zaklatás offline vagy online formája között. Az összefüggések mibenlétére rákérdezve a következő válaszokat adták: három iskola jelezte, hogy alkohol hatására a diákok agresszivitása erősödött, egyikük egy tanárt is megtámadott. Egy esetben azért kezdtek el zaklatni az osztálytársai az egyik tanulót csúfolás és üzenetek formájában, mert a diák alkoholt fogyasztott. A példákban nem derül ki egyértelműen, hogy a tapasztalt magatartások kimerítették-e az iskolai zaklatás fogalmát vagy alkalomszerű agresszív viselkedést takartak.

Az iskolák 89,6%-a fellép a tudatmódosító szerek használata ellen, ami olyan szempontból érdekes, hogy a súlyosan agresszív cselekményeken kívül ez az egyetlen deviancia, amelynek megelőzése és kezelése érdekében kétszer annyi intézmény lép fel, mint amennyi a probléma jelenlétét jelezte. Akárcsak az iskolai és internetes zaklatás esetében, a leggyakoribb fellépési eszközök itt is a vezetés egyértelmű elköteleződése a szerhasználat ellen (85,8%), érzékenyítő foglalkozások tartása szakemberek bevonásával a tudatmódosító szerek használatának megelőzésére és a problémák kezelésére (77,6%), illetve a tudatmódosító szerekről és az addikciókról szóló beszélgetések beillesztése a tananyagba (76,4%).

Sajnálatos módon az egyéb módszerek itt is jóval kisebb arányban kerülnek alkalmazásra, így a pedagógusok és az iskolai személyzet célzott felkészítése, továbbképzése a témában (38,9%), a rendszeres iskolapszichológusi segítség biztosítása az érintettek számára (22,4%), eljárásrend az esetek kivizsgálására és kezelésére (20,7%), illetve az incidensek regisztrálása (8,8%).

A válaszadók további módszerként jelölték meg e deviancia kapcsán is a rendőrséggel való együttműködést (7 iskola) egyrészt előadások formájában, másrészt a DADA programban való részvétellel, illetve iskolarendőr alkalmazásával.

A szülőkkel való konzultációk szintén említésre kerültek. Az ifjúságvédelmi felelős, illetve a védőnő merült fel segítő partnerként egy-egy iskola esetében.

Gyermekkori/serdülőkori depresszió

Az iskolák 66,7%-ában érzékelik a válaszadók a probléma jelenlétét, 10,2% komolynak, 1% nagyon komolynak ítélte a helyzetet. A vezetők 15%-nak nincs információja arról, hogy a diákjai közül küzd-e valaki depresszióval.

Az iskolai zaklatással a kitöltők az esetek 17,9%-ban találtak egyértelmű összefüggést (6,5% a zaklatás mindkét formájával), és nagyon magas volt az aránya azoknak, akiknek nem volt információja arról, hogy van-e ilyen összefüggés (43%).

Az összefüggések kifejtésére kilencen vállalkoztak. A beszámolókból az derült ki, hogy a legtöbb esetben a zaklatás következtében látták kialakulni a depressziós állapotot. Egy válaszadó olyan esetet hozott példának, ahol maga a depressziós állapot okozta a perifériára szorulást, amelynek következményeként jelentkezett a zaklatás. Egy másik válaszadó arról számolt be, hogy az önértékelési problémák, a kilátástalanság és bizonytalanság mások hibáztatásához és irigykedéshez vezetett. A példák egy másik részéből sajnos nem derült ki egyértelműen, hogy pontosan milyen jellegű volt az összefüggés.

Bár az adatokból látható, hogy a problémát súlyosnak érzékelik, a válaszadó intézményeknek mégis alig több, mint fele, 58,4%-a lép fel a probléma megelőzése és kezelése érdekében. Ennek feltehetően az az oka, hogy – némileg jogosan – úgy érzik, az iskola nem rendelkezik elegendő és megfelelő eszközzel a helyzet kezelésére a deviancia jellegéből adódóan. Az iskoláknak valóban nem feladata a depressziós állapot kezelése, viszont fontos szerepet játszhatnak a probléma jelzésében a szülők és a megfelelő szakemberek felé. Ehhez azonban elengedhetetlen, hogy a pedagógusok felismerjék a depresszió jeleit. Ez azért is rendkívül lényeges, mivel a depresszió számos egyéb devianciához vezethet, az időben történő reakálás elementáris jelentőségű.

A depresszió problémájának megközelítésében kevésbé egységes a módszerek használata, mint az iskolai zaklatás vagy szerhasználat esetében. Az aktív fellépést vállaló intézmények 60%-a illeszti be a témát az iskolai tananyagba, 51,7%-uk tart érzékenyítő foglalkozásokat, 47% nyújt rendszeres iskolapszichológusi segítséget, míg az iskolai alkalmazottak számára továbbképzést 34,3% biztosít.

Az egyéb módszerek kategóriájában három iskola jelezte, hogy a gyermekjóléti, család-

segítő szolgálattal veszik fel a kapcsolatot, négy iskola kiemelte, hogy depresszió jeleinek észlelése esetén továbbküldik a diákot megfelelő szakemberhez, általában pszichológushoz. Az iskolalelkész, az ifjúságvédelmi felelős és a védőnő újra említésre került egy-egy iskolában, illetve egy intézmény válaszolta, hogy szociális munkást alkalmaz pedagógiai asszisztensként, egy másik pedig utazó pszichológust von be segítségként.

Evészavar

A válaszadók 44,3%-a találkozott az evészavar problémájával a diákok között, és ennél a devianciánál különösen magas, 26,7% az aránya azoknak az intézményvezetőknek, akiknek nincs információja arról, hogy küzd-e valaki evészavarral a diákok közül. Természetesen ennek elsősorban az az oka, hogy e deviancia látenciája nagyon magas, mivel nagyon nehéz felismerni a jeleit, és a zavarban szenvedők szinte mindenki előtt titokban tartják az állapotukat.

Az esetek 9,2%-ban merült fel összefüggés az iskolai zaklatás egyik vagy mindkét formájával. Összesen hárman vállalkoztak az összefüggés részletesebb felvázolására, ketten a kövérség miatti zaklatást, egy személy pedig a zaklatás következtében kialakuló súlyos fogyást hozta fel példaként.

Önmagában sem a túlsúlyosság, sem a fogyás nem egyértelmű jele az evészavarnak, mivel mindkettő állapotnak lehet egyéb oka is. Az egyedi esetek részletesebb ismerete szükséges a helyzet megítéléséhez.

A megelőzés és kezelés tekintetében ennél a problémánál viszonylag kismértékű aktivitás látható, a válaszadó intézmények kevesebb, mint fele, 42,1%-a tesz ilyen irányú lépéseket, ami magyarázható azzal, hogy megközelítőleg ennyien találkoztak saját intézményükben a problémával.

Az evészavarok magas látenciája, a felismerés nehézségei miatt ugyanakkor kiemelten fontos lenne a témával való foglalkozás, a diákok és pedagógusok ismereteinek bővítése az összes iskolában.

Azon intézmények közül, akik aktívan fellépnek, 72,9% illeszti be a témát az iskolai tananyagba, de csupán 49,4% tart érzékenyítő foglalkozásokat, 36,7% biztosít rendszeres iskolapszichológusi segítséget, míg továbbképzést 25,3% szervez. Öt iskola vonja be a védőnőt az ismeretterjesztésbe és/vagy szervez egészségnevelési programokat. Egy iskola jelezte, hogy a gyermekpszichiátriára delegált egy diákot evészavar gyanúja miatt.

Önsértés

Az iskolák 55,6%-a jelezte, hogy előfordult már önsértő magatartás a diákjaik között. Az intézményvezetők 15,9%-nak nincs információja arról, hogy történt-e ilyen eset. Tekintettel e magatartások magas látenciájára, ez az adat nem meglepő. Az önsértéseket viszonylag könnyű titokban tartani, ha olyan testrészen történik, pl. a comb belső felén, amelyet el lehet takarni.

A stigmatizációtól való félelem miatt nagyon erős a motiváció e magatartás titokban tartására. A magas látencia dacára az iskolák több, mint felében találtak már a problémával, amely aggasztó adat, és utal a helyzet súlyosságára.

Az esetek 10,4%-ban láttak összefüggést az iskolai zaklatás egyik vagy mindkét formájával, az önsértések 52%-a esetében viszont a válaszadók úgy ítélték meg, hogy nem áll rendelkezésükre elegendő információ az iskolai zaklatással való viszony megítélésére. Az összefüggést hét válaszadó fejtette ki bővebben, és mindegyikük úgy érzékelte, hogy a zaklatás hatására kezdődött meg az önsértő magatartás.

A megelőzés és kezelés vonatkozásában érdekes, hogy minden intézmény, amely érzékelte a problémát, valamilyen formában meg is próbál fellépni ellene (az intézményvezetők 55,6%-a), a többi iskola viszont nem tesz ilyen lépéseket.

A módszereket illetően az aktívan fellépő iskolák 57,1%-a illeszti be a témát az iskolai tananyagba, 48,4%-uk tart érzékenyítő foglalkozásokat, 45,2%-uk biztosít rendszeres iskolapszichológusi segítséget, míg továbbképzést 28,3% szervez. 14,2% rendelkezik eljárással az esetek kivizsgálására és kezelésére.

Egyéb segítségként a védőnőt és az ifjúságvédelmi felelőst, valamint a DADA programot említették. Néhány esetben bevonták a pedagógiai szakszolgálatot, illetve a gyermekvédelmi rendszert.

Öngyilkosság

Az eredmények alapján 15 iskolában fordult elő befejezett öngyilkosság, 45 iskolában öngyilkossági kísérlet. A válaszadók 17,6%-a jelezte, hogy nincs információja arról, előfordult-e öngyilkossági kísérlet az adott iskolában.

Két esetben merült fel összefüggés az iskolai zaklatással, az egyik intézményben a hagyományos formájával, a másik esetben az offline és az online formával is, azonban a válaszadók nem vállalkoztak az összefüggés részletesebb feltárására a kérdőív keretein belül.

Az önkéntesen megadott kapcsolattartói adatok alapján felvettem a kapcsolatot mindkét intézménnyel. Az egyik kapcsolattartóval sikerült telefonos interjút készíteni, azonban az eset részleteiről nem adott bővebb felvilágosítást, a másik intézmény pedig nem reagált a megkeresésre.

A válaszadó iskolák összesen 37%-a lép fel az öngyilkosságok megelőzése érdekében, amely az öngyilkosságnak a serdülőkori halálozási okok közötti kiemelt helyzetét tekintve nagyon alacsony arány még akkor is, ha csupán az iskolák 15,3%-ban fordult elő öngyilkosság vagy annak kísérlete. Az iskolák 49,3%-a illeszti be a témát az iskolai tananyagba, 46,6%-uk tart érzékenyítő foglalkozásokat, 40,4%-uk biztosít rendszeres iskolapszichológusi segítséget, míg 37% szervez továbbképzést. 11% rendelkezik eljárásrenddel az esetek kivizsgálására és kezelésére. Egyéb módszerként a családokkal és az osztályfőnökkel való beszélgetés merült fel, a családsegítő szolgálat, az iskolarendőr és az ifjúságvédelmi felelős bevonása az ügyekbe.

Súlyosan agresszív cselekmény

A válaszadó iskolák 33,5%-ban követtek el vagy terveztek elkövetni súlyosan agresszív cselekményt. A vezetők 16,5%-nak nem volt információja arról, hogy történt-e ilyen eset az iskolában. Ez utóbbi adat azért meglepő, mert a súlyosan agresszív cselekmények látenciája nagyon alacsony, hiszen a konfliktus, illetve a következmények általában könnyen észlelhetők.

Az esetek 28%-ban merült fel összefüggés az iskolai zaklatással, 6,1%-ban mindkét formájával. A részletes leírásokból az derült ki, hogy jellemzően verbális szinten jelentkező, sokszor az interneten zajló zaklatási (vagy a zaklatás fogalmát nem kimerítő konfliktusos) helyzet eszkalálódása során terveznek vagy hajtanak végre súlyosan agresszív cselekményt a diákok.

A fizikai agresszió megjelenhet az addigi zaklató viselkedés eldurulásaként a zaklató részéről, de az áldozat részéről is előfordul a verbális zaklatásra adott fizikai válaszként.

A megelőzés és kezelés tekintetében itt a legnagyobb a pozitív irányú eltérés a probléma iskolai megjelenése és a kezelésére tett erőfeszítések között. Az iskolák 33,5%-ban jelentkezik a probléma, és az intézmények 82%-a lép fel ellene.

Akárcsak az iskolai és internetes zaklatás esetében, a leggyakoribb eszközök az aktívan fellépő iskolák között itt is a vezetés egyértelmű elköteleződése a súlyos agresszió ellen (89,9%), az agresszióról és a konfliktuskezelésről szóló beszélgetések beillesztése a tan-

anyagba (73%), illetve érzékenyítő foglalkozások tartása szakemberek bevonásával a súlyosan agresszív cselekmények megelőzésére és a problémák kezelésére (58,7%).

Szintén alkalmazott eszköz a pedagógusok és az iskolai személyzet célzott felkészítése, továbbképzése a témában (40,4%), illetve rendszeres iskolapszichológusi segítség biztosítása az érintettek számára (32,9%).

Több iskola jelezte, hogy súlyos traumatizáció esetén speciális képzettségű szakembereket is meghívunk a segítségnyújtáshoz (21,1%). A többi deviancia esetében látottnál jóval hangsúlyosabban jelenik meg két eszköz, az eljárásrend az esetek kivizsgálására és kezelésére (44,4%), illetve az incidensek regisztrálása (33,2%). Ennek feltehetően az az oka, hogy ezekben az esetekben mindig vizsgálatra érdemes, hogy történt-e bűncselekmény, és indokolt-e a büntetőeljárás megindítása. Ehhez kapcsolódik az a tény is, hogy az iskolák 46,9%-a kötött együttműködési megállapodást a rendőrséggel.

További módszerként itt is a következők merültek fel: a szülőkkel való szoros kapcsolattartás, bevonásuk a problémamegoldásba, KiVa és Békés Iskolák programban való részvétel, rendőrség felkérése előadások tartására, gyermekjóléti szolgálat, ifjúságvédelmi felelős bevonása, illetve új elemként jelent meg a konfliktuskezelési tréning alkalmazása.

Összegzés

A kutatás eredményei azt mutatják, hogy az iskolai zaklatás problémájával a kitöltők 82,8%-a találkozott az intézményében, ebből 15% komolynak, illetve nagyon komolynak ítélte a helyzetet. Az online zaklatás problémáját 70,1% tapasztalta, ebből 8,7% komoly vagy nagyon komoly gondnak tartotta.

Bár az eredmények nyilvánvalóan nem vonatkoztathatóak az egész intézményrendszerre, ha abszolút számok szintjén nézzük, akkor is több, mint 320 iskolát érint az iskolai zaklatás problémája a kitöltők közül, amely semmiképpen nem elhanyagolható szám.

Az iskolai zaklatás és más devianciák közötti összefüggést az intézményvezetők elsősorban a súlyosan agresszív magatartások (az esetek 28%-át hozták kapcsolatba iskolai zaklatással), a serdülőkori depresszió (17,9%), az önsértések (10,4%) és az evészavarok (9,2%) terén erősítették meg, de kisebb mértékben a szerhasználat (2,5%) és az öngyilkosságok (0,6%) esetében is láttak kapcsolatot.

Másképpen fogalmazva bizonyos esetekben minden vizsgált serdülőkori deviancia kapcsolatba hozható volt az iskolai zaklatás jelenségével, bár az összefüggés pontos jellemzőinek feltárása további kutatást igényel.

A megelőzési és kezelési módszereket érintő válaszokból egyértelműen kiderül, hogy csupán az iskolák töredéke vezetett be rendszerszintű, a teljes iskolát érintő programokat az iskolai zaklatás és más devianciák prevenciója érdekében.

Bár a legtöbb esetben megfogalmazódik a vezetés egyértelmű elköteleződése az adott probléma kezelése érdekében, ez csupán jó kiindulópont, de nem jelent megoldást. A leggyakoribb megelőzési eszközök közé tartozik az adott devianciáról szóló beszélgetések beillesztése a tananyagba, illetve az érzékenyítő foglalkozások tartása szakemberek bevonásával.

A válaszokból kiderült, hogy kevesebb iskolának nyílik lehetősége rendszeres iskolapszichológusi segítség igénybevételére, mint amennyi igényelné ezt, holott az iskolai zaklatás és az egyéb serdülőkori devianciák bizonyos eseteiben elengedhetetlen a pszichológusi segítség a helyzet sikeres kezeléséhez.

Az iskolapszichológusi rendszer megfelelő működésének akadályaira világítottak rá a telefonos interjúk is. Egyrészt vidéken kevés a szakember (kivéve azokban a városokban, ahol képzőhely is található), másrészt csupán az 500 fő fölötti létszámmal rendelkező iskoláknak van lehetősége egy (részmunkaidős) pszichológus státusz lehívására a 326/2013. Kormányrendelet 35. § (5) szerint. Érdekes adat, hogy jelen kérdőíves vizsgálatra az általános iskolai nevelést-oktatást folytató (74,6%), 500 fő alatti (75,8%), községben vagy kisvárosban található (72,6%) intézmények válaszoltak túlnyomó többségben, tehát olyan iskolák, amelyek még félállásban sem foglalkoztathatnak iskolapszichológust.

Vajon van-e összefüggés az önkéntes kérdőív kitöltésére való motiváltság és az iskolapszichológusi segítség hiánya között? A telefonos interjúk ebbe az irányba mutattak. A kérdőívre adott válaszok között többször is említésre kerül, hogy iskolapszichológus hiányában az iskolarendőr munkájára támaszkodnak az iskolák. Az iskolarendőr számos helyzetben jelenthet hasznos segítséget, azonban nem valódi alternatívája az iskolapszichológusnak, mert más jellegűek a kompetenciái.

A megelőzésre tett törekvésekről szólva csak néhány iskola jelezte, hogy rendszeresen (évente) felméri és kiértékeli az iskolai zaklatás helyzetét az intézményben. Szerencsés lenne, ha ezt a rendszert a többi iskola is követné (más devianciák esetében is), mivel az éves felmérések segítenek a probléma hosszú távú tendenciáinak követésében, a megelőző eszközök hatékonyságának értékelésében.

A válaszokból az is kitűnt, hogy a pedagógusok és az iskolai személyzet továbbképzésére (a devianciák témakörében) az intézmények kevesebb, mint fele képes, amelyet magyarázhatnak a szűkös anyagi és szakmai források. Szintén hiányzik az intézmények több, mint felében az eljárásrend kidolgozása a devianciák eseteinek kivizsgálására és kezelésére,

illetve az incidensek regisztrálására. Az eljárásrend biztonságérzetet ad az iskola szereplőinek, mivel tudják, hogy milyen forgatókönyvet kell követniük és kihez fordulhatnak, ha problémát tapasztalnak, az esetek regisztrálása pedig a tendenciák követésében nyújt segítséget, ezért érdemes lenne megfontolni ezen eszközök bevezetését minden iskolában, főként, hogy az anyagi vonzatuk is csekély.

Javaslatok

A kérdőíves felmérés, a telefonos interjúk és a téma hazai és külföldi szakértőinek megállapításait alapul véve a következőket javaslom megfontolásra.

A prevenció és kezelés szempontjából kiemelt jelentősége van az iskolai zaklatás megkülönböztetésének az iskolai erőszak egyéb formáitól, mivel bizonyos módszerek, amelyek sikeresek lehetnek egy hagyományos konfliktus feloldásában, az ellenkező hatást érhetik el a zaklatásos helyzetekben.

Iskolai zaklatás esetén, amikor egyértelműen megjelenik a rendszeres szándékos bántalmazás a hatalmi erőfölénnyel rendelkező bántalmazó részéről (szemben azokkal a konfliktusokkal, ahol a felek egyenrangúak és képesek az önvédelemre), többek között elkerülendő az áldozat felszólítása a zaklatás ignorálására vagy arra, hogy a helyzetet egyedül oldja meg, a zaklató gyerek felszólítása a bocsánatkérésre, illetve a zaklató és a zaklatott gyerek közös térben való meghallgatása.

Ezek helyett az a megfelelő attitűd, ha érzékeltetjük a zaklatás elszenvédőjével, hogy védelmet kap, illetve segítséget a pszichológiai problémái megoldásában, az esetleges traumák feldolgozásában, a közösségbe való beilleszkedésben. A zaklatás elkövetőjével meg kell értetni a saját felelősségét, segíteni kell empátiás készségének fejlesztésében, olyan célok kitűzésében, amelyek a jelenlegi attitűdjének megváltoztatására irányulnak, esetleg szükség lehet kognitív-viselkedéses intervenciók alkalmazására is. Iskolai zaklatásos incidens érzékelése esetén mindig azonnal közbe kell lépni, az esetet kivizsgálni, a felekkel külön-külön beszélni és a hosszú távú megoldásba lehetőség szerint bevonni a szülőket is.⁷

Az iskolai zaklatás csökkentésére számos program és kezdeményezés került kidolgozásra az elmúlt években, amelyek közül kiemelést érdemel az Olweus Bullying Prevention Program és a KiVa Program, amelynek bevezetése Magyarországon is megkezdődött.

⁷ HOLSOPPLE, Mary Y.: *Best practices in bullying prevention*. International Bullying Prevention Association (webinar) 2017.

Szintén tapasztalhatóak kezdeményezések a resztoratív technikák bevezetésére, illetve a pozitív iskolai klíma feltételeinek megteremtésére. Jelentős eredményeket sikerült felmutatni a diákok szocio-emocionális képességeinek fejlesztésével. E programok bármelyikének bevezetése sikert hozhat az iskolai zaklatás (és egyéb devianciák) csökkentésében abban az esetben, ha teljesülnek a következő feltételek:⁸

A programot a teljes iskolai közegben be kell vezetni. Minden diák és alkalmazott tudomására kell hozni, hogy az intézmény kiemelt célkitűzése az iskolai zaklatás megelőzése. Célszerű olyan programot bevezetni, amely hosszú távú, az iskolai közeg egészére ható megoldást kínál.

A sikeres célkitűzés előfeltétele, ahogyan már az eredmények bemutatásánál is szóba került, az iskolai zaklatás helyzetének felmérése az intézményben. Ennek segítségével lehet átlátni a probléma súlyát, kiválasztani az iskolához leginkább passzoló programot, és évről évre követni a változásokat.

Nagyon lényeges a szülők bevonása és aktivizálása a témában. Világossá kell tenni a számukra, hogy az iskola miért tartja fontosnak az iskolai zaklatással való foglalkozást. Egyértelmű iránymutatásokat kell adni, hogy kihez fordulhat a szülő és hogyan működhet együtt az iskolával, ha a gyermeke áldozatként, zaklatóként vagy tanúként zaklatási helyzet szereplőjévé válik. Nem mindig egyszerű feladat a szülők aktivizálása. A legcélravezetőbb azokon a fórumokon elérni őket, ahol más iskolai programok kapcsán nagy számban vesznek részt.

Érdeemes megfontolni, hogy az iskola ne csupán egy felelőst jelöljön ki az iskolai zaklatás problémájának követésére. Sokkal szerencsésebb csapatban dolgozni, mivel így nem szakad meg a program egy-egy tag távolléte esetén sem, illetve a nehéz munkával járó felelősség is megoszlik.

Szintén elemi jelentőségű a diákok bevonása a megelőző programokba, mivel ők természetes szereplői annak a diákközegnek, amit a felnőttek csak kívülről látnak, ezért mindig érdemes meghallgatni a véleményüket, megfontolni az ötleteiket és felhasználni aktivitásukat. A kutatások azt mutatják, hogy a kortársaktól jövő kezdeményezéseket fogadják el a legszívesebben a diákok.

Az iskola minden egyes alkalmazottját, aki a diákokkal kapcsolatba kerül, ki kell képezni a program gyakorlására. Nem csak a pedagógusok, hanem az adminisztráció, a iskola-gondnok, az egyéb személyzet részvétele is nagyon lényeges, hogy létrejöjjön a megfelelő iskolai klíma a megelőzéshez.

8 HOLSOPPLE, Mary Y.: *Best practices in bullying prevention*. i. m.

Fontos, hogy az iskola egyértelmű szabályokat és eljárásokat dolgozzon ki az iskolai zaklatás eseteire nézve, és ezek betartásáról következetesen gondoskodjon minden egyes esetben.

A kutatások és a gyakorlat azt mutatja, hogy a zaklatás csökkenéséhez jelentősen hozzájárulhat, ha az iskola felméri, hogy mely helyszíneken a legjellemzőbb a megjelenése (pl. mosdók), és ott fokozott felügyeletet vezet be.

Végül a legfontosabb, hogy bármely program is kerül bevezetésre, akkor tud valódi változást előidézni, ha kitartóan és hosszú távon alkalmazzák, mert az attitűdök és a klíma tartós megváltozásához évekre van szükség.

A MAGYARORSZÁGRÓL AZ EU MÁS ORSZÁGAIBA IRÁNYULÓ MUNKAERŐ-MIGRÁCIÓ OKAI, TENDENCIÁI ÉS HATÁSAI A TÁRSADALMI BIZTONSÁGRA

Az OKRI 2017. április 26-ai rendezvényének témája a hazánkból az EU más tagállamaiba irányuló munkaerő-migráció volt, az előadók ennek okait, tendenciáit és hatásait vizsgálták a társadalmi biztonság szempontjából. Ez a program egyben az ügyészi továbbképzéshez is kapcsolódott.

A rendezvény levezető elnöke Póczik Szilveszter, az OKRI tudományos főmunkatársa volt, a megnyitó előadást pedig az intézet igazgatója, prof. Vókó György tartotta.

Vókó György szerint világszerte tapasztalható az a jelenség, hogy az otthonukból elüldözött, más országokban menedéket kérők száma folyamatosan emelkedik. Megnőtt a más országokban legálisan munkát keresők/vállalók száma is az Unióhoz később csatlakozó országokból, keressük ennek okait, tendenciáit és a társadalmi biztonság hatását.

Közismert, hogy a menekültügyi nyomás növekedése Magyarországon is tapasztalható volt, ami próbára tette Magyarország és Európa befogadóképességét és -készségét is. Ugyanakkor magyar állampolgárok is szép számmal dolgoznak Ausztriában, Németországban, az Egyesült Királyságban és más országokban ugyanúgy, mint ahogy a szlovákok, a románok, a lengyelek stb. A gond nem ezzel – a munkavállalás jellegű, kisebb létszámú vándorlással –, hanem a tömeges migrációval van, melynek okai változatosak, a legtipikusabbak viszont könnyen azonosíthatók.

Magyarországon évek óta a balkáni országokból érkezők (pl. koszovói), afgán és szír állampolgárok kérnek legmagasabb számban menedéket. Szíria és Afganisztán – valamint kisebb mértékben Irak, Szomália, a Palesztin területek – kapcsán egyértelmű, hogy a biztonsági helyzet folyamatosan rossz, illetve egyre romló volta a migráció kiváltó oka, míg a balkáni Koszovóban – és EU-s kontextusban a többi nyugat-balkáni ország esetében – inkább a gazdasági nehézségek, a magas munkanélküliség és a szociális ellátórendszer hiányosságai indukálják a származási ország tömeges elhagyását.

A szolidaritás érzése mellett, amely a szerencsétlen sorsú, döntő többségében illegálisan érkező külföldiek tömegei láttán magától értetődően felvetődik, ugyanúgy természetesen merül fel – mind a közvéleményben, mind a szakmában – a biztonság kérdése is. A konfliktus ugyanis természetes velejárója az emberek mozgásának, térfoglalásának. Biztonsági kihívást jelent a migráció mind a befogadó társadalom, mind a bevándorlók számára.

Az illegális migrációhoz szükségszerűen kapcsolódnak más jogellenes tevékenységek is. Az illegális migráció természetes kísérőjelenségének tekinthető embercsempészet mellett megjelentek az emberkereskedelem, a szervkereskedelem, a fegyver- és kábítószer-csempészet, valamint a nemzetközi terrorizmus és az erőszakos bűnözés egyéb formái is.

A migráció nemzetbiztonsági kockázatai mára egyértelműen nyilvánvalóak. Biztonsági szempontból az egyik kulcstényező az Európában menedéket kereső vagy letelepedni kívánó, válságövezetektől származó személyek minél hatékonyabb szűrése, előéletük és szándékaik átvilágítása.

Jogos igényként merül fel, miszerint azon – megalapozott nemzetközi védelmi igénynyel nem rendelkező – személyek, akik semmilyen más jogcímen sem jogosultak az adott országban tartózkodni, ne tudják a menedékjog iránti kérelemmel véglegesen ellehetetleníteni azokat az intézkedéseket, amelyek az ország területéről való eltávolításukra (kiutasításukra, kiadatásukra) irányulnak.

Az idegenrendészet ellenőrzésének egyik alapvető fontosságú feladata a potenciális bevándorlók alaposabb határellenőrzése. Ezt pedig célszerű működőképes kitoloncolási intézkedésekkel párosítani.

Az uniós jog, amelyhez igazodnia kell a tagállami, így a magyar jogszabályoknak is, még a terrorizmus elleni harc jegyében sem sértheti az alapvető jogok tiszteletben tartásának elvét.

A nemzetközi védelemhez jutás lehetővé tételére vonatkozó elvárás, illetve az erre vonatkozó szabályozás és az irreguláris migrációval szembeni fellépés szabályozása nem összehangolt, így egyik sem képes megfelelő hatékonysággal érvényre jutni. Az illegális migrációval szembeni szabály- és intézkedés-rendszer aktívan gátolja a területhez (és így a menedékhez) való hozzáférést, míg másik oldalról a menedékjogi szabályok a nemzetközi védelemre nem jogosult személyek esetében is akadályozzák az irreguláris migránsok területről történő eltávolítását.

A menedékhez való jogot és az irreguláris migrációt nem szabad összekeverni, annak ellenére sem, hogy ezek szorosan összefüggő fogalmak.

Választ kell keresnünk arra, hogy kialakítható-e, és ha igen, akkor hogyan, egy olyan pragmatikus hozzáállás, amely a realitásokra építve, azok keretein belül törekszik maximalizálni az egyéni jogok érvényesülését és minimalizálni az esetleges kockázatokat.

A nemzetközi menekültjogot kizárólag arra tervezték, hogy súlyosan veszélyeztetett személyek számára a védelemnek egyfajta helyettesítő forrása legyen. Nem az a célja, hogy felülírja az elsődleges szabályt, miszerint az egyéneknek az állampolgárságuk szerinti állam védelmét kell keresniük, hanem egyszerűen biztonsági hálót kell képezni akkor, amikor az állam nem képes eleget tenni az alapvető védelem biztosítására vonatkozó felelősségének.

Az Európai Unió menekültügyi politikájáról

Vókó György szerint az 1992-es Maastrichti Szerződés teremtette meg az EU menekültügyi politikáját. 1997-ben az Amsterdami Szerződés lévén a közösségi jogi fejlődés egyik mérföldköveként a harmadik pillérből az elsőbe emelték át ezt más fontos feladatokkal együtt, így a menekültügyi kérdés közösségi szintre emelkedett, és ezzel megnyílt az út a menekültügy terén a közösségi szabályalkotás előtt.

1999-ben került megfogalmazásra a Tamperei Program, amely célul tűzte egy közös eljárásokkal és egységes jogállásokkal rendelkező Közös Európai Menekültügyi Rendszer megteremtését. 5 rendelet, 4 irányelv született 3 éven belül.

2007-re készült el a Bizottság Zöld Könyve a Közös Európai Menekültügyi Rendszer jövőjéről, majd 2010-től a mai napig 6 újabb rendeletet és 4 irányelvet ismerhettünk meg.

Az Alaptörvényünk XIV. cikk (3) bekezdésében közvetlen utalás nélkül, de lényegében megismétli a Genfi Egyezmény menekültfogalmát, és a menedékhez való jogot.

Magyarországon a menedékjog mint jogintézmény tehát jogszabályok révén nemzetközi, uniós és nemzeti szinten is gondosan megalapozott. Az illegális migrációt korlátozni, vagy megszüntetni kívánó intézkedések élesen szemben állhatnak a területi menedékjog biztosításának szükségességével.

Az államok részéről nyilván jogos elvárás, hogy a külföldiek a területükre ellenőrzött körülmények között lépjenek, még akkor is, ha nemzetközi védelmi igénnyel rendelkeznek.

Nincs a menedékjogban olyan tilalom, ami egy menedékkérő visszaküldésére vonatkozna egy olyan országba, ahol biztonságba lenne, akármennyire is vonakodna oda menni. A kerítések terelő hatása nyilvánvaló, épp ezért a működés látszatát kelti, ugyanakkor látható, hogy nem oldja meg a problémát, nem szünteti meg a migrációt, azt csupán újabb útvonalakra tereli.

Leegyszerűsítve a beutazási feltételek rendkívül összetett rendszerét, ki kell jelentenünk, hogy külön megállapodások hiányában egy külföldinek legalább két feltételt kell teljesítenie ahhoz, hogy egyáltalán beutazhasson egy adott államba: rendelkeznie kell érvényes, az adott állam által elfogadott úti okmánnyal, valamint az országba való belépésre jogosító engedéllyel.

Az illegális migrációval szembeni fellépés részeként az Európai Unió tagállamai létrehozták a bevándorlási összekötő-tisztek hálózatát. Ennek tagjai külföldön – tehát származási és a tranzit országokban – elősegítik az illegális bevándorlás megelőzését és az ellene folytatott küzdelmet.

Ahogy az Európai Unió működéséről szóló szerződés 77. Cikke alapján megállapítható,

az unió olyan politikát alakít ki, amelynek célja annak biztosítása, hogy a belső határok átlépésekor a személyek, állampolgárságuktól függetlenül, mentesüljenek mindenfajta ellenőrzés alól, a személyek ellenőrzésének és a határátlépések eredményes felügyeletének biztosítása a külső határokon, a külső határok integrált határőrizeti rendszerének fokozatos bevezetése.

A határátkelő helyen jelzett menedéjog iránti kérelem és az annak alapján történő beléptetés nem minősül ún. határon lefolytatott eljárásnak, ahogy azt az Európai Unió átdolgozott eljárási irányelvének 43. Cikke meghatározza, hiszen utóbbi esetében a beléptetést megelőzően arról is döntést kell hozni, hogy a kérelmező egyáltalán jogosult-e belépni az ország területére. A területen maradási jog megvonása tágabb perspektívából szemlélve azon jogintézmények egyike, amelyekkel az államok a menedéjjoggal visszaélő külföldiekkel szemben kívánnak fellépni.

Az illegális (irreguláris) migráció és a menekültügy napjainkban egymástól elválaszthatatlan jelenség, nem kezelhetők egymástól függetlenül.

A mindennapi realitás az, hogy menedékre nem szoruló személyek tömegei nyújtanak be menedéjog iránti kérelmet, miközben védelemre szoruló személyek nem élnek ezzel a lehetőséggel.

A jelenlegi uniós jogi eszközök nem alkalmasak a nemzetközi migráció jelentette kihívások megfelelő kezelésére, csupán egy rendkívül költséges és bizonytalan status quo ideig-óráig történő fenntartására. Szigorúan a nemzetközi védelem keretein belül maradvá, ennek megfelelően jó, vagy optimális megoldásról nem beszélhetünk, csupán egy jelenleginél hatékonyabb, tehát kevésbé rossz keretrendszer felállítása és működtetése lehet a cél. A most rendelkezésre álló eszközök nem a jelenlegi világpolitikai helyzetre lettek kitalálva, hanem egy olyanra, amelyben a nemzetközi védelemre szoruló személyek száma nagyságrendileg kisebb volt.

A menekültügy fókuszának – elfogadva annak a realitását, hogy mindenkin nem lehet segíteni – annak kell lennie, hogy a lehető legtöbb védelemre szoruló személynek viszont valóban segítséget nyújtson.

Az egyértelműen megalapozatlan kérelmek mellett a nemzetközi védelmi rendszer terheit jelentősen növelő tényező az ismételt kérelmek lehetősége és aránya, mind egyes országokon belül, mind uniós szinten.

A jelenlegi rendszerek nem veszik figyelembe a migráció legalapvetőbb realitását: a vándorlók szándékát, ami ritkán esik egybe a szabályozók által kitalált „ideális” esetekkel. Kérdésként merülhet fel tehát, hogy figyelembe kell-e venni a menedéket kérők szándékát az úti cél vonatkozásában? Ha igen, akkor a legegyszerűbb lenne már a kiinduló ponton meg-

szervezni a várt célországba utazást, kifogva ezzel a szelet az embercsempészek vitorláiból. Azonban ez kétségkívül azzal az aránytalan következménnyel járna, hogy a migráció jelenlegi célországai – Uniós szinten 6-8 ország – viselné a nemzetközi kényszmigráció valamennyi terhét, ideértve azt is, hogy egyfajta öngerjesztő folyamatként ezen országokban a lakosságon belül egyre növekedne a bevándorló háttérű személyek száma és aránya, ami nyilvánvalóan összetársadalmi szintű konfliktusokkal jár.

A célország megválasztásának joga még a leginkább kérelmezői érdekeket előtérbe helyező felfogás szerint sem illeti meg a védelmet kérőt. A dublini rezsिम hatékonysága számos eszközzel javítható lenne.

Mindaddig, amíg ismételt menedékkérelem előterjesztésével gátat lehet szabni az állam területéről való eltávolításnak, addig a szofisztikált visszatérési szabályok gyakorlatilag értelmetlenek.

A mostani status quo legfőbb haszonélvezőinek a jelentős hasznot elkönnyvelő embercsempész-hálózatok, és a rendszer hiányosságait kihasználó, megalapozott védelmi igényrel nem rendelkező illegális migránsok tekinthetők. A jelenlegi helyzet az uniós állampolgárok szabad mozgási és munkavállalási jogát is korlátozza. Közeli példa: Hegyeshalomnál a magyar munkavállalóknak mennyi ideig kellett sorban állniuk, amíg kijuthattak az országból, vagyis problémává vált a belső határátelők helyek ellenőrzése.

A változtatás tehát elkerülhetetlen. Kérdés azonban, hogy az európai szabályok alkotói képesek lesznek-e a meglévő jogelvek alapján ténylegesen érvényre juttatható, végrehajtható szabályokat létrehozni.

Amikor az Európa Tanácson belül, a CPT nemzeti összekötő tisztjeként dolgoztam (társadalmi munkában), akkor közvetlenül láttam a problémákat: a különböző jogrendszerek szabályozási hiányait, nehézségeit, a munkájukat végző szakemberek élettapasztalatának és jogi felkészültségének a hiányát. Talán a tudomány eszközeivel is elősegíthetjük, hogy a rendezvényen felmerülő kérdések válasz nélkül ne maradjanak.

Az OKRI igazgatója után a rendezvény levezető elnöke, *Póczik Szilveszter* tartott előadást „A migráció hatásai a társadalmi biztonságra” címmel.

Őt követte *Gödri Irén* (tud. főmunkatárs, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet), aki az elvándorlásról, a külföldi munkavállalásról beszélt, kitérve a Magyarországról az EU más országaiba irányuló migráció tendenciáira, okaira, társadalmi-demográfiai összetételére és hatásaira.

Harmadik előadóként *Christian Moreh* (tud. munkatárs, Centre for Population Change, University of Southampton) következett. Előadásának címe: A Nagy-Britanniába irányuló magyar migráció sajátosságai a magyarországi elvándorlási és a brit bevándorlási folyamatok tükrében.

A záró előadást *Gábrriel Dóra* (tud. segédmunkatárs, KSH Népeségtudományi Kutatóintézet) tartotta, a határokon átnyúló házi idősgondozás gyakorlatáról beszélt a magyar munkavállalók körében.

(A felsorolt előadások egy részének szerkesztett változatát az Ügyészségi Szemle későbbi számaiban közöljük.)

BALKAN CRIMINOLOGY

KONFERENCIA BUDAPESTEN 2017 SZEPTEMBERÉBEN

Idén az Országos Kriminológiai Intézet ad otthont a Balkan Criminology Network tudományos hálózata által minden évben más színhelyen megrendezett konferenciának. A rendezvényre szeptember 21. és 24. között kerül sor.

A Balkan Criminology Network

A Balkan Criminology Network (a továbbiakban: Hálózat) 2013-ban jött létre abból a célból, hogy a régió kriminológusai között párbeszédet teremtsen az aktuális kriminológiai kérdésekről. Ennek érdekében a térség egyetemi tanárai, kutatói közös regionális kutatásokat szerveznek, és minden évben konferenciát tartanak.

A Hálózat munkája során közép-kelet európai összehasonlító elemzéseket végez. Ez 2014-ben, a régió kriminológiai oktatásának és a tudomány fejlődésének feltérképezésével kezdődött. A 2015-ös évben, Szarajevóban a Hálózat a Balkán régió büntetés-végrehajtási kérdéseit vizsgálta. A tanácskozás során a résztvevők feldolgozták a büntetési rendszerek között lévő eltéréseket, illetve a jogszabályi szinten megfigyelhető azonosságokat, amelyek azonban a gyakorlatban egymástól egészen eltérően működnek.

A konferencia tanulságaként szolgált, hogy a Balkán országokban még mindig meghatározóak a szabadságvesztés büntetések, a diverziós megoldások pedig jellemzően a felfüggesztett szabadságvesztésekre koncentrálnak.

A Hálózat 2016-ban Bukarestben rendezte éves konferenciáját, melynek témája az erőszakos bűnözés kriminológiája volt. Mind történeti, mind földrajzi aspektusból nézve az erőszak meghatározása és megítélése jelentős eltéréseket mutat.

Prof. Hans-Jörg Albrecht előadásából kiderült, hogy a 17. századtól radikális csökkenés figyelhető meg a halált okozó erőszakos cselekményekben (lethal violence), és míg korábban szinte mindennaposak voltak a halálos összetűzések, ezek száma – részben a vallás hatására, részben az ennek folytán bekövetkező morális változások miatt – radikálisan csökkent. Az ún. hétköznapi erőszak elfogadottsága tehát visszaszorult, és az erőszak volumene – a háborúktól eltekintve – folyamatosan negatív irányt mutatott az elmúlt évszázadok során Nyugat-Európában.

A II. világháború borzalmaira reagálva ráadásul olyan intézményrendszerek jöttek létre világszerte (az ENSZ, illetőleg a 70-es évektől a rügyet bontó EU-s intézmények), amelyek intézményesen léptek fel az erőszak minden formája ellen.

Az erőszak iránti tolerancia mára (legalábbis elvi szinte) elérte a zéró szintet, ami azt jelenti, hogy az erőszak nem fogadható el sem fizikai, sem verbális, sem képi formában. Noha elvi és etikai szinten a tudományos gondolkodás maximálisan támogatja az erőszakellenességet, a kampányok tudományos szempontból azonban torzító hatást is generálhatnak, azzal, hogy egyes jelenségeket kiemelnek, és azokat a központba állítva esetenként torz vagy a kampányok által torzított számadatokat interpretálnak.

A családon belüli erőszak vagy iskolai erőszak elleni – hasznos és fontos fellépés – egyértelműen érzékenyíti a lakosságot bizonyos jelenségekre, aminek következtében ezek a bűncselekmények nagyobb eséllyel kerülnek napvilágra, nagyobb számban kerülnek be a bűnügyi statisztikába. Ez viszont nem jelenti azt, hogy a vizsgált cselekmények száma nőtt meg radikálisan az elmúlt időszakban, mindössze annyit jelez, hogy az emberek már nem tekintetnek közönyösen az általuk (vagy mások által) elszenvedett erőszakra.

Albrecht éppen ezek miatt utalt arra, hogy a statisztikai elemzésekkel óvatosan kell bánni, mert nem teljesen objektív képet tárnak elénk, ami igen érzékeny probléma lehet egy olyan területen, mint az erőszak kérdése.

Másrészről viszont arra is felhívta a figyelmet, hogy az erőszak kérdésköre roppant tág. Nem mosható egybe és nem kezelhető azonos jelenségként a testi sértés, a garázdaság vagy emberölés problémája, minthogy ezek nem rendelkeznek azonos háttérrel, motivációval stb.

Albrecht professzor hangsúlyozta: a kriminológia egyik alapfeladata, hogy megpróbáljunk a jelenségek mögé nézni, és ne csak statisztikai adatokat elemezzünk, hanem tárjuk fel a háttérjelenségeket, okokat, motivációkat is.

Az egyes államok beszámolóiból kiderült, hogy a a résztvevő államokban nagyon sok a hasonlóság az erőszakos jelenségeket illetően. Egyebekben, abban is megegyeztek a jelenlévők, hogy számos legenda, ún. „mítosz” kering a Balkán erőszakos, agresszív magatartásaival kapcsolatban, azonban a kutatási adatokból egyértelműen látható, hogy a régió követi a nemzetközi trendeket, és nem tekinthető erőszakosabbnak, mint a nyugat-európai államok.

A 2017-es budapesti rendezvény a viktimológiáról szól majd. Magyarország számára a nemzetközi rendezvény több szempontból is hasznos és értékes. A konferencia egyrésztől lehetőséget biztosít az intézet munkatársainak és más hazai szakembereknek arra, hogy a Balkán kutatói előtt bemutathassák a hazai tudományos eredményeket. Másrészről pedig

olyan nemzetközi hírű kutatók látogatnak el hazánkba, akiknek a tudományos ismertsége és elismertsége világszínvonalú.

A rendezvényre olyan tudósokat hívnak meg, mint Professzor Hans-Jörg Albrecht, Prof. Michael Kilchling és Professzor Marcelo Aebi.

A konferenciát Sárík Eszter tudományos munkatárs, a Balkan Criminology Hálózat magyarországi képviselője szervezi. A hazai előadók között lesz Kara Ákos, az Igazságügyi Minisztérium Büntető Anyagi Jogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Kodifikációs Főosztály főosztályvezetője, az OKRI-ből pedig Barabás Tünde osztályvezető és Kiss Anna tudományos főmunkatárs, szakmai főtanácsadó.

(A konferencia döntően a Max Planck Society finanszírozásában zajlik évek óta, amelyhez a vendéglátónak minimális mértékben kell hozzájárulnia.)

Sárík Eszter

SZILVESZTER PÓCZIK – ESZTER SÁRIK¹

PRELIMINARY FINDINGS OF THE HUNGARIAN RESEARCH IN THE FRAMEWORK OF THE POMIGRA PROJECT

Lessons to Learn from an International Research Cooperation

“PoMigra – Politically motivated crime in the light of current migration flows” is a separate projectgroup of the European Expert Network on Terrorism Issues (EENeT)², which is a European expert community dedicated to multidisciplinary and multi-agency analysis and research, providing comprehensive insights into the phenomenon of terrorism.

The PoMigra research project is an international cooperation project funded by the International Security Fund (ISF) of the Terrorism/Extremism Research Unit at the German Federal Criminal Police Office (BKA³) and managed by the latter organization. PoMigra intends to support the prevention of extremism and deradicalisation, as well as the improvement of the protection of the people from politically motivated crime.

The 8 countries participating in PoMigra are Austria, Belgium, the Czech Republic, Greece, Germany, Italy, the Netherlands and Hungary. These countries are represented by various institutions of research and practice. Hungary is represented by the National Institute of Criminology, the research unit of the General Prosecutor’s Office.

PoMigra progresses in accordance with the usual forms of joint research projects, containing meetings, telephone conferences, reports on the actual research tasks. The project contains four particular research fields:

- a) comparative analysis of immigration and emigration,
- b) migration-oriented concepts by the political parties,
- c) interpretation of migration by public and social media and
- d) comparative examination of migration-related criminal data.

The outcome should be a comparable overview based on the final country reports that allows

1 The authors are researchers at the National Institute of Criminology – OKRI/NIC. www.okri.hu

2 https://www.bka.de/EENeT/EN/Home/home_node.html

3 Hereby we would like to say thanks to Jörg Gebhard and Uwe Kermmesies for their work and huge contribution in the project manegament.

general conclusions on migration in terms of the European political atmosphere and politically influenced criminality.

Considering the fact that we are in the middle of the planned research period, it seems reasonable to publish the first findings. The results produced by Hungary and some conclusions drawn from the joint work till now are presented below.

1. Demography, immigration, emigration and migration intentions in Hungary

Concerning the balance of immigration and emigration, we could only rely on secondary sources, so we had to face the uncertainties of the accessible research materials.⁴ In Hungary, the balance of births and deaths was negative from 1980 onwards. From 1990, the average number of deaths was around 130,000 per year. In the period between 1980 and 2013, the total population loss was 850,000 persons. Despite the 'benefit' side of the balance (births, immigration benefits), Hungary has to face a population decrease due to which the Hungarian population decreased from the 1990 number of 10,375,000 to 9,830,000 for 2016. The immigration benefit does not compensate for the shrinking population stemming from emigration and deaths.

Hungary has granted Hungarian citizenship to 950,000 people in a fast-track procedure since the ruling Fidesz-Christian Democrat alliance came to power in 2010.⁵ A great part of this population are ethnic Hungarians living abroad, mostly in the neighboring (successor) countries who received dual citizenship in this way but do not affect the demographic figures of the population living within the borders of contemporary Hungary.

1.1. Immigration to Hungary in detail

1.1.1. *Legal and managed migration*

The number of those who received immigration and settlement permits (not asylum) and

4 See, inter alia, particularly HÁRS, Ágnes: *Emigration and immigration in Hungary after the regime change – by international comparison*. In: Blaskó, Zsuzsa – Fazekas, Károly (eds.): *The Hungarian Labour Market 2016*. Institute of Economics, Centre for Economic and Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences, Budapest, 2016. 39–54. <https://ideas.repec.org/b/has/lmbook/2016.html> The trends of immigration are in a great part described based on the study above.

5 Hungary has granted citizenship to 950,000 people in the last seven years, About Hungary, May 10, 2017, <http://abouthungary.hu/news-in-brief/hungary-has-granted-950000-people-citizenship-in-the-last-seven-years/>

permanent residence permits was 214,003 until the end of 2009. This data has increased by 2,000 until the end of 2016. By the end of 2009, the number of recognized refugees, subsidiary protection and (e.g. due to the non-refoulement prohibition) the number of the temporary protection was 2,081 all in all, which increased by 3,421 by 2016. So the number of those who have immigrated, settled down for a specified time or permanently with official documents together with accepted asylum seekers was 216,084 until the end of 2009, and it only grew by 90 by 2016. The number of applicants for permanent residence permits was approximately 34–38,000 from the so-called 3rd countries. Thirty five–forty percent of them arrived with employment goals, thirty–thirty five percent for education and fourteen–fifteen percent with family reunion ambitions. Seventeen–eighteen percent handed in applications for permanent residence permits for other reasons.

The Hungarian government ruling since 2010 drives an active immigration policy with the "national permanent residence permits". "A national permanent residence permit may be issued to a third country national for establishing residence in Hungary if the entry and residence of such third country national are in the interest of the national economy for reasons related to the investments made by such person in Hungary, including the spouse of and descendants and parents supported by such third country national. National interest shall, in particular, mean if the third-country national provides evidence that he or she, or a business association in which he/she has a majority stake has securities with a maturity of not less than five years, of a nominal value of at least EUR 300,000, issued by a company defined in the relevant legislation, and a guarantee made by the company defined in the relevant legislation to subscribe within 45 days following the date of issue of the applicant's residence permit the government bonds, of a nominal value of at least EUR 300,000, from the funds made available by the applicant. Other family members may apply for national residence permit in accordance with the general rules, if national interest does not apply in their own right."⁶

Until the end of March of 2017, 3,490 such national permanent residence permits were gained by foreigners in Hungary with 6,148 relatives.⁷ These were usually bought by Chinese and Russian citizens. Though concerns in the field of state security were formulated

⁶ Hungarian Immigration and Asylum Office http://www.bmbah.hu/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=479&Itemid=1239&lang=en#

⁷ Hányan jöttek letelepedési államkötvénnyel Magyarországra? – Pintér válaszolt. [How many people have come to Hungary for the national residence permits? – Minister Pintér answers] by Németh, Géza, http://www.napi.hu/magyar_gazdasag/hanyan_jottek_letelepedesi_allamkotvennyel_magyarorszagra_pinter_valaszolt.613758.html

by experts several times, the Minister of Interior intended to dispel the doubts.⁸ At the same time, an employee-recruitment was started by the Hungarian government in cooperation with transnational ventures in Ukraine, on which 82 million HUF was spent.⁹

1.1.2. Asylum seekers

In the period of 2010–2012, the number of asylum seekers was about 2,000 per year. The change came in 2013, when it was 19,000. In 2014, the number increased to 43,000, and in 2015 there was a dramatic peak with almost 180,000 asylum applications. The number of applicants from outside Europe rose to 152,000. From the 177,135 re-registered asylum seekers, only 2,523 applications were accepted: 1.43% of the total amount. In 152,260 cases, the procedures were terminated probably due to the fact that these persons followed their journeys further to Western European countries. In the remaining 19,435 applications, there were no decisions established by the asylum office. Fourteen-fifteen percent of all positive decisions concerning asylum applications were made in first instance. The main source countries of asylum seekers in Hungary are Afghanistan, Algeria, Bangladesh, Iraq, China, Kosovo, Nigeria, Pakistan, Somalia, and Vietnam.

1.1.3. Unaccompanied minors

According to the regulation of the asylum procedure, the same rules apply to accompanied minors as for adults. They are accommodated in the transfer zone, the Immigration and Asylum Office (BÁH) provides accommodation, catering and health care for them. The Hungarian regulations for aliens policing and asylum procedures prohibit the arrest and refoulement of unaccompanied minors. They are accommodated in the Károlyi István Children's Care Center, which is a child-protection institute where they are provided with catering 5 times a day and basic education. In 2012, 185, in 2013, 380, in 2015, 8,805, and in 2016, 1,220 unaccompanied minors applied for asylum in Hungary. To this data in 2012, 874, in 2013, 464 minors should be added. They were foreign minors who got into the scope of the police in the context of the asylum procedure, though they had not applied for refugee status.

8 BM: Minden letelepedési kötvényt vásárló nemzetbiztonsági ellenőrzésen esik át. [All who buy national permanent residence permits are screened by the National Security] MTI, 27. 07. 2016. <http://szegedma.hu/hir/szeged/2016/07/bm-minden-letelepedesi-kotvenyt-vasarlo-nemzetbiztonsagi-ellenorzesen-esik-at.html>

9 Ukrajnai reklámkampánnyal toboroz munkaerőt Magyarország. [Hungary uses advertisement campaign to recruit employees from the Ukraine] <https://www.hrportal.hu/hr/ukrajnai-reklamkampannyal-toboroz-munkaerot-magyarorszag-20170127.html>

In the middle of 2017, there were 32 unaccompanied minors in the care home. The vast majority of them were between 14–17 years. The age assessment of young persons seems difficult, this is why The Hungarian Institute for Forensic Sciences (RBSZK) has developed a special methodology for the age assessment but this guidance is not legally binding yet. It also makes estimation difficult that the unaccompanied minors usually runaway from the child-protection institutes within 10 days.¹⁰ Half of the unaccompanied minors originate from Afghanistan, one fourth of them come from Syria, but there are children from Pakistan, Egypt, Somalia, Iran and Gambia too.¹¹

1.2. Emigration from Hungary

1.2.1. Data sources

To estimate emigration is more difficult than to assess the immigration flow. We used the data of different sources, particularly those of the Hungarian Central Statistical Office (KSH), based on the so-called mirror statistics, i.e. foreign data sources which register both the number of immigrants and the number of the foreign employees; the data collected by EUROSTAT; the results of the research project entitled “The Milestones of our Lives.”¹²

We won relevant sources of emigration data from the so-called SEEMIG¹³ research, which was embedded in the framework of the *Hungarians abroad* survey, and was linked to the MEF Employee survey of KSH-Demographic Research Institute, a research effort examining the 15–74 age group with regard to those who spend at least one year abroad.¹⁴

10 N. N.: *Kísérő nélküli kiskorúakkal kapcsolatos szakpolitikák, gyakorlatok és adatok*. Európai Migrációs Hálózat, Budapest, 2014. 5. [Treatment, practices and data on unaccompanied minors]

11 BAKONYI, Anikó – LÉDERER, András – SZEREKES, Zsolt: *Best Interest Out of Sight – The Treatment of Asylum Seeking Children in Hungary 2017*. Hungarian Helsinki Committee, Budapest, 2017. 19. <http://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/Bestinterestoutofsight.pdf> (In Hungarian:<http://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/foszladozovedelem.pdf>)

12 KAPITÁNY, Balázs – ROHR, Adél: *Kivándorlás Magyarországról – egy új becslési eljárás eredményei*. [Emigration from Hungary – the outcomes of a new estimation method]. In: Spéder, Zsolt: *A család vonzásából* (Out of the Attraction of Families). Tanulmányok Pongrácz Tiborné tiszteletére [Studies in Honor of Mrs. Tibor Pongrácz], KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest, 67–85.

13 The SEEMIG – Managing Migration and Its Effects in South-East Europe – is a project financed by the European Union and the Hungarian state. The official name was: Transnational Actions towards Evidence-Based Strategies – a South East European Programme, SEE/C/0006/4.1./X

14 BLASKÓ, Zsuzsa – GÖDRI, Irén: *Kivándorlás Magyarországról: Szelekció és célország-választás az „új mig-*

1.2.2. *Emigration in detail*

For the countries of origin, emigration represents basic demographic and labor market effects, which are determined by the age, the school attainment and previous labor market position and experience of those who emigrate.¹⁵ Emigration from Hungary seemed to be low for decades, compared to that of the neighboring countries after the EU access. There was a definite increase in emigration from the year of 2000 and the growing tendency remained stable until 2012. Due to political and economic reasons, the year 2013 brought new trends.

Concerning the entire volume of emigration, there is significant uncertainty. The numbers stemming from the Central Statistical Office reported about 70,059 people living permanently abroad in 2016. On the other hand, KSH also shared a diagram, which suggests a permanent increase in the number of emigrants from 2010. According to this, in 2016 there were 29,400 persons who officially left the country.¹⁶ The increasing amount of money disbursed back to family members (in 2011, the statistics suggested 1 billion HUF, in 2016, it was 3 billion) also suggests that the proportion of emigrants has radically increased within the past five years.¹⁷ From the census data, it has turned out that already in the year 2011, there were all in all 213,000 Hungarian citizens living abroad, from which 143,000 earned their livings permanently in another European country. The proportion of young males seemed to provide most of the masses who decide to leave the country. 45% of them are under the age of 30 and 74% of the total number of persons living abroad has not yet reached the age of 40. 53% of the emigrants are males and 64% are singles.¹⁸

rások” körében [Emigration from Hungary – Selection and the Choice of Target Countries by the ‘New Migrants’] Demográfia, 2014, Year 57, issue 4, 271–307.

15 BLASKÓ, ZSUSZA – GÖDRI, Irén: *Magyarországról kivándorlók társadalmi és demográfiai összetétele [Social and Demographic Composition of Emigrants from Hungary]*. In: Munkaerőpiaci Tükör, 2015, ed.: Blaskó, Zsuzsa – Fazekas, Károly: MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézet, Budapest, 2016.

16 N. N.: *Továbbra is súlyos probléma az elvándorlás – Pár éven belül további 370 ezer ember hagyhatja el az országot?* http://tenytar.blog.hu/2017/05/29/tovabbra_is_sulyos_problema_az_elvandorlas_par_even_belul_tovabbi_370_ezer_ember_hagyhatja_el_az_oroszagot [Emigration is still a serious problem, 370 thousand intends to leave the country in a few years]

17 a. m.

18 Központi Statisztikai Hivatal: Magyarország, 2016 [Hungarian Central Statistical Office, Hungary, 2016] Budapest, 2017. Központi Statisztikai Hivatal, 2017 ISSN: 1416–2768, April 5, 2017. Publisher: President Dr. Gabriella Vukovich

The so-called mirror statistics seem to reflect a different reality. According to these, in 2013, there were 293,000 Hungarians living abroad, at the beginning of 2014, they reported about 330,000 country leavers in the European Economic Area (EEA).¹⁹ According to the registers of the UN (United Nations), in 2013, there were 528,000 Hungarian citizens living abroad, and the statistics of the World Bank registered 570,000 which data includes the territories outside Europe as well.²⁰

The mirror statistics have reported about 100,000 people leaving the country year by year, which is a definite contradiction to the official Hungarian data, counting all in all 70,000 emigrants.²¹ There are 3 countries of destination: Germany, the UK and Austria but they represent different goals for the Hungarian emigrants. In Germany, the estimated number of the Hungarian emigrants was 114,000 on the 1st of January, 2013.²² The UK officially hosted 55,000 Hungarians between 2004 and 2011. The rough calculation counted 86,000 Hungarian employees in Great Britain in 2014.²³ The third most popular destination country for the Hungarian citizens is Austria. According to the data of EUROSTAT (EUROSTAT, 2014), there were 36,000 emigrants but on an annual average, 58,000 Hungarians were registered (Hauptverband der Österreichischen Sozialversicherungstraeger, 2014).²⁴ However, from this country, the proportion of returners is relatively high, for example, cross border commuters belong to this category.

There are major differences between the destination countries in the age, gender and in educational levels of the emigrants. The proportion of males is relatively higher in Germany than in other host countries (62%), but also a lower rate of male-majority can be detected in Ireland, UK and in Scandinavian countries (52-56%). Contrary to this, in Italy the vast majority of the Hungarian emigrants are female (72%), and this pattern can be detected in Austria, the Netherlands and Spain too.²⁵ According to SEEMIG²⁶, about 20%

19 GÖDRI, Irén: Nemzetközi vándorlás [International migration] Demográfiai portré 2015, ed.: Monostori, Judit – Őri, Péter – Spéder, Zsolt, 202.

20 BLASKÓ, Zsuzsa – GÖDRI, Irén: *Kivándorlás Magyarországról: Szelekció és célország-választás az „új migránsok” körében [Emigration from Hungary Selection and the Choice of Target Countries by the ‘New Migrants’]*. Demográfia, 2014, Year 57, issue. 4, 271–307.

21 BLASKÓ, Zsuzsa – GÖDRI, Irén: a. m. 280.

22 EUROSTAT data, 2014

23 The figure from social security registers (NINo) reported 80,000 persons in the aforementioned period, plus 66,000 Hungarians were registered officially (DWP) in 2014.

24 BLASKÓ, Zsuzsa – GÖDRI, Irén: a. m. 280.

25 BLASKÓ, Zsuzsa – GÖDRI, Irén: a. m. 280.

26 The SEEMIG – Managing Migration and Its Effects in South-East Europe – is a project financed by the

of the emigrants have finished college and 13% had university degrees, which data is absolutely high as compared to the national average.²⁷ A significant difference can be detected between the emigrants leaving for Germany and for the UK in terms of their education and family status. The majority of the UK-emigrants is single and well-educated, whilst those who live and work in Germany tend to be married and are highly skilled workers.

According to the estimation by the Head of the Hungarian National Bank (MNB), about half a million Hungarians live outside Hungary, in other European states. EUROSTAT reported data on 410,000 Hungarian emigrants (without taking France and Spain into consideration).²⁸ It must be noted that the government often emphasizes that it would help emigrants move back to Hungary but these programs prove to be weak.²⁹

1.2.3. Emigration plans and intentions³⁰

The tendencies in terms of the migration potential have also changed radically. The proportion of those considering emigration hardly changed prior to 2005 and then fluctuated between five and six percent until 2014. In 2015, the share of those planning to emigrate doubled, then slightly decreased by 2016. The cumulated value of the migration potential has not changed greatly since its peak in 2012; it fluctuated between 13 and 16 percent.

According to the research conducted by Irén Gödri,³¹ approximately 680,000 Hungarians have already considered emigration from the younger generations (18–40), which means every third person from this age group. It means that 33 percent of those who have university degrees, 34 percent of highly skilled workers and 55 percent of those who speak foreign languages would not generally oppose emigration. It can be called crucial that one

European Union and the Hungarian state. The official name was: Transnational Actions towards Evidence-Based Strategies – a South East European Programme SEE/C/0006/4.1./X

27 The Hungarian average is 12 percent in terms of college degrees and 8 percent in university degrees.

28 <https://mno.hu/belfold/par-even-belul-370-ezer-ember-hagyhatja-el-magyarorszagot-2399757>

29 Both the program entitled ‘Come Back, Youngsters!’ and the one entitled: ‘Do Business at Home, Youngsters!’ seemed to fail. The first one could attract 150 people, the other one could not even provide the promised amount to the affected people.

30 The chapter is based on: SIK, Endre – SZEITL, Blanka: *Migration intentions in contemporary Hungary*. In: Munkaerőpiaci Tükör, 2015, edited by Blaskó, Zsuzsa – Fazekas, Károly, MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézet, Budapest, 2016. 55–71.

31 GÖDRI, Irén: *Nemzetközi vándorlás [International migration]*. Demográfiai portré 2015, ed.: Monostori, Judit – Őri, Péter – Spéder, Zsolt, 203.

third of those who have not seriously considered migration would not automatically exclude this opportunity. 35% of Hungarians are determined to leave Hungary, 19% said that they had already made their decisions. The estimated number of those who are strongly considering migration is around 370,000,³² from which 48% are definitely sure about emigration, and 52% had already applied for a job. 86% of the 370,000 planners have already searched for information in the field of permanent residence, 87% had made similar efforts in the field of foreign employment.³³

2. The attitudes of Hungarian political parties' to immigration

An important task of the PoMigra project members was the examination of the approach of the political parties in the national parliaments to the global and regional phenomenon of migration. Since in Hungary, unlike in the Western EU member states, immigration did not cause difficulties in the last decades, the political parties did not formulate separate migration/integration concepts in their election programs. So, their concepts could be reconstructed from statements and resolutions made only after the beginning of the migration crisis of 2015.

2.1. Political parties in the Hungarian Parliament

In Hungary there are all in all 8 political parties represented in the national parliament³⁴, however, there are only 4 who could formulate a definite political group, as they gained more than 5 percent of the votes in the general elections. This means the governing party FIDESZ³⁵, the Christian Democrat People's Party (KDNP) that work in a close political

32 N. N.: Továbbra is súlyos probléma az elvándorlás – Pár éven belül további 370 ezer ember hagyhatja el az országot? http://tenytar.blog.hu/2017/05/29/tovabbra_is_sulyos_problema_az_elvandorlas_par_even_belul_tovabbi_370_ezer_ember_hagyhatja_el_az_oroszagot [Emigration is still a serious problem, 370 thousand intends to leave the country in a few years]

33 See more in SIK, Endre – SZEITL, Blanka: *Migration intentions in contemporary Hungary*. In: *The Hungarian labour market 2016*, edited by Blaskó, Zsuzsa – Fazekas, Károly, Institute of economics, Centre for Economic and Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences, Budapest, 2016. 55–71.

34 As Hungary is not a federal state, the country has only one parliament.

35 Previously the official name of FIDESZ was FIDESZ Magyar Polgári Párt, which meant Hungarian Civic Party.

alliance with FIDESZ, the former far-right Jobbik Party³⁶, which recently tends to become a people's party, the Socialist Party (MSZP)³⁷ and the more or less "green-liberal" party LMP³⁸. The political parties having no parliamentary groups, represented only by "independent" deputies in the parliament are the West-oriented left wing party DK³⁹ and the two minor parties, EGYÜTT 2014⁴⁰ and PM⁴¹.

A particular difficulty appeared from the difference between the classification of the political parties and ideologies in general and in the single countries participating in this current project.⁴² Regarding the range of interpreting these notions, there is great uncertainty and the difficulty becomes more complicated regarding the sectoral policies of the parties. Some parties which represent a consistent liberal line call themselves "socialists" and some others pursue a strictly liberal economic practice and a left-wing social practice in parallel. Being conscious of this problem on the one hand and being conscious of the difficulty to create a joint interpretation scheme for the PoMigra project, we have accepted the self-definitions of the parties.

2.1.1. Conservative parties

The governing FIDESZ/ KDNP: The Hungarian Prime Minister and chairman of FIDESZ presented his proposals to solve the migration issue at the Brussels Summit on 23 September, 2015. He stated that Greece is unable to protect its borders, so a part of border management should be handed over to the EU's joint law enforcement units. Migrants should be grouped into categories of refugees and economic migrants still outside the Schengen border. The EU should determine which countries are safe for refugees; and all EU countries and candidates should belong to these countries. All member states should increase their payment by 1 percent and reduce their expenditure by one percent. The 3 billion

36 Jobbik Movement for Hungary. The word Jobbik is a pun itself, as it means "better" word for word but also refers to the right wing orientation. Hungarian uses the same expression for "good" and "right".

37 Hungarian Socialist Party, which derived for the former Hungarian Socialist and Labor Party who gained political power before the change of the regime.

38 The name of the party intended to express its mentality, as it can be translated like Politics Can be Different.

39 The Democratic Coalition. The party seceded from the Hungarian Socialist Party in 2011.

40 'Together'. The political party was established in 2012 as a movement, containing 3 civil groups (NGO's).

41 Dialogue for Hungary.

42 Political ideologies. https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_political_ideologies

Euros saved in this way could be used for solving the migration crisis. The EU should establish special partnerships with countries such as Turkey and Russia, without which the situation cannot be managed. The world-wide distribution scheme of migrants should be established for individual countries operated under the auspices of the UN.⁴³

In September 2015, the European Union's interior ministers meeting in the Justice and Home Affairs Council approved a plan of relocating migrants and at the same time, other quota-like distribution systems emerged.⁴⁴ Hungary and Slovakia took legal action against the EU's mandatory migrant quotas at the European Court of Justice in Luxembourg.

In April 2016, the Hungarian Prime Minister initiated a 10-item action plan at the Central Democratic International Conference in Lisbon entitled the "Schengen 2.0 action-plan". It requires the actual implementation by the member states of the Schengen regulations applicable to the regular control of external borders and EU citizens. If any member state should be unable to fulfill its obligations, Frontex will intervene. In the lack of a valid agreement, the application of the Schengen Treaty may be suspended for that member state. The recording of biometric data of entrants should be compulsory at the external borders. The common European refugee management system should be reconsidered in order to ensure that the Dublin Regulation be fully observed, also by Greece. More serious sanctions applied at the nation state level should be considered if refugees' rights are abused. The Refugee Status Determination (RSD) procedures should be carried out outside the territory of the EU, at closed and controlled hotspots before entering the territory of the EU. The EU should provide financial support to secure sufficient accommodation to the refugees and to maintain the hotspots.

Readmission agreements should be concluded with the countries of origin and with the transit countries. Illegal migrants should be returned to safe countries of origin and to safe transit countries. The EU's foreign and security policy and development and visa policy shall serve the implementation of the EU's migration policy. The efforts made in the field of migration should be backed up with financial and other support in the primary destination countries, and in the countries of the West Balkans. A common European list of safe third countries should be created and this should be used when establishing the hotspots. It should be taken into account that after crossing several safe countries, the refugees are no longer exposed to specific danger. The responses to demographic and labor market

43 Orbán in three-city migrant initiative, 2 October, 2015. The Budapest Times <http://budapesttimes.hu/2015/10/02/orban-in-three-city-migrant-initiative>

44 E.g. Bringing Europe's Migration Crisis Under Control, by George Soros on 12 April, 2016, Social Europe, <https://www.socialeurope.eu/2016/04/bringing-europes-migration-crisis-control/>

challenges should be sovereign decisions made by each member state. Article 5(2) of the Treaty on the European Union states that the decision whether a member state wishes to respond to the challenges relying on resources and policies within the EU or immigrants coming from outside the EU, should remain in national competence. No compulsory or automatic mechanism should be introduced.⁴⁵

JOBBIK Party: Jobbik was the only party which mentioned migration in the context of its foreign policy in its election program "We declare – we solve"⁴⁶ in 2014. The Jobbik rejects all forms of immigration, settling any kinds of masses of refugees except for the ethnic Hungarians living in the neighboring countries across the border. They oppose the concept of "National Permanent Residence Permit Granted for National Economy Considerations", as well as the recruitment of labor forces from abroad. The leaders of Jobbik think that the 'avalanche' of illegal migration was stimulated by the leaders of Europe but illegal migration became a vicious cycle. This can only be terminated by effective and strong military-like border security, or can be controlled by legal amendments. Therefore, Jobbik suggests that the border guards system be reentered into force,⁴⁷ operating as a professional military-like establishment, which should be recruited from local inhabitants in the region because otherwise the police serving on the border would be missing from other parts of the country.

According to Jobbik, the extent of the border is not sufficient on its own, the border should be protected with such technical equipment that cannot be misused. Migrant camps should be pronounced as unopened institutions. And first and foremost, it must be declared that most of the migrants cannot be handled as refugees because they do not originate from war-stricken countries. "Those who deliberately work against protecting Hungary's border, against protecting the security of Hungarian people, commit high treason."⁴⁸

45 A ten-item action plan for handling the migrant crisis. 15 April, 2016 Prime Minister's Cabinet <http://www.kormany.hu/hu/miniszterelnoki-kabinetiroda/hirek/tizpontos-akcioterv-a-migracios-valsag-kezelese>; <http://abouthungary.hu/news-in-brief/here-it-is-hungarys-10.point-action-plan-for-the-management-of-the-migration-crisis/>

46 <https://jobbik.hu/programunk/kulpolitika>

47 The border guards were integrated into the police forces on December 29, 2007, as part of the preparation for the accession to the Schengen system.

48 Komplex megoldást javasol a migráció megállítására a Jobbik [Jobbik Proposes a Complex Solution for Stopping Migration] by Terhes, Tamás, July 14, 2016, Déli hír, <http://www.delhir.info/kuelvilag/anyaország/56070-komplex-megoldast-javasol-a-migracio-megallitasara-a-jobbik>

2.1.2. Left-Wing Parties

MSZP: Though the Hungarian Socialist Party is the second largest opposition party in the national parliament, the Socialist party has not formulated a specific program related to migration. The MSZP's official website concentrates purely on daily events and mainly reflects on the current measures and communications of the government. László Botka, the prime minister candidate of MSZP for the elections of 2018 has stated that if MSZP won the elections, they would initiate pulling down the wire fence on the border of Serbia and Hungary. He also declared that he would only initiate it if the European Union's border surveillance operated well, and the situation in the Middle East calmed down.⁴⁹

DK: The Democratic Coalition is a political party with low electoral support. The party describes itself as a progressive European party,⁵⁰ and intends to build a “modern” Hungary based on European values. The party confirms its belief in a stable Europe and in the reliability of the European Union's institutes and values, and defines the EU as a social community with common economic and political goals. The party definitely formulates its beliefs in the vision of the United States of Europe, which automatically means a common military, and a common economic, financial and tax-policy. Within this interpretation, it seems obvious to improve common border protection, to extend the rights and power of Frontex and to draft a common agenda for the European migration crisis.

PM – DIALOGUE FOR HUNGARY: PM is a Hungarian semi-liberal political party formed in February 2013.⁵¹ The party formulated its program on migration very briefly, and their political statements were limited to the criticism of the related measures of the current government. From the content point of view, they only had suggestions in connection with the logistical problems of the refugees and urged the development of BAH. They suggested that a professional forum be established for consultation on migration from the leaders of parliamentary parties and experts.

LMP and EGYÜTT: These two small green-liberal parties have – in spite of minor differences – much common in ideology and the concept on migration. Both of them drafted initiatives both for Hungary and Europe. LMP detailed its plans in two documents:

49 http://index.hu/belfold/2017/05/25/botka_lebontana_a_keritest_a_magyar-szerb_hataron/

50 <http://www.dkp.hu/sokakmagyarorszaga.pdf>

51 <https://parbeszedmagyarorszagert.hu/hu/search/node/menek%C3%BClt>

the first action plan aimed to draft a solution program for the whole EU,⁵² and the other concentrated on the Hungarian program.⁵³ The 4-point migration program of EGYÜTT “More Humanity, more Security”⁵⁴ was drafted as a reaction to both the migration crisis and the government’s radical measures in 2015. EGYÜTT charged the government with definite right-extremist rhetoric. According to EGYÜTT and LMP, Hungary must behave as a humanitarian and safe country for migrants and citizens alike. That is why BÁH should hire 100 employees who would enable the management of the asylum procedures. The parliamentary parties and experts should establish a consultation forum for migration. For the solution of the migrant crisis, instead of fences, it is necessary to improve strategies with the help of the EU. LMP criticized the criminalization of irregular migrants, as the criminalization would not deter persons from entering the country who escaped from war-stricken territories. However, the sanctions against human smugglers should be made more severe.

By increasing police staff by at least 3,000 persons and increasing the police’s budget by 10 billion HUF, positive results could be achieved and the correction of the social worker’s salaries should be implemented. The presence of the police should also be strengthened in those municipalities which are located close to the Hungarian borderline. Smaller refugee camps should be established instead of ‘barracks’, since huge institutions represent the impression of ‘hostile masses’. Before allocating a refugee camp, effective dialogues should be initiated with local authorities and NGOs, as well as with the inhabitants themselves. Their humanitarian situation should be improved. Developmental resources should be established for the municipalities affected by migration. Both LMP and EGYÜTT stressed the importance of NGOs’ working in the transit zones. The government should financially support both NGOs and churches in order to contribute to their efforts in migration issues.

LMP and EGYÜTT suggested common solutions by the EU and UN sources, as well as the need to deal with the political situation in Turkey, Lebanon and the Middle East, to solve political conflicts and open the ways for refugees back to their countries of origin. Both the newcomers and the members of the second generations should be helped with their skills through education. Well-trained teachers, healthcare workers, social workers are needed, as well as professionals in the administration who are able to manage effective communication with, and human treatment of people of different origins.

52 http://lehetmas.hu/wp-content/uploads/2015/09/menekultvalsag_kezeles_europaban.pdf

53 http://lehetmas.hu/wp-content/uploads/2015/09/menekultvalsag_kezeles_itthon.pdf

54 <http://egyuttpart.hu/menekultvalsag-kezeles-javaslat/>

The minor differences between the two migration concepts can be set by their focuses. Whilst LMP tends to concentrate on institutional questions,⁵⁵ EGYÜTT stresses the issue of integration and benefits that can be gained from migration. EGYÜTT believes that immigration can be a source of mitigating demographic decline and can at least partly solve the lack of trained employees in the labor market.

3. Migration mirrored by the public and social media

An extensive analysis both of public and social media is part of the PoMigra research, too. The evaluation of the media coverage dealing with migration is a trustable indicator of social attitudes and potential behaviors to immigrants in all countries. Though this task will only be fulfilled in the upcoming months, there are some preliminary methodological findings which are worth sharing.

As the project focuses on migration-related political motivations, it was obvious that the media sources should cover both right-wing and left-wing media platforms. The Hungarian researchers had to face the problem of permanent changes in the journals' ownership, which made the identification of the left- and right-wing media difficult. After long debates on the final design of the media analysis, the so-called European Media Monitor was selected to evaluate the online versions of the relevant national journals, and the Netvizz application to cover the social media, starting with 2015.

Both of these media tools operate with the help of keywords and keyword combinations (tags). These provide the data on the content of the evaluated media sources by calculating the scores of the words used in articles. If the first word of the keyword combinations is 'migrant', 'refugee' and 'asylum seeker', the added expression is used to seek out the message and its actual approach in the publication. The primary research task focused on quantitative analysis, which meant the simple collection of tags in the past three years. It has become clear from the preliminary outcomes that quantitative evaluation alone is not sufficient to interpret the media reflections. So this was supplemented with a qualitative analysis, using the method of comparison of two periods, namely the first and the last

55 LMP stresses the lack of financial capacities in this aspect, as the budget of the BAH was radically cut (from 8.9 billion forints in 2016 to 8.6 billion), which cannot be qualified rational in the middle of the migration crisis. The party would immediately triple the institute's budget, to 25 billion forints per year. Otherwise the country will not be able to handle the situation caused by the refugee crisis complying with the spirit of human rights agreements.

quarters of 2015. By this comparison a valid and objective picture can be drawn of the influence of the migration flow on the media.

4. Criminal law and criminal statistics

The most complicated and challenging task of the PoMigra project was to set the extension of criminal data related to the issue of migration. Originally, the framework of the project was formulated as follows: “Politically biased crime is the most extreme form of societal conflicts and occurs in democratic communities when the established mechanisms of conflict resolution fail. Since 2015, the law enforcement authorities in several EU countries observed a sharp increase in crime with political and ideological bias. The nexus between both phenomena – increase of migrants/asylum seekers flow and increase of politically and/or ideological driven crime – is not compulsory but in some areas rather likely. In some cases, the correlation is distinct as it is the case with the fulminant increase of attacks on facilities for asylum seekers in Germany since 2015. But apart from a few obvious phenomena, a possible link between migration influxes and politically/ideological biased crime is rather difficult to establish.” Drawing conclusions from the aforementioned statements, PoMigra intended to seek out the correlation between migration and the crimes with political motives in international terms. Therefore, it tried to establish a comprehensive comparison, using the categories provided by the German criminal statistics. The German criminal statistics collect data in four phenomena of crimes with political/ideological bias: crimes committed by Salafists/Islamists, crimes committed against migrants/asylum seekers, inter-migrant crimes with political/ideological bias and confrontation crime between extremists of different political convictions.

As it was only Austria who could have been able to follow this type of classification, finally the extension of the criminal matrix was reduced to two types of crimes: terrorist-related crimes⁵⁶ and xenophobic offences⁵⁷. The Hungarian participants examined five

56 By the expression ‘terrorism’, the project means those data which are registered by the official criminal statistics in the national Criminal Code. Though the content of the cases may differ from member state to member state, these data would provide sufficient information to reflect the tendencies of terrorism within the past five years.

57 Xenophobic crimes are rarely registered as a separate category in the national Criminal Codes; they rather put an umbrella above certain crimes, similarly to the so-called hate crimes. The group has agreed on using the terms of xenophobic crimes as hate crimes perform a broader category, also containing crimes against the group of LGBTQ.

crime categories using the Aggregated Police and Prosecution Statistics as a data source. In some cases, the identification of the relation to migration or to political motivation could only be detected by selecting added specifications from the statistics, such as the motives or the location of the act.⁵⁸ The examined crime categories were: a) hate crimes; b) crimes (potentially) committed by official authorities against migrants; c) crimes (potentially) committed by migrants; d) terrorism-related crimes and crimes against the state; e) crimes which were committed in order to stop the migration flow. This latter fifth category has only occurred in the Hungarian classification.

a) Hate crimes

Homicide *Section 160*; Battery (Assault) *Section 164*; Genocide *Section 142*; Crimes Against Humanity *Section 143*; Apartheid *Section 144*; Incitement to War *Section 331*; Incitement Against a Community *Section 332*; Open Denial of Nazi Crimes and Communist Crimes *Section 333*; Use of Symbols of Totalitarianism *Section 335*; Scaremongering *Section 337*; Violation of the Freedom of Conscience and Religion *Section 215*, Violence Against a Member of the Community *Section 216*; Violation of the Freedom of Association and Assembly, and Participation in Electoral Rallies *Section 217*; Desecration *Section 228*; Blasphemy of National Symbols *Section 334*; Degrading Treatment of Vulnerable Persons *Section 225*; Defamation *Section 226*; Slander *Section 227*; Abuse of the Right of Association *Section 351*.

b) Crimes (potentially) committed against migrants/refugees

Mistreatment in Official Proceedings *Section 301*; Mistreatment in the Proceedings of Persons Entrusted with Public Functions *Section 302*; Extortion of statements *Section 303*; Unlawful Detention *Section 304*; Abuse of Authority *Section 305*; Abuse of a Public Func-

⁵⁸ To make the classification clear, it is worth sharing an example. It is obvious that, for instance, the *Open Denial of Nazi Crimes and Communist Crimes*, *Use of Symbols of Totalitarianism* or the *Violence against a Member of Community* belong to the category of hate crimes. But it is more difficult to specify crimes like homicide or assault in terms of hate crimes, though practically the relationship can be self-evident. As neither certain crimes, nor aggravated circumstances are regulated in the Hungarian Criminal Code, which would refer to the racist motives of violent crimes, the specification can only be done by the parameters of the criminal statistics, which contain 'racist motive' as a criminal specification. In terms of crimes committed against or by migrants (or refugees), the location of the act, or the specifications of the victims or the offenders could be used as guidelines in finding out the relevant correlation.

tion *Section 306*, Interference with Works of Public Concern *Section 323*; Public Nuisance *Section 339*.

c) Crimes (potentially) committed by migrants

Assault on a Public Official *Section 310*; Assault on a Person Aiding a Public Official or a Person Entrusted with Public Functions *Section 312*; Public Nuisance *Section 339*.

d) Terrorism-related crimes and crimes against the state

Illegal Recruitment *Section 146*; Acts of Terrorism *Section 314*, Failure to Report a Terrorist Act *Section 317*, Terrorist Financing *Section 318*, Public Endangerment *Section 322*; Interference with Works of Public Concern *Section 323*; Criminal Offenses with Weapons Prohibited by International Convention *Section 326*; Criminal Offenses with Military Items and Services *Section 329*; Conspiracy Against Constitutional Order *Section 255*; Riot *Section 256*; Destruction *Section 257*; Treachery *Section 259*; Espionage *Section 261*; Espionage Against Allied Armed Forces *Section 262*; A Failure to Report Offenses Against the State *Section 263*; Criminal Offenses with Explosives or Blasting Agents *Section 324*; Criminal Offenses with Firearms and Ammunition *Section 325 (1)*; Participation in a Criminal Organization *Section 321*; Incitement Against a Decree of Authority *Section 336*; Disorderly Conduct *Section 340*; Criminal Offences related to Elections, Referendum, Popular Initiative and European Citizens' Initiative *Section 350*; Assault on a Person Under International Protection *Section 313*; Threat of Public Endangerment *Section 338*; Infringement of Service Obligation *Section 431*.

e) Crimes to hinder the migration flow

Illegal Immigrant Smuggling *Section 353*; Unlawful Activities Concerning the Pursuit of Public Security *Section 352 a)*; Illegal crossing of border fence *Section 352/A.*; Mutilation of the border fence *Section 352/B*; Hindering the constructional work of border fence *Section 352/C.*; Illegal Immigrant Smuggling *Section 353*; Facilitation of Unauthorized Residence *Section 354*. Abuse of Family Ties *Section 355*.

It has become obvious from the preliminary examination that most of the examined crimes showed relative stability in the past five years, with one exception. The crimes which were formulated to hinder the migration flow show a remarkable increase.

5. Lessons to learn from the PoMigra project

The PoMigra project has not been finished yet. The results shared hereby are only the preliminary findings of an ongoing international effort, so the data are fragmented both in their extension and in national terms, due to the fact that we only intended to show the Hungarian dilemmas.

The original purpose of the project was to give a general overview on a social phenomenon with its criminological consequences. But migration – and in today's reality, the migration crisis – has influenced so many aspects of the society that the evaluation and interpretation of the phenomenon have become much more complex than it seemed at first sight. It was not self-evident to find the lowest common denominators for lawyers, sociologists and practitioners (police, law enforcement, etc.). The project made it clear that the member states are only able to provide valid results if they understand the others' economic, cultural, historical and political backgrounds as the differences stemming from the diverse legal regulations, especially related to such a specific phenomenon as migration.

In the developmental process of PoMigra, several difficulties of an international project were manifested. The project had to face the challenges of the establishment of effective guidelines, feasible methods and clear research goals, in such scientific circumstances when only the framework was given, all other factors should be formulated and conducted by the participating researchers. Despite the difficulties in the program's schedule, the findings of the project will enable researchers to understand the consequences of the migration influx in depth and in detail. Due to its colorful methods and research tasks, the project would provide us information on the media coverage of migration and the political approach to the phenomenon, and would probably bring us closer to the solution of the basic question: whether the crisis of migration would influence the crimes with political bias. This global and integrative interpretation of the migration influx was definitely missing from the European criminological and sociological scientific area.

KÖNYVISMERTETŐ

A BONIS BONA DISCERE

ÜNNEPI KÖTET BELOVICS ERVIN 60. SZÜLETÉSNAPIJA ALKALMÁBÓL

Belovics Ervin legfőbb ügyész helyettes, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Büntető Anyagi, Eljárási és Végrehajtási Jogi Tanszékének professzora és vezetője ebben az évben ünnepeli 60. születésnapját. Ennek alkalmából barátai, kollégái és a jogtudomány neves képviselői ünnepi kötetrel köszöntötték őt.

Nyáron talán kevesebb szakirodalmat olvasunk, hiszen alig várjuk, hogy jól megérdemelt szabadságunkat a munkahelyünktől és az otthonunktól távol tölthessük.

Vannak, akik ilyenkor a tengert választják, vannak, akik a hegyeket. A hely mindegy is, legtöbbször csak a menekülés és a pihenés a fontos: hátat fordítani az írásztalunkon tornyosuló aktatömegnek, és vissza se nézni a kapuból.

Akik mégis itthon maradnak, de nemcsak nekik, hanem a szabadságukról visszatérőknek is azt ajánlom, hogy a most megjelenő könyv esetében ne adjanak igazat Babits Mihálynak, aki úgy gondolja, hogy az év legmelegebb hónapjaiban az „írás és olvasás keskeny sínekre köti a lelket: amit a betűsorok vonala jelképez. Kevés türelmet” érzünk ezeken a síneken, és leginkább csak valami könnyű nyári olvasmányra vágunk.

Az OKRI és a Pázmány Press kiadásában megjelent ünnepi könyv, bár könnyű olvasmány-nak egyáltalán nem tekinthető, mégis képes lázba hozni olvasóját, hiszen egy kötetben százféle téma is található.

Olyan ez a könyv, mint egy gazdag tájkép, ahol városok, falvak, hegyek és völgyek, valamint patakokba ömlő folyók is láthatók. A kötetben ugyanis anyagi, eljárási és büntetés-végrehajtási joggal kapcsolatos tanulmányok, valamint olyan írások is fellelhetők, melyek az igazságszolgáltatással és a bűnözéskontrollal foglalkoznak, továbbá vannak jogtörténeti feltárások és filozofikus elmélkedések, de a kötet ablakot nyit Európára, sőt azon túl is, az egész világra, hogy az olvasó így megismerje a nemzetközi értékeket, melyek nélkül ma már jogtudományról nem is beszélhetünk.

A kiadvány a különböző témáknak megfelelően hat fejezetre oszlik, s a benne lévő tanulmányok 34 szerző tollából származnak:

Büntető anyagi jog

Viktor Bérces: The Possible Ways of Interpreting the Criminal Law Protection of Personal Secrets

Domokos Andrea: Belátási képesség a magyar büntetőjogban egykor és ma

Gál István László: Néhány gondolat a terrorizmus finanszírozása elleni büntetőjogi szabályozás hatékonyságáról

Gellér Balázs – Ambrus István: Fennmaradó kérdőjelek a büntetőjogi bűnszervezet-fogalom alkotmányossága körül

Görgényi Ilona: A korrupciós bűncselekmények egyes kérdései

Kovács Tamás: A magánindítvány megjelenése és története a magyar büntetőjogban

Ott István: Örökzöld kérdések a hamis vád kapcsán

Schanda Balázs: A vallási meggyőződés büntetőjogi védelme

Sinku Pál: A pénzmosás miatti bűnügyek gyakorlata – az ügyészi jogalkalmazás tapasztalatai

Büntetőeljárás-jog

Bánáti János: Megújuló büntetőeljárás, újszerű védői feladatok

A. Tünde Barabás: Reconciliation and Victims' Rights in the Continental Criminal Procedure

Herke Csongor: Az ügyészség és a távoltartás

Büntetés-végrehajtási jog

Bory Noémi: Gondolatok a javítóintézeti nevelés végrehajtásával kapcsolatos változásokról és dilemmákról

Lajtár István: Rend és biztonság a fogva tartás során

Szűcs András: A fokozatváltás múltja és jelene

Varga-Koritár György: Túlzsúfolt büntetés-végrehajtási intézetek – kártalanítás

Igazságszolgáltatás és bűnözéskontroll

Békés Ádám: Hatékony védelem – túl az alapokon

Darák Péter: Ígéret és szertartás

Finszter Géza: A társadalom kontrollmechanizmusai

Kiss Anna: Létezik-e bűn büntetés nélkül?

Kónya István: Az állam büntetőhatalma

Korinek László: Az Innocence Project

Molnár Gábor Miklós: A tanácsülés és a tanácskozási titok

Polt Péter: Egy jogdogmatikai vita margójára

Tóth Mihály: Egy előzetes döntéshozatali eljárás ügyön túlmutató tanulságai

Varga Zs. András: Az ügyészség szerteágazó modelljei

Jogtörténet, kánonjog, tudományetika

Frivaldszky János: Az emberi élet intézményes védelme az ószövetségi jogban

Szabó István: Az államforma rendezése (1920)

Szuromi Szabolcs Anzelm O. Praem: A hatodik parancsolattal szembeni legsúlyosabb büntetendő cselekmények és az esetükben alkalmazandó kánoni eljárás

Vókó György: A bűnügyi kutatás tudományetikája

Nemzetközi közjog, nemzetközi magánjog

Bándi Gyula: A környezeti értékek védelmének lehetséges szintje

Burián László: A jogválasztás az új nemzetközi magánjogi törvényjavaslatban

Harsági Viktória: A holland egyesületi, alapítványi perek és a kollektív egyezségi eljárás szimbiózisa

A kötetet Barabás A. Tünde és Vókó György szerkesztette, az előszót is ők írták, a köszöntőt pedig Polt Péter legfőbb ügyész.

Minden könyv között a legértékesebb, amit mi írtunk vagy amit írni fogunk, de talán még értékesebb, amit nekünk írnak.

Kiss Anna

VÁLOGATÁS A SZAKIRODALOMBÓL¹

Büntetőjog, büntetőeljárás jog, kriminológia

Balogh Ágnes: *Büntetőjog II. Különös rész. 3. jelentősen átdolgozott kiadás* (Jogi Szakvizsga Segédkönyvek), Dialog Campus, Budapest, 2016.

Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: *Büntetőjog II. Különös rész. 5. hatályosított kiadás*, HVG-ORAC, Budapest, 2016.

Gasz Péter – Miskolczi Barna – Török Tímea (szerk.): *A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény nagykommentárja*. Opten, Budapest, 2016.

Hack Péter – Horváth Georgina – Király Eszter (szerk.): *Kodifikációs kölcsönhatások: tanulmányok Király Tibor tiszteletére*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2016.

Tóth Mihály: *A büntetőjog pillérei és korlátai (Válogatás 20 év munkáiból)*. Pécsi Tudományegyetem ÁJK, Pécs, 2016.

Polgári jog, polgári eljárásjog

Juhász László: *A magyar magáncsőd kézikönyve*. HVG-ORAC, Budapest, 2017.

dr. Kormos Erzsébet – dr. Nagy Adrienn – dr. Nagy Andrea – dr. Wopera Zsuzsa: *Kommentár a polgári perrendtartáshoz: Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvényhez*. Wolters Kluwer, Budapest, 2016.

Sántha Ágnes – Szabó Péter (szerk.): *A polgári per titkai: Kérdések és válaszok a polgári perrendtartás általános részéből*. Harmadik, átdolgozott kiadás. HVG-ORAC, Budapest, 2014.

Varga István (szerk.): *Az új Pp. iratmintatára: Beadványtervezetek az új Pp. minden eljárási cselekményéhez, összesen 437 iratminta*. HVG-ORAC, Budapest, 2017. június

¹ Összeállította: Jónás Irén könyvtáros, Országos Kriminológiai Intézet.

Varga István – Éless Tamás (szerk.): *Szakértői javaslat az új polgári perrendtartás kodifikációjára*. HVG-ORAC, Budapest, 2016.

Közigazgatási jog, pénzügyi jog, munkajog

Arany-Tóth Mariann: *Személyes adatok kezelése a munkaviszonyban*. Munkajogi kiskönyvtár 9., Wolters Kluwer, Budapest, 2016.

Berke Barna – Nemessányi Zoltán (szerk.): *Az új nemzetközi magánjogi törvény alapjai: Kodifikációs előtanulmányok*. HVG-ORAC, Budapest, 2016.

Jóri András – Soós Andrea Klára: *Adatvédelmi jog: Magyar és európai szabályozás*. HVG-ORAC, Budapest, 2016.

Petrik Ferenc (szerk.): *A közigazgatási eljárás szabályai I–II.: Kommentár a gyakorlat számára*. Harmadik, egybeszerkesztett kiadás. HVG-ORAC, Budapest, 2017.

Petrik Ferenc (szerk.): *Az általános közigazgatási rendtartás magyarázata: A közigazgatási eljárás szabályai I*. HVG-ORAC, Budapest, 2017. május

Petrik Ferenc (szerk.): *Az általános közigazgatási rendtartás magyarázata: A közigazgatási eljárás szabályai II*. HVG-ORAC, Budapest, 2017. május

Egyéb

A Bonis Bona Discere (Ünnepi kötet Belovics Ervin 60. születésnapja alkalmából) szerk.: Barabás A. T. – Vókó Gy., XENIA, Budapest, 2017.

Fekete Balázs – H. Szilágyi István – Kiss Anna – Zódi Zsolt (szerk.): *Iustitia körülnéz Tanulmányok a »jog és irodalom« köréből*. Szent István Társulat, Budapest, 2017.

Jakab András – Gajdusчек György (szerk.): *A magyar jogrendszer állapota*. MTA TK JTI, Budapest, 2016.

